

tv-15 naš TOVARIS

Št. 35
17. septembra 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

40 let svobodne Primorske

Medtem, ko je bila naša domovina že osvobodjena in druga svetovna vojna končana, je moralo prebivalstvo Slovenskega Primorja še več kot dve leti voditi boj za priključitev k svoji matici. S priključitvijo pa se je uresničil življenjski sen pod fašizmom narodnostno in socialno zatiranih Primorcev. Letos, ko slavimo 50. obletnico prihoda tovariša Tita na čelo KPJ in 40-letnico priključitve Primorske k matični domovini,

je bil novogoriški občinski praznik – v spomin na začetek slavne »Goriške fronte« septembra 1943 še posebej pomemben. Pomemben za prebivalce tega območja zato, ker je na podlagi sklepov Kočevskega zbora in II. zasedanja Avnoja prišlo do priključitve tudi tega območja k Sloveniji in Jugoslaviji.

Osrednja slovesnost ob letošnjem občinskem prazniku in 40. obletnici priključitve Primorske k matični domovi-

ni je bila v novogoriškem Kulturnem domu minulo soboto, ko je zbranim po uvodnih besedah predsednika skupščine občine Nova Gorica Danila Bašina spregovoril predsednik predsedstva SFRJ Lazar Mojsov. Poudaril je pomen boja slovenskega, še posebej pa primorskega človeka za svoj obstanek in svoboden razvoj v demokratični Jugoslaviji. Govoril je o odprtih meji s sosednjo Italijo in dobrososedskih odnosih. Lazar Mojsov je dejal, da so dokaz zgodovinskega preobrata v odnosih dveh držav, katerih narodi že stoletja žive

eden poleg drugega, osimski sporazumi. Ti imajo vrednost tudi za prihajajoče generacije, nič manjši pa ni njihov dober vzgled in vpliv širše v Evropi. Vprašanja kopenske in morske meje so urejena, postavljen je temelj za popolnejše uresničevanje pravic narodnih manjšin. Lazar Mojsov je poudaril, da se tudi svoje odgovornosti ne ogibamo. V najkrajšem času smo se pripravljene, kljub hudemu gospodarskemu in finančnemu položaju, bolj zavzeto lotiti dela pri izgradnji osimskih cest.

uspešno doslej reševali vse naše velike probleme.

Slavnostno sejo v novogoriškem Kulturnem domu so sklenili s krstno izvedbo kantate Spominski dnevi, ki jo je skladatelj Marjan Gabrijelčič posvetil 40. obletnici priključitve Primorske. Lazar Mojsov se je med obiskom na Goriškem zapeljal po osimski cesti v Goriška Brda, kjer so ga pristrčno sprejeli prebivalci Brd na Humu. Udeležil se je tudi slavnostne otvoritve novih proizvodnih prostorov v šempetrski Iskri Avtoelektriki, ob zaključku pa se je »Na Marku« nad Šempetrom sestal z enotno slovensko delegacijo zamejskih Slovencev.

Na slavnostni seji novogoriške občinske skupščine pa so delegati proglasili slikarja in grafika Rika Debenjaka za častnega občana novogoriške občine, podelili pa so tudi tradicionalne nagrade, priznanja in nagrado Franceta Bevka. Skupščina občine Nova Gorica je na slavnostni seji podelila tudi domicil 5. SNO-UB »Simon Gregorčič«, in sicer za zasluge v narodnoosvobodilnem boju in posebej za opravljeno zgodovinsko poslanstvo vodenja organiziranega osvobodilnega boja proti fašizmu v Beneški Sloveniji in Reziji. **Janez Alič**

Epidemija kraje in zvijač

Agrokomerc je postal sinonim in višek neke gnilobe, vendar bo ostal neizkoriščena priložnost za visoko plačano ceno, če bo energija usmerjena le v Veliko Kladušo. Če bi bil zgolj Fikret Abdić megaloman, tista najbolj črna ovca naše države ta hip, namreč ne bi dajal menic v aval le bihaški banki. Bila bi seveda velika možnost, da ga odkrijejo, če ne zaradi drugega, pa zato, ker je imela ta banka pravico avaliranja le do vsote 70 milijard dinarjev, ne pa 250, kolikor je do zdaj znano. Če bi mu šlo za razvoj delovne organizacije in kraja, bi lahko manjkajoča sredstva elegantno dobil tako, da bi menice avaliral pri, recimo, petih bankah: nobena potem ne bi presegla cenzusa, nikjer menic ne bi bilo sumljivo preveč, banke pa bi potem, sicer s težavo, vendarle le zmogle vse to pokriti.

Ne, šlo je za povsem druge težnje, ne le Fikreta Abdića. V omenjeni varianti bi banke te republike nekrite menice namreč plačevale na račun republiškega gospodarstva. To pomeni, da ne bi pridobili prav veliko, saj bi sredstva prelivali le v okviru ene imed ekonomij naše države. Očiten namen pa je bil dobiti sredstva tako, da jih ne bo treba vračati – in za to ni vedel le Fikret. Kar pogledamo nekaj zapisnikov sej: februarja so v Bosni in Hercegovini vedeli za prvih (novih) 15 milijard ukradenega denarja s tisto znamenito zvijačo s teleksom. Za to so vedeli vsi v republiki, saj so sprožili preiskavo, uradno preiskavo organov za notranje zadeve, v okviru te pa so odkrili prve privatizacije; republiški SDK so pregledali od vrha do tal, prav tako Agrokomerc. In pomislite – šele 20. aprila, torej dva meseca kasneje, je za to izvedel (tako se da razbrati iz dokumentov) generalni direktor SDK-ja Jugoslavije Tasić! Toliko časa je namreč nekdo infor-

macijo zvestno držal v republiškem predalu. Seveda je direktor jugoslovanskega SDK-ja takoj zahteval preiskavo, ki je bila opravljena do 22. maja, poročilo pa je dobil – neverjetno – šele 10. avgusta.

Če bi takrat informacijo posredovali naprej, kot so bili dolžni, bi bil znesek odkupljenih menic neznaten. Vendar je prevladovala – tako kažejo vsa dejstva – želja res dobiti denar v republiko po levem ovinku ene od stotih poti sive emisije. V osvežilo: konec maja, tedaj torej, ko so vodilni funkcionarji BiH vedeli za stanje, so predsednik Izvršnega sveta, Gospodarske zbornice in še kdo klicali (na primer) vodilne v Ljubljanski banki in zatrjevali, da je z Agrokomercom vse v redu in naj kar še kupujejo njihove menice. Narodna banka Jugoslavije, ki stalno govori o zakonitostih, zdaj to ponavlja tudi v primeru Agrokomerc, kot da je izven vsega tega in da ji ni mar. Spomnili bi se, da je NBJ pred nekaj meseci bihaški banki odobrila registracijo – torej v času, ko je že na veliko avalirala menice –; je bil to zgolj slučaj, malomarnosti NBJ? In če pri tem čistim vztrajanju na zakonitosti niti ne drezamo globlje v njeno politiko, s katero z denarjem prebivalstva krije črne luknje gospodarsko-političnih ukrepov in napak, ampak omenimo le še primer drvarske banke – ob odprtju so v NBJ obrazložili, da si ta kraj to zasluži zaradi prispevka zgodovini Jugoslavije. Je to prav po pravilih ekonomije, zakonov?!

Tole pa je bil doslej le uvod v vsebinsko najpomembnejše področje: Fikret Abdić namreč nima doma teh 200 ali 400 milijard dinarjev, da bi jih vrnil; prepričati pa je treba, da bi se zdaj po tem receptu še drugod v državi razširila epidemija iskanja ovinkov, kako priti do denarja, ob tem žrtvovati le kakšnega direktorja

organizacije in banke, vračati pa bolj malo. In končno, poleg subjektivne odgovornosti tistih, ki so neposredno vpleteni v krajo, je treba obravnavati tudi objektivno odgovornost, torej vseh – od Zveznega izvršnega sveta naprej –, ki najbrž res niso vedeli za ta konkreten Agrokomerc, so pa kreatorji take gospodarske politike, ki očitno ni opravila ne le enega izpita, ampak več popravnih izpitov zapored.

– Rezultat namreč ni javni govor z dobrimi nameni, ampak je merljiv z vsem znanimi podatki o inflaciji in položaju gospodarstva.

Ob aferi Agrokomerc se je ponovno sprostil val kritik na račun poslovnih bank, finančne discipline, poslovne morale, ukrepov ZIS-a, kreditno-monetarne politike in naprej po dolgem spisku. Vedeti moramo, da jih hočejo zdaj spremeniti skoraj isti ljudje, ki so pravila igre, tudi tista, ki so pripeljala na površje Agrokomerc, pisali, zagovarjali in sprejeli. Prav Pirova zmaga bo, če bomo zdaj odgovorne vsehprek prepričevali – na primer svet guvernerjev, da bančni limiti niso v redu – in jih končno prepričali. Tako spreminjanje prepričanja ni prav lepa človeška lastnost, je bolj obrambni mehanizem in skrivanje lastne nesposobnosti. Tu mora biti spoznanje Agrokomerca popolnoma jasno – tudi ob na primer presenečenju, da je odstopil podpredsednik predsedstva Jugoslavije Hamdija Pozderac. Gre preprosto za ukinitve in spremembo nekega programa, strokovnih rešitev, za katerimi so stali ljudje, ne pa le za zamenjavo ljudi. Gre za poraz in neuspeh. Čeprav se je motiti človeško, so popravni izpiti dovoljeni le v šolskem sistemu, življenje pa jih ne pozna – v nasprotnem samo legaliziramo pravico nekoga, da se moti v imenu nas vseh; plačevati pa moramo tisto potem mi – z delom, na račun naše eksistence.

Vito Avguštin

0 nedotakljivih

Poskušal bom napisati nekaj svojih misli, ki bi morda zanimale še koga izmed bralcev. V zadnjem času se namreč veliko govori in piše o naših ogromnih dolgovih tujini, nestabilnosti gospodarstva, pretiranem zviševanju cen in s tem tudi inflaciji, ki je sad nemoralnih staršev (kakor sem pred kratkim nekje prebral). Da bi rešili, kar se še rešiti da, ni malo tistih subjektov, ki menijo, da je rešitev v razvoju zasebne lastnine in celo uvažanje tujega kapitala? Ali je res to edina primerna rešitev?

Vsaka čast poštenim zasebnikom, ki si razvijajo s svojim delom, razumom, zagnanostjo in podobnim! Toda, poznamo precej takšnih, ki brez »plavih kuvert«, goljufij, kraje... sploh ne znajo »ordinirati!« K temu veliko primore prevelika administracija, nemorala, pohlepnost po materialnih dobrinah, pri čemer so vse naše opredelilne, zakoni in »justica« neučinkoviti!

Najnovejši primer gospodarskega kriminala je tudi »mogočno« podjetje Agrokomerc. Pri tem se »bliska« tudi nekaj drugega, na kar ni bil nihče pripravljen. Sklepamo lahko namreč naslednje: če mi nočeš dajati pomoči, ti bom pa podtaknil »kukavičje jajce« – menice! Tako je zopet, ne vem kolikere, prišla do izraza naša YU »inovacija«. Mar ob vsem tem še privlači k nam tuj kapital? Po naših že sedaj znanih »izumih« bomo uničili državo v nekaj mesecih! Tukaj, pri naši »iznajdljivosti«, bi Al Kapone bil manjši od vajenca pri kakšnem našem obrtniku! Svočas je skupaj s sodelavci moral pod zelo težkimi pogoji kupovati slive in druge surovine za izdelovanje alkohola v času prohibicije ter se stalno gibati v strahu, da ga ne primejo, kar je iziskovalo veliko duševno in fizično obremenitev ne le »sitnih« gangsterjev, temveč še bolj šefov. Primerjava z ameriški gangsterji v času

prohibicije je torej odveč. Naši tatovi vse to in še kaj drugega počnejo veliko, veliko bolj brez nevarnosti in so celo številni »zaščiteni« pri vrhu, kot kočevski medved! Zato bi bil vsak ameriški gangster gotovo užaljen, če bi naše tatove in kriminalce primerjal z njimi! Seveda, bi bili upravičeno užaljeni!

Naj še opišem nek dogodek iz omenjenim nima nobene povezave.

Ko se je v Velenju delalo na tem, da bi ustvarili prvo YU zgrešeno investicijo, je bil direktor RLV tov. Nestl Zgank. Ta ni dovolil »omahovanja« pri delavskem svetovnem rudnika, tako da so vsi glasovali ZA izgradnjo EKK. Med vsemi pa se je le našel »junak«, ki se je samo zdržal glasovanja. Zaradi tega je doživljal različne šikane pri plači, delovnem mestu in še kje (to je še živeči F. Č.). Torej ne bom sedaj iznesel še druge podobne reči, naj bo tudi to dovolj zgovorno, kot odgovor na pisanje novinarja Milenka Strašeka v TV-15 od 20. avgusta v katerem ko-

mentira izjave predsednika ZB Titovo Velenje, ki med drugim pravi: »Imam vtis, da nekateri vodilni pri nas govorijo eno in delajo drugo!«

Zelo redko slišimo, da bi se pred sodiščem znašel človek, ki je zakrivil velike družbene nepravilnosti in povzročil ogromno družbeno škodo (zavzožene investicije, osebno okoriščenje z družbenimi sredstvi, položajem in podobno). Zato se nekateri ljudje pri nas nedotakljivi, kar je še največ prispevalo k razmeram, v kakršnih smo. Zato mislim, da moramo vprašanje odgovornosti v naši družbi postaviti na pravo mesto na vseh ravneh, od vrha do zadnjega občana. Naj še dodam epigram Igorja Torkarja, objavljenega v sobotnem Dnevniku 22. avgusta:

Prošnja
Ne štejte med sovražne me šaljivce,
če rečem spet naglas,
da iščejo pri nas
nenehno – krivci krivce!

Mihael Slivar

Kaznujmo tatove družbenih sredstev

V zadnjih tednih se v javnosti veliko govori in piše o veliki izgubi in poneverbi v Agrokomercu in njegovih vodilnih osebah. Sedaj raziskujejo razsežnost celotne izgube in iščejo odgovorne osebe. Ta izguba in kriminal sta za ugled v jugoslovanski javnosti in tujini v veliko škodo. Če pomislimo mi, stari borci iz NOB, kaj lahko danes posamezniki na vodilnih mestih napravijo za v svoj žep in gradijo lepe hiše ali celo vile, vikende na morju, si nakupijo moderne avtomobile iz voza, na račun družbenih sredstev, se vprašamo, kam nas bo to pripeljalo.

Starejši dobro poznamo zgodovino NOB. Kako se je takrat kaznovalo za nepoštenost in najmanjši prekršek! Redki so bili – redki bi morali biti še danes; partizanske kazni bi morale biti že pred 25 leti, pa bi bilo pri nas vse drugače. Ne bi bilo toliko poneverb, kriminala in drugih prekrškov, bilo bi več reda in discipline – v Jugoslaviji ne bi smelo biti neopravičenega bogatenja in kriminala.

Navadni delavci si ne morejo privoščiti razkošja, kot si ga lahko nekateri vodilni v podjetjih in raznih ustanovah. Zato pa mislimo, mi, stari borci, da za tak prekršek, kot je v Agrokomercu in še marsikje, zaslužijo najostrejšo kazen in odvzem vsega premoženja, pridobljenega na nepošten način!

Mislim, da se bodo vsi poštene ljudje Slovenije in ostalih republik strinjali z nami, borci NOV iz Jesenic. Tistega, ki poneverja in krade narodu, je treba najostreje kaznovati!

Borci iz Jesenic

Na dan z imeni dvoličnežev!

Z razmišljanji in ugotovitvami Zorana Polića v zapisu »Še je potrebno politično delo« v 30. številki »TV-15«, se popolnoma strinjam. Zlasti z ugotovitvami v odstavku, kjer piše o delu tiska, ki je naši poti sovražen. V tem odstavku omenja, da nekatere revije objavljajo misli človeka, ki je nekoč določal politične smernice, danes pa blati vse, kar je povezano s partijo. Dajejo prostor izjavam glavnega sodelavca pri izdelavi ustave iz leta 1974, ki pa danes prav to ustavo krivi za krizno stanje. Na voljo so človeku, ki danes piše knjigo proti ustavi, kar je v popolnem nasprotju z njegovo uvodno besedo v Skupščini SFRJ ob sprejemanju ustave. Naposled slavijo človeka, ki meni, da se kljub visokim letom mora vključiti med mlade nasprotnike sedanjega režima, ker da je to prava prihodnost. Po-

zablja pa, da je še ne pred veliko letu zvesto stal ob strani prav tistim, ki niso poznali in ne priznali meja svojih pravic. Pri tem je bil še celo bolj prizadeven od samih birokratov.

Kot borec in bralec bi si želel, da bi Zoran Polić povedal ime in priimek vseh teh »tartilov« in ljudi z dvojno moralo, ki jih v svojem zapisu navaja. Čemu bi skrival njihova imena. Naj jih spoznamo vsi, da bomo vedeli s kom imamo opravka! Taki ljudje ne zaslužijo, da bi jim prizanašali z anonimnostjo, treba jih je javno razgaliti pred javnostjo. Treba je bralcem prikazati njihovo dvojno moralo in jim onemogočiti napade na našo skupnost, ki smo jo tako težko izvojevali v narodnoosvobodilni vojni!

Dušan Mevlja

Moramo ga ustreliti,

je grmel politikomisar pred partizanskim bataljonom za vasio. Vnemirjeni vaščani so drli iz svojih bajt, da bi videli zvezanega partizana z otroškim obličjem pred izkopano luknjo. Drhtel je od mraza in strahu.

Bilo je proti koncu novembra 1942. Partizansko mrzlo podnebje se je vse bolj ostrilo. Močno in mrzlo je pihalo. Naletal je sneg. Nesrečni fant pa je v neki bajti izmaknil nogavice. Taka je bila njegova misel v prepričanju, da ga ne bo več zeblo v noge.

Moramo ga usmrtiti! je prepričeval komisar. – Ukradel je nogavice! Okrnil je ugled našega slavnega partizanskega bataljona! Osramotil je našo komunistično partijo! Omadeževal je lik partizana! Okrnil je ugled Titove vojske! Osramotil vzvišene cilje osvobodilnega boja! Mi nismo drhal! Mi se bomo za čast in poštenje! Tatvina pa je tatvina, pa jo narediš, kakor in kjer in s čimer hočeš! Ali veste kakšno sramoto nam je priredil?

– Nekaj kradljivcu! se je drlo nekaj glasov iz bataljona.

Razburjeni komisar je škrtal z zobmi in v pišu vetra mahal z rokami. Vsi so pri priči sprevideli, da bodo na mrzli snežni burji priča sobojevnikov smrti. Vaščani pa bodo že videli, kako se sodi po partizansko, kajti nikoli ne smeš poseči po tujem imetu. Kaj je pravica in poštenost, o tem ne odloča samo pisani zakon, ampak tudi moralni domislek, drugače bi bilo slabo. Krasti? Mh, to je volčje opravilo. Partizani ne kradejo. Komunisti ne kradejo. Partizani ne hodijo na pot, da bi se najedli in napili. Partizani ne hodijo na izlete, da bi se zdijali in okoristili. Zato vsem kradljivcem v pouk. Krogle v glavo! To pa zato, ker hočemo v novi Jugoslaviji zaživeti v moralni čistosti.

Fant pa je drhtel pred izkopano luknjo izložen ostremu

vetru. Zvezane roke je v obupu premikal. Udje so mu odvele. V obraz je posinjel. Komisarja ni razumel. Pretehtaval je zadnje trenutke pred smrtjo. Mrzla slovenska zemlja je čakala na svojo naslednjo žrtev.

Pa vaščani? Ja, imeli so videti in čutili marsikaj, o čemer je bilo vredno pripovedovati še v drugih krajih. Ogledovali so nesrečnika in komisarja, vendar vsega nikakor niso mogli dojeti. Poskušali so se živeti v smrtno kazen zaradi enih nogavic. Čutili pa so kruto resničnost. Resničnost med vojno, ki je kajpada stala tudi na tisoč nogah, razcepljena, nepravilno razdeljena, bratomorna in krvava, povsod navzoča in nikjer bivajoča. To je bila resničnost, ki so jo bolj občutili, kot razumeli tisti, ki so kaj zgrešili in potem bili pokončani.

Vaščani pa, kot da se niso upali vmešavati. V mislih so premelevali nenavadno početje. Sicer pa so vedeli za nevidne moči, ki jim pravijo strahovi, duh po smrti. Nobena stvar ne more ljudi tako prestrašiti kakor smrtna kazen. Ampak šlo je vendar le za smrdljive nogavice? Mar ni vidno, da je bil pobit le komarček v primerjavi s prašiči? Zakaj potem streljanje vanj z največjim kanonom? Morebiti zato, ker hoče moralist zgraditi potok, še preden se sprevrže v deročo reko. Lahko pride več komarjev. Lahko se razmnožijo, da je groza. Lahko postanejo, kakor uničujoče požrešne podgane...

Ko je na smrt obtoženi partizan premoščal mrzli mračni zrak, sta se mu za njegov hrbet prikradla strelca, mirno pokleknila in naravnala cevi v tilnik.

– Nikar! je iz ozadja kriknila zajetna babnica, ki je raztrobila, da partizani kradejo. – Oh, stumfe, pa so bile raztrgane!

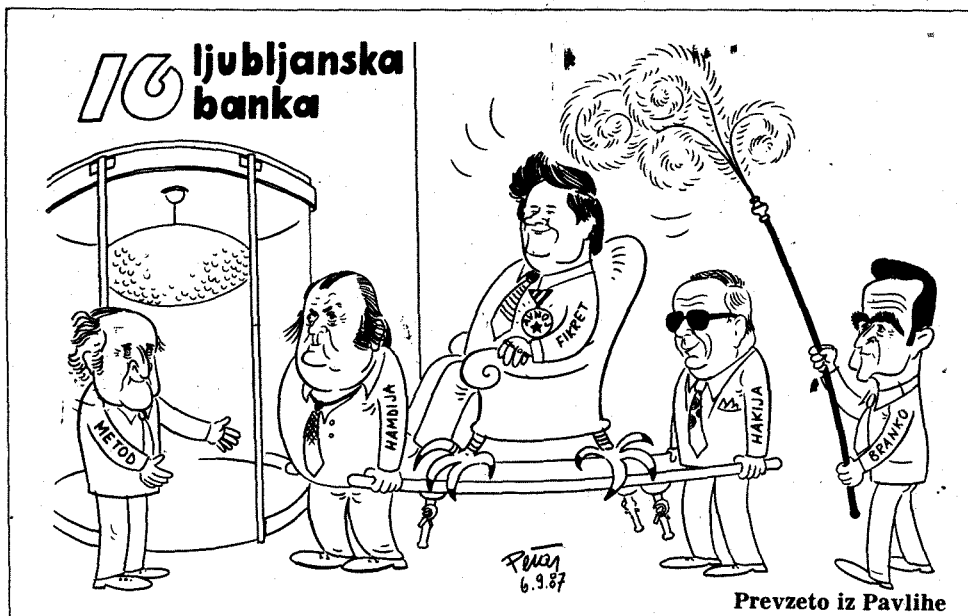
Počili so strelji. Krogle so razmesarile tilnik, zdrobile lobanjo. Briznila je kri in poškopnila komisarja. Telo je omahnilo počez v izkopano luknjo. Ko-

misar je naglo izdrl revolver iz toka in pogljal v lobanjo še dva strela...

Vaščani so se prestrašeno razkropili. Kričeči glasovi so odmevali čez mrzlo vaško gmajno. Komisar pa, kot da se je znašel ujet. Stal je kot zamaknjen s pogledom v mrtvega partizana. Še dolgo je stal, potem, je odšel z bataljonom skozi mrzlo noč.

Ja, bilo je mučno in hudo. S tem pa izpoved dobi še grenko »žrtvovanje generacije« in ironičen pomen sedanjosti. Tako nanese, da se ostareli, bolni in odpisani partizani kar zvijajo ob pomisli na vse tiste fante, ki so za košček ukradenega kruha, šala ali nogavic izgubili glavo. Ja, nekdanji partizani niso za današnje svinjarije prav nič krivi. Po vojni so jih naglo demobilizirali – na jugu še posebno Slovence – pozneje je upokojili, odpisali. Izbili so jim iz ust besedo in iz rok gorjako, uperjenosti proti bratjem. Ja, partizanskih bataljonov ni več. Imamo pa zato komuniste in partije in seveda komunistično vladno – vladno, kjer se rojevajo mandari, klani, lump-proletarci, spahiluk, milijarderji, politični zločini, gospodarski tatovi in peta kolona.

Poglej, poglej, kakšne nezasišane kriminalke se dogajajo v naši državi, pravi »raja« od Triglava do Gevgelije. Kadar kateri od odgovornih partijcev zagotavlja svojo osebno neoporečnost, poštenost, predanost in zavest, kar na lepem sliši spet govorico, ki se sprevrže proti njemu. Kajti, veliki nedotakljivi državnik je postal »državni lopov«. In poleg nje ga še nekaj velikih lopovov, pravih kriminalcev. To pa so srhljive reči, kjer »raja« niti toliko ne razume, da bi vedela, ali ga mislijo odstavi, obsoditi, streljati (bognasvaruj) ali pa postaviti na še višji piedestal. V resnici gre prav za to! In če kaj zineš, te vsi skupaj od zgoraj pošiljajo k hudiču. Sicer znajo govoriti na videz prijazno, hkrati pa te mislijo brcniti v rit; po drugi strani pa so pra-

vi razbojnik, kadar ti mislijo podražiti nesoljen črn kruh in zvođenelo mleko. Ja, marsikdo je na poti pred spahijsko mentaliteto, kjer vlada razdrobljeno »gospodarstvo«, poslovna nemorala, izprijenost, neustvarjalnost, bančne goljufije svetovnega odmeva. Potem pa je posredi še tista monopolna sveta pravica nerazvitih do razvitosti, breme, staro štiri desetletja. Žakelj brez dna. Potuha pod krinko bratstva in enotnosti. Psihopatska pomisel, pridobljena še v času lažnega slovenskega izobilja.

Srhljivo je pa tudi to, da točno vemo, kako se izviti iz ubijalske krize. Jugoslavija pa se še kar naprej lomi materialno in moralno. Zakaj ne očistimo gnilo družbo in partijo? Zakaj? Prekleta, tako smo se zapletli, da niti ne vemo, kdo je kdo? Popit grmi v veri za prihodnost. Jug mu grozi! Bomo že kako, saj ni tako tragično. Rojstvo resnice nezadržno rine na površje. Oglašja še razjokani Milan Meden, ki pravi: Pil bi ga vsak hudič... J. Messner pa se je silovito obregel ob pogubno gnilobo in lažnivost v političnih vrhovih našega sistema. Ne mara Ribičić ne Wagnerja in zanesljivo mafijo na razdalji Celovec–Ljubljana. Žalostna nam mati Slovenija! Do siteda pa se lahko seznanimo s spletkami, prepri in različnimi vragolijami naših državnih mogotcev izpod peresa sive eminenice srbske politike, državljana Dragoslava Markovića. Povezali pa bi še kopico imen od Bulatovića najprej do Kosta Nadja, ki so za vneto likvidacijo Slovenije. Fadil Hodža pa se zagonetno smehlja, saj je že leta 1971 grozil, da se bodo v Prištini Albanci zgornili na ulice. Verjetno tudi zato niso več naši sinovi varni v kasarni JNA...

Ja, gre za strahotno licemerstvo, pokrite rihte, lažnivost, potuhnenost, klečeplazne

pokveke, penaste vulgarne materialiste in senilneže, ki jih država malo briga. Sicer pa imenuj imena, pa jo boš dobil po gobcu! Spahovski barabarije nadutih političnogospodarskih »neoporečnežev« poslušamo že leta in leta v mestih in na deželi, sodnih okoliščinah, tovarnah, na zborih in po občinah, kjer imamo originalne prave butalce. In takile so trdo zagrizeni po vsej državi jugoslovanski. Prepletajo se med seboj, kombinirajo in malverzirajo. Brnijo nam v ušesih in v cirilici in latinici. Goljufija pa je zašla v gromozanske razmere. Vmes pa še kar brusijo jezik in pridigajo, iščejo sovražnike tam, kjer jih ni. Hja, to je petje: Komu zvoni... kakor pogrebni zvon, glasovi, ki jih prav nihče več ne mara in noče slišati. Dostikrat kar takole v spakovanju s tujkami iz ust, ko ne razumeš besede, niti smisel govorca. Pa vednar nič ne popuščajo v trdnem sklepu, da so že postali vsedrjavni bogovi. Ja, ob gromozanskih govoranjih in katastrofalnih aferah pa životari uperizirana raja. Skandale pomanjšujemo, podcenjujemo, da bi naboj ogorčenja nekako plahnel. Pa ne gre. Gospodarska in družbena kriza v Jugoslaviji je v precejšnji meri vzrok in posledica okrepjene pritiska specialne vojne proti naši državi. Tuja sredstva obveščanja kar tekmujejo med seboj, ko razgaljajo škandalozno pogrežanje v inflaciji in destabilizaciji. Naštevajo elemente, ki potrjujejo krizo in neogibne nove skandale, stavke in malverzacije. Prav nič ne bomo nastavili z velikim ne-produktivnim povečevanjem iz Beograda. Tam si izmišljajo gromozanske projekte v oblakih, skupne programe »zajedništva«, ki naj bi takole umetno zlepla nakopičena protislovja in spolitizirane interese. To pa pomeni, da se nesposob-

nost na nobeno reč ne ozira. Kaže pa, da je, kakor je, kar dobro in da zgoraj niti polovico ne razumejo kaj prida za zmerljivke in ogorčenje. Gre jim pri enem ušesu notri, pri drugem ven. Vsaj za zdaj. Hudo zaskrbljujoče pa je, ko strokovnjaki ugotavljajo tudi marsikaj nerazumljivega – vakume... kajti iz velikanskega aparata, ki ga imamo, nastajajo še večje anomalije, vse se nivalira, zrastle so nova vprašljiva podjetja, bankrotirane investicije, bančne afere. Med nami še vedno živijo potuhneni Fikreti, ki pričakujejo, da bodo preživeli od namečka »razvitih« za njihova državna masla. Gorje pametnim in pridnim! Ali kaj, ko pa je demotivacija že zlezla v glave delavcev...

In stoječa voda se usmrači. Ja, zakaj potlej taka slepa in na vse kraje naše tako nevarna hazardna igra z milijardami dolarjev? Očitno so morali taki in taki biti dolga leta poklicni hazarderji, da so lahko mogli zaznati tisti vakuum, ki bo destabiliziral Jugoslavijo. In to so tisti nenasiitni vulgarni materialisti, ki so spodkopavali neodvisnost Jugoslavije. To je kolaboracionalizem in izdajstvo naših narodov in narodnosti. Med vojno smo bili pokončni, ponosni, borbeni in pošteni. Občudovala nas je Evropa in Amerika. Povojni oportunitizem pa je pomoril vse pridobljene, krvavo pridobljene vrline. Postali smo nekakšen tretjerazreden pojav. Cas spleljanja in praznično prazne enotnosti in bratstva je že zdavnaj za nami. Slovenijo spreminjamo v turško provinco. Kmalu bodo nikle še džamije! Vse kaže, da je že tako. Nacionalistična obremenjenost krepko izbija za dan. Ljudstvo dviga glave, da bi videlo, kdo so tisti, ki se tako predrzno norčujejo iz Jugoslovancov. In kdor to pričakuje, se hudo moti. Mitja Hribovšek

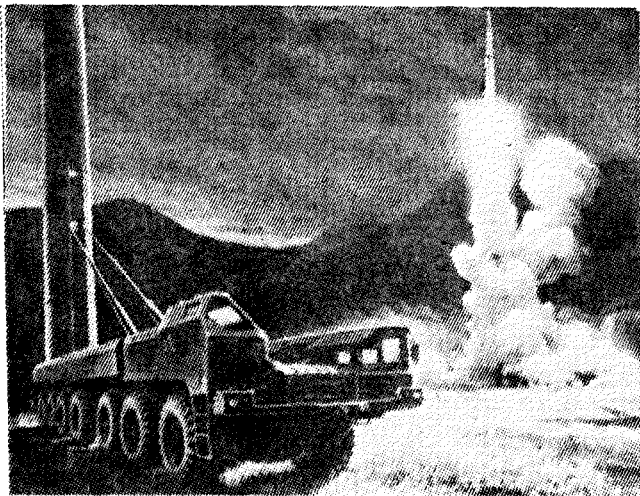
Ne pesimizem ne optimizem

Generalni sekretar OZN Perez de Cuellar je v tradicionalnem letnem poročilu pred jesenskim zasedanjem Generalne skupščine med drugim izjavil, da je kljub zapletenemu svetovnemu političnemu položaju vendarle moč opaziti pozitivne premike na področju razorožitve in večjo pripravljenost mednarodne skupnosti, da se sooči z regionalnimi krizami in spopadi v svetu. V potrditev takšnega mnenja je de Cuellar navedel soglasno sprejeto resolucijo Varnostnega sveta, ki pod grožnjo sankcij zahteva takojšnjo ustavitev zalivske vojne.

Generalni sekretar je seveda postal veliko previdnejši potem, ko je moral dobesedno v žerjavico po kostanj — na obisk v Teheran in Bagdad, kamor ga je peljala mirovna misija. V Teheranu so mu namreč dali vedeti, da so sicer pripravljeni prisluhniti pravičnim predlogom, da pa niso pripravljeni sprejeti nikakršnih nepravilnih rešitev. Kot vemo, je resolucijo VS, ki zahteva razglasitev premirja in umik iraških in

iranskih čet za mednarodno priznano mejo, Irak sprejel, Iran pa je ni niti sprejel, niti zavrnil. Medtem ko je de Cuellar prispel v Bagdad, pa je Iran že okrepil topniške napade na osrednjem delu fronte in obstreljevanje strateško pomembne Basre. Generalni sekretar je Teheran zapuščal skopih besed, dejal pa je, da glede zalivske vojne

in možnega mirnega razpleta ni niti optimist, niti pesimist. To utegne med drugim pomeniti, da se bo napetost nadaljevala, čeprav ne gre prezreti tistega iranskega stališča, ki pravi, da bi bilo za prekinitev vojne dovolj, če bi ZN jasno in uradno povedali, kdo je v tej vojni agresor. Iran torej ne vztraja več pri nekdanji zahtevi po spremembi bagdadskega režima Sadama Huseina.

Sporazum pred vrati, sporna le »tehnična vprašanja«

Sočasno z misijo de Cuellarja na Srednjem vzhodu, ki pušča odprta številna vprašanja, pa se bosta v ZDA šla zunanja ministra veseliti George Schultz in Eduard Ševardnadze. Opazovalci menijo, da ministra za pravo morebitnega sporazuma o odpravi jedrskih raket srednjega dosega ne bosta imela časa na pretek, da pa naj bi imela nekoliko več časa za druga, prav tako aktualna vprašanja, ki zadevajo dvostranske odnose in interesna področja velesil. V ta sklop vprašanj lahko šteje mo med drugim možnosti za zmanjšanje strateškega jedrskega arzenala in konvencionalne oborožitve, razmere v Zalu in okoli njega, vprašanje Srednje Amerike, Afganistana in podobno. Če bi držalo, da je sporazum o raketah srednjega dosega pred vrati, potem bi se še letos utegnili ponovno sestati Ronald Reagan in Mihail Gorbačov. In če bi temu res bilo tako, zakaj potem izjave ameriških funkcionarjev, da so nezadovoljni s potekom pogajanj v Ženevi in čemu

napovedi, da vrhunsko srečanje voditeljev velesil ne bo na dnevnem redu ministrskega sestanka... Čeprav je podpis možnega sporazuma o raketah srednjega dosega le del ameriško-sovjetske problematike, pa je vendarle mogoče pritrditi tistemu delu ameriškega tiska, ki pravi, da bi prav ta sporazum utegnil pomeniti prelomnico v razvoju odnosov med velesilami. Tako bi se ublažila tudi

nasprotovanja in trdna stališča, ki so bila značilna za malodane ves čas Reaganovega predsednikovanja. Takšno mnenje je moč podkrepiti z dejstvom, da nenačrtane oba voditelja potrebujeta uspešno sklenitev sporazuma in prav tako uspešen sestanek na vrhu, da bi si s tem okrepila pozicije na mednarodni politični šahovnici, pa tudi znotraj lastnih meja.

Nevarnost preži tako z »leve« kot z »desne«

Po vsaki revoluciji je nedvomno težko doseči stabilnost v državi, tembolj, če jo pesti mnogoplastna, zlasti gospodarska kriza. Kolektiven odstop filipinske vlade, še poprej pa že peti državni udar proti predsednici Corason Aquino, sta potrdila, da se donedavno priljubljena predsednica sooča z valom razočaranja. Posledica revolucionarne evforije po Marcosovem sramotnem begu lanskega februarja je torej očitna. Revolucionarna vlada je izpostavljena izzivom z obeh strani, tako leve kot desne, čeprav je splošno kazalo, da bo vsaj z levico dosegla minimalno soglasje. Skupni imenovalec nezadovoljne leve se med drugim kaže v neuspešnih pogajanjih vlade z Novo ljudsko armado, nadalje z upornimi muslimani na jugu države, ki zahtevajo avtonomijo, nevarnost z desne pa se kaže skozi prizmo nezadovoljstva nad zmanjševanjem vojaškega proračuna, nad vladno popustljivostjo do levičarske gverile,

nad socialnim položajem vojaških pripadnikov, nenazadnje pa tudi v dejstvu, da se številni močje v uniformah ne morejo sprijazniti z dejstvom, da jim poveljuje predstavnica nežnega spola. Nekaterim v vojaških vrhovih pa prav tako ni bilo všeč, da je predsednica napovedala prav nič milosten obračun s pučisti.

Prav filipinske oborožene sile so pri begu nekdanjega diktatorja Marcosa odigrale pomembno vlogo in brez njih tu-

di Cory Aquino ne bi postala to, kar je. Toda, resnici na ljubo so v armadi ostali tudi ostanki prejšnjega režima; prav ti elementi pa so bili proti konstituiranju novega parlamenta in proti uvedbi nove ustave. Z razpustitvijo vlade so Filipini stopili v novo obdobje nestabilnosti, ki ga pogloblja dejstvo, da je več sto pučistov še vedno na prostosti in da je lojalnost preostalega dela vojske po novem vojaškem udaru zelo vprašljiva. Pripravil: M. L.

Ostati dober katoličan in se ne strinjati s papežem

V senci ministrskega sestanka velesil in drugih dogodkov na ameriških tleh ostaja še eno izmed romanj svetovnega »poslanca miru« papeža Janeza Pavla II. Le-to naj bi potrdilo enotnost med Vatikanom in 53 milijoni ameriških katoličanov, čeprav so razhajanja velika. Večina katoličanov na ameriških tleh se namreč ne strinja z nekaterimi moralnimi normami in nauki svete stolice. V ospredju so zlasti vprašanja, ki zadevajo pravico do umetnega spočetja, zakonsko razvezo in legalizacijo svobodnih razmerij med pripadniki moškega spola. Cerkev, morda pa tudi samega papeža Wojtylo, je bržda presenčila javnomnenjska anketa, v kateri je 93 odstotkov vprašanih ameriških katoličanov izjavilo, da je mogoče ostati dober katoličan in da se ob tem ni potrebno strinjati s papežem. Ta resnica naključno izbranega statističnega vzorca pa je morda že zapečatila dvomljiv uspeh papeževega desetdnevnega bivanja v ZDA.

Norveški otroci sramote

Spomin je segel nazaj v leto 1948. Aprila meseca se je pred mladinskim domom v Behrendsfur pri Celleu ustavil avtobus, v katerega je vstopilo ducat otrok. Nekateri otroci so po tistem jokali, ker niso vedeli, kam gredo. Rečeno jim je bilo, da potujejo domov, na Norveško. Za otroke je bila Norveška beseda brez pomena, njihov dom pa je bil pri nemških starših, kjer so živeli še pred nekaj tedni. Ker sta bili obe spremljevalki tujki, je bilo potovanje še bolj skrivnostno. V Hamburgu se jim je priključilo še nekaj dečkov in deklic. Vsi otroci so govorili nemško, vendar so bili norveški državljani. Dokumenti, ki so jih predložili danskim obmejnim uradnikom, potem ko so zapustili britansko cono Nemčije, so to potrjevali. Čez tri dni je avtobus dosegel svoj cilj: otroško zavetišče v Nittedalu v bližini norveškega glavnega mesta Oslo.

To potovanje z avtobusom sodi v žalostno poglavje povojne zgodovine. To je zgodba o 9000 vojnih otrocih, potomcih Norvežank in nemških vojakov, ki so se rodili med petletno okupacijo Norveške.

Na Norveškem se nič kaj radi ne spominjajo teh »nemških otrok«, kakor so jim pravili po vojni. Po 40 letih je knjiga novinarka Veslemoy Kjendsli »Otroci sramote« znova opozorila Norvežane na en del njihove novejši zgodovine in na tragično usodo otrok. Tako imenovani nemški otroci so šele lani ustanovili »Norveško združenje medvojnih otrok«, ki ima zdaj že nekaj tisoč članov. Zaznamovani so, ker imajo nemške očete, pripovedujejo pa predvsem o svojem trpljenju in ponižanju v povojni Norveški.

Zgodovina medvojnih otrok

se je začela 9. aprila 1940., na dan, ko so Nemci napadli in zasedli majhno skandinavsko kraljevino. Ni bilo ravno malo Norvežank, ki so jim bili nemški vojaki všeč. Če pa je bila katera od deklet noseča, razumevanja ni smela pričakovati. V očeh svojih rojakov so bile »nemške spogledljivke« in izdajalke domovine. Veliko več razumevanja pa so našle pri nemških vojaških oblasteh, pri katerih je bila »vsaka mati dobre krvi« (Heinrich Himmler) več kakor dobrodošla.

Rasistični ideologi so bili mnenja, da v norveških žilah teče »dobra kri«. Precej »biološko visokovrednih otrok« je prišlo iz Norveške v posebne domove ss-ovske ustanove Lebensborn (vrelec življenja), katerih naloga je bila skrbeti za raso čisti naraščaj. Na Norveškem je bilo devet takšnih

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

Haag: Sedem držav članic Zahodneevropske unije preučuje usklajeno akcijo, ki zadeva krizo v Perzijskem zalivu. Pet od sedmih držav članic je tja že poslalo ali pa nameravajo poslati svoje vojaške ladje za zagotovitev neovirane plovbe trgovskih mornaric v zalivskih vodah.

Madrid: Predstavniki devetnajstih držav članic razvojnega programa EUREKA v španski prestolnici začnejo ministrsko konferenco. Okrog 40 ministrov, pristojnih za zunanje zadeve, industrijo in raziskave, naj bi sprejelo 30 novih projektov s področja visoke tehnologije.

New Delhi: Indijski premier Radživ Gandhi te dni potuje

po zveznih državah, ki jih je prizadela huda suša na eni oziroma poplave na drugi strani. Hkrati se posvetuje tudi s številnimi politiki v posameznih zveznih državah, in sicer o možnostih za kadrovske spremembe v vladnem kabinetu in v vladajoči Kongresni stranki.

NUMEA – Nova Kaledonija: Voditelj fronte za narodno osvoboditev Kanakov in vodja gibanja za neodvisno Kaledonijo Tzibao je izjavil, da si njegovo gibanje želi z vlado začeti razpravo o dokumentu za samoodločbo in neodvisnost čezmorskega francoskega ozemlja. Dan po referendumu je po njegovih besedah pobuda zdaj v rokah francoske vlade.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

ustanov, več kakor v katerikoli drugi zasedeni državi. organizacija Lebensborn na Norveškem je delovala kot nekakšna karitativna ustanova, ki je skrbel za medicinsko nadzorovanje žensk in njihovo vzgojo kot »mater otrok velikonemškega rajha«. Vsaka izmed teh žensk-mater je prejela precej visoke mesečne stroške doklade. Mnoge so se svojih otrok sramovale, zato so jih prepustile Lebensbornu, da jih je dodelil adoptivnim staršem in tudi sicer skrbel za njihovo vzgojo. Okoli 300 norveških dojenčkov je prišlo v nemške otroške domove, kjer jih je ustanova Lebensborn razdelila nemškim zakonskim parom.

Po koncu vojne se je na Norveškem začel obračun s Quilshingom in tudi z nevestami okupatorjev. Marsikatero žensko so ostrigli na balin. Druge

so bile mesece dolgo internirane, da bi »ljudi zavarovali pred spolnimi boleznimi«.

Toda, v obeh javnostih niso bile izdajalke samo matere, temveč tudi otroci. »S svojimi dednimi zasnovami so nemški otroci breme in nevarnost za norveško družbo, zato jih je treba poslati tja, kjer raste poper«, je bilo mogoče brati v pisnih, ki so prihajali v uredništva norveških časopisov. »Otroci vojne« so morali prestopiti nasilje vrstnikov in tudi odraslih. Žalili so jih in jim nagajali, mnoge so tudi pretepali. Skoraj noben otrok ni vedel, zakaj se vse to dogaja z njim, saj adoptivni starši raje niso načenjali te občutljive teme.

Veslemoy Kjendsli opisuje v svoji knjigi doživljanje teh »otrok sramote«. Čeprav so norveški predstavniki v mednarodnih humanitarnih orga-

nizacijah dobro vedeli, kako na Norveškem ravna z »mešanci«, so novembra 1947. sklenili, da bodo zahtevali nazaj otroke, ki so jih med okupacijo poslali v Nemčijo. UNRRA in Mednarodna organizacija za pomoč otrokom sta skupaj z Mednarodnim Rdečim križem začeli akcijo v Nemčiji. Našli so 150 pogrešanih otrok. Večina so jih posvojile nemške družine, zato so že kar nekaj let živeli v urejenih družinskih odnosih kolikor je bilo to tri leta po koncu vojne že možno.

Ko so ti otroci prišli v tujo domovino Norveško, se je kmalu izkazalo, da niso prav nič zaželeni. Nekateri so njihove rodne matere znova vzele k sebi, velika večina pa jih je ostala po domovih. Težko je bilo najti zakonske pare, ki bi bili pripravljeni posvojiti te nemško govoreče »problem-

ske otroke«. Meseci in celo leta so minila, preden so jih norveške družine le sprejele medse.

Danes se ti otroci srečujejo v svojem združenju, se pogovarjajo in poskušajo zdraviti rane iz otroških let. Veliko jih je, ki so jim težave v otroštvu zapustile trajne sledove. Ko poskušajo najti svojo identiteto, iščejo »medvojni otroci« svoje biološke očete. Skoraj povsod naletijo na zaprta vrata, na ravnodušnost norveških in nemških oblast. Samo nekaterim uspe prodrati nazaj, v čase otroštva. Zdjaj 44-letna Turid je lani v Hamburgu znova videla svoje nemške adoptivne starše, ki sta jo kot dojenčka vzela k sebi. Kot otrok je živela pri njih pet let, nato pa so jo odpeljali. Ravno Turid je bila ena tistih deklic, ki so jih aprila 1948 z avtobusom odpeljali iz zasedene Nemčije. fl-

Srečanje in pogovor z Antonom Sigulinom ob njegovi sedemdesetletnici

Morski volk

Bil je eden »težjih« sogovornikov. Ne zato, ker bi ne imel kaj povedati o sebi in o svetu, tistem nekoč in tem danes, pač pa zaradi tega, ker se je že a priori spraševal o smiselnosti »javnega pripovedovanja.« Najraje bi videl, če bi ga z vprašanji, ki sodijo v tak intervju, pustili pri miru.

Sedela sva pod kostanje, v gosto in v septembrskem poletju prav res osvežujočo senco na vrtu draveljskega »Gustlna«, kak streljaj daleč od njegovega domovanja v novem blokovanem bloknjaku tam nekje ob hrupni Celovski. Sem v draveljsko vas zahaja vsak dan, zaradi sprehoda in sicer. Daljših sprehodov obbolele noge ob nasploh oslabelem telesnem počutju ne prenesejo, da o izletih ali potovanjih dlje od doma niti ne govorimo.

O, pač. Šel bi, še kako rad in zagotovo tudi s pridom za svoje zdravstveno stanje oziroma počutje, v zdravilišče – v Rogaško Slatino, a kaj ko so mu s »pristojnega mesta« letošnjo prošnjo zavrnil, češ: »Izpolnili ste bonus, zato letos do zdravilišča niste upravičeni.« Kakšna farsa! Bolnemu človeku pri sedemdesetih, prvoborcu spomeničarju prepotrebni dveh zdraviliških tednov ni mogoče odobriti, ker je to svojo zakonito pravico menda v zadostni meri izrabil že v dosedanjih letih. Imel naj bi se na to zavrnitev letošnje prošnje sicer pravico pritožiti, a mu ponos veleva drugače. »Komu in čemu bi se pritoževal!?« pribije, vedeti pa je, da »aparati«, ki prošnje za zdravilišča zavračajo s temi in takšnimi motivacijami, zanesljivo ne ravna prav in ne pravično.

Kajti spet smo, po Sigulinovih izkušnjah in prepriča-

ključ za razlago »napetosti«, ki je prevečala ves pogovor. Že na samem začetku in vmes še nekajkrat je poudaril, da se zelo nerad spušča v te vrste besedovanja. O marsičem se mu sploh ne zdi vredno govoriti, pa naj gre za

A. Sigulin kot komisar vojne ladje Ljubljana

spomine na nekdanje ali za sodbe o sedanjih časih. Dobro je celo, če človek na to ali ono pozabi. – »na tisto pred vojno sploh, na marsikaj po vojni itak.«

Na vse seveda ne, skušam parirati njegovi »grenkobi.«

mlad fant je postal, že nekaj let pred začetkom vojne, član komunistične partije, ki je tedaj povsem jasno vedela, kaj nas čaka in kam pojde pot.

Toneta Sigulina je njegova

misar na našem prvem »bojnem brodu – Ljubljani.« Bila je to razmeroma kratka, a nepozabna »etapa« na življenjski poti.

To so bili fantje, to so bili fantje!

O partizanski mornarici je bilo napisano veliko, precej več, kot bi lahko o njenem nastajanju povedal on sam, četudi živa priča takratnih dogajanj.

Ni pa mogoče z besedami popisati tistega bistvenega, kar mu je bilo doživljati v takratnih dneh, denimo na letališču v Bariju, kje so pristajala letala, ki so s Korčule pripeljala naše ranjence, pa je kri lila, potem ko so odprli vrata, dobesedno v potokih.

»O tem nerad govorim, ker je preveč grenko. Nikoli več ne bi rad doživel česa takega.«

Vam je žal, da ste doživeli tiste čase? – vrta spraševanje.

»Ne, ni mi žal. Kajti... to so bili fantje... To so bili fantje!«

Več pač ni mogoče in tudi ne potrebno povedati.

Toneta Sigulina je na vsem lepem čakala »premetitev« na nove položaje: skupaj s štiridesetimi drugimi borci in borkami so ga (kiparja, peveca, recitatorja... ter preverjenega borca-komunista, kakršen je bil) poslali v Moskvo, na delo v radijsko postajo, nakar se mu je moskovsko bivanje, v vlogi speakerja na valovih Svobodne Jugoslavije, raztegnilo v štiri (dolga, a ne predolga – pa vsekakor plodna) leta, ki mu spričo napetih delovnih obveznosti niso omogočila, da bi se bil posvetil svojemu »temelnemu«, torej kiparskemu delu, dala pa so mu dovolj priložnosti za srkanje duha sovjetske gledališke, likovne, plesne in drugih umetnosti, kar ga je na njegovi kasnejši kiparski poti vendarle zaznamovalo.

Po vrnitvi je opravil zadnji izpit, diplomiral, si poiskal delo v prosveti in se scela, z veliko vnemo in zavzetostjo, posvetil kiparskemu ustvarjanju.

V tem in takem ritmu so minila desetletja.

Vredna spomina in ponosa.

Toda...

Pred letom ali kaj mu je opešal vid. Na levo oko ne vidi več. Desnega je sklenil za vsako ceno ohraniti. Ne sme ga naprezati. Kiparsko ustvarjanje je moral opustiti, branje in televizijsko gledanje prav tako.

Malo vsega ostane, zato pa se teh možnosti oklepa s tolikanj večjo zavzetostjo. Radijski sprejemnik, sprehodi sem v Dravljje, srečanja s prijatelji, in ne nazadnje – pogovor s samim seboj. Malo v primerjavi z vsem tistim, kar je bilo nekoč, pa vseeno veliko, saj gre za zazrtost vase in bogastvo lastnih življenjskih izkušenj. To pa, vsemu grenkemu navkljub, tudi nekaj šteje.

Pogovarjal se je in duha pogovora zapisal Viktor Konjar

Morski volk

Povedano pred leti, ob predstavitvi (izpod peresa Silva Terška) v TV-15, v rubriki Podobe naših ljudi.

Odločitev za odhod med partizane

»Smel bi reči, da sem živel v partizanski družini, ki je živela in delala za revolucijo. Dva brata, Marjan in Rado, sta padla kot talca. Ustrelili so ju leta 1942, zgodaj spomladi.

Orožje smo začeli zbirati takoj po kapitulaciji stare Jugoslavije. Ponoči smo ga tudi odvažali iz vojaškega skladišča v Zajčji dobri in ga skrivali v zaloškem hribu.

Med partizane sem odšel z bratom Marjanom in še nekaterimi tovariši, ki so bili odločeni za formacijo Zaloške čete, v kateri se je zbralo dvaindvajset tovarišev, nekateri so seveda morali ostati na terenu zaradi povezave. Naš prvi komandir je bil Franc Mazovec-Risto. Pozneje je bila Zaloška četa priključena k Drugi grupi odredov, kjer je prevzel poveljstvo pokojni narodni heroj Ljubo Šercer...«

Moskovska leta s »Svobodno Jugoslavijo«

»... Imel sem priložnost zelo natančno spremljati osvobodilni boj na naših tleh in vse tisto, kar je govorilo o velikih uspehih naših narodov v boju proti okupatorju, sem prečital z nekakšnim ognjem v glasu. V Sovjetski zvezi sem bil pač v času, ko so naše enote dosegale vedno več uspehov na vseh področjih. In vesti so bile takrat še zelo razveseljive.

Prepričan sem, da so bile oddaje »Svobodna Jugoslavija« več kakor samo pomembne. Slišati jih je bilo mogoče ne samo v Evropi, pač pa tudi v Kongu, Južni Ameriki, na Švedskem... Oddaje so bile pomembne za naš narodnoosvobodilni boj in za celotni razvoj gibanja in prebivalstva jugoslovanskih narodov. Oddaje so bile tudi izvor velikih vzpodbud in upanja v zmago, skorajšnji uspeh v boju proti okupatorju.«

Istranka

Njegova umetniška pot je premočrtna in polna vere v lastno odgovornost in poslanstvo. Zanimivo je, da ga kot povsem formirano osebnost srečamo že na prvih razstavah in tudi pri prvih spomeniških naročilih. Kot rojen Tržačan, ki se po njegovih žilah pretaka tudi kri kraških kamnosekov, je pojmoval plastiko na neposreden in izrazito čustven način. Kamen in kiparski material mu pomenita izziv in hkrati materijo v kateri lahko uresniči svoje videnje. Tako so nastale lepe in nežne ženske figurine, ki so kot v kamnu, bronu ali v zgani glini izpeti soneti polni nežnosti in občudovanja. Mehki lirizem njegovih potez, ki ne izhaja iz povdarjanja detajlov, marveč iz oblikovanja celote pa je tako močna komponenta v njegovem kiparstvu, da je bistveni sestavni del kiparskega izraza tudi pri monumentalni, spomeniški plastiki. Če so njegovi spomeniki v samem začetku (spomnimo se spomenika Svobodi na Celovski cesti s stoječo žensko figuro, ki personificira svobodo) še nekoliko patetični, kar povsem ustreza zahtevam tistega časa, se kasneje izogne vsem zunanjim, teatralnim gestam. Sicer realistično fakturo pa podredi notranjim zakonitostim plastike iz materiala z diskretno stilizacijo. V vsem pogledu je zanimiv spomenik generalu Maistru, ki ga je izdelal leta 1970 po naročilu občinske skupščine Kamnik. V stoječi podobi generala, torej vojaka, ki je dokazoval, da znamo prijeti za orožje tudi Slovenci, je Sigulin upodobil tudi pesnika – združil je torej dvoje na videz nezdružljivih stvari. Neustrašni general zato učinkuje v Sigulinovi interpretaciji kot vizionar in človek, ki je prijel za orožje zaradi razmer in odločitve in ne zaradi rodovne tradicije ali čistega notranjega zadovoljstva.

Tudi v figurah borcev, vzemimo njegov spomenik pred osnovno šolo na Vranskem, je poleg dinamike, moči in borbenosti upodobil tudi vizionarsko in poetično dimenzijo – tako jih je učlovečil in postavil v resnični življenjski kontekst. Portretirani spomeniki in obeležja pa naj gre za doprsne podobe herojev kot so Vojka Šmuc v Izoli (1958), Polde Maček Borut v Zadobrovi (1978), Danila Kumarjeva (1977), Vlahovič v osnovni šoli v Kosezah (1977) ali pa podobe znanstvenikov in velikih mož v preteklosti (Karel Štrekelj – spomenik v Sesljanu pri Trstu) govore o istih hotenjih. Čeprav gre za velike ljudi, jim je vtisnil pečat človeške topline in skromnosti, ki je sploh glavna karakteristika vseh junakov.

Dr. Ivan Sedej v informativnem listu ob Sigulinovi razstavi v gradu Goričane v Medvodah leta 1983

nju, na Slovenskem bolj pa-peški, kot so drugod po državi. Za mnoge kolege-borce iz Dalmacije, iz Črne gore in od drugod ve, da prihajajo v ta in ona zdravilišča celo po dvakrat ali trikrat na leto.

Pri nas imamo – bonus. Izrabil si svoje, kako bo s teboj in s tvojim pešajočim zdravjem poslej, se nas, referentov, ne tiče...

Marsikaj je najbolje pozabiti

O tej »grenki piluli« v zvezi z zdraviliščem sva sicer s Tonetom Sigulinom besedovala šele ob koncu sedenja pod kostanji, a ga je bilo potrebno v tem zapisu potisniti v ospredje, ker je neke vrste

Daleč od tega. Z nepokritim ponosom se spominja tovarišev, prijateljev izza minulih časov, tistih, »res pravih« ljudi, kakršnih danes, žal, ni več. Kajti ti današnji časi, vse to, kar se je zgrnilo nad nas, vsa ta moralna in ustvarjalna in gospodarsko-finančna kriza, iz katere »trenutno ne vidim nobenega izhoda«... vse to...

In še sva v znamenju vzporejanja pri spominih, strogi partizanski morali, ko so ustrelili vsakogar, ki je ukradel en sam krompir («Kaj pa danes?») V vseh mnogih preizkušnjah vojskega časa je bil priča »enkratni morali«, tisti v ljudeh samih, ki je uravnavala njihove odločitve in ravnanja, in oni drugi, ki je označevala medsebojne odnose.

lastna življenjska steza pripeljala v Beograd, na takojšnjo likovno akademijo. Tik pred zadnjim izpitom ga je prehitel izbruh vojne – pa je tako študij dokončal in si diplomsko akademsko kiparja pridobil šele po končani vojni, lepo vrsto let kasneje.

Vojni čas je terjal svoje. Doma, v Sloveniji, se je znašel v vrstah prvih oboroženih partizanskih »gošarjev«, tam v zaloških hribih. Kasneje okoliščine so ga pripeljele v italijansko internacijo in iz nje, po znanih poteh prekomorskega mobiliziranja, v naše brigade, ki so se formirale na italijanskem jugu ter se podale na svojo bojno pot tostran Jadranskega morja. Njega samega je doletela čast, da je postal politiko-

Pogovarjamo se s Stanetom Kotnikom, predsednikom Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide

Skrb zanje je vodilo našega dela

O aktualnih problemih borčevsko-invalidskega varstva

Ob vsesplošnem zaostrovanju pogojev gospodarjenja z družbenimi sredstvi in še posebej ob zahtevah po skrbni in racionalni porabi sredstev, namenjenih za splošno in skupno porabo, med katere sodijo tudi sredstva za borčevsko-invalidsko varstvo, ostajajo vprašanja in problemi socialnega in zdravstvenega varstva udeležencev NOV še vedno aktualna, kljub temu, da je bilo v preteklosti na tem področju veliko pravno in samoupravno urejenega in tudi dejansko storjenega. Splošno slabšanje življenjskih razmer neugodno vpliva tudi na socialne razmere borcev in vojaških invalidov. Zaradi njihove ostarelosti in pogoste bolehnosti pa ostajajo ti problemi še bolj pereči.

Zaprosili smo predsednika Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide ter člana Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, odgovornega za to področje – tovariša Staneta Kotnika, da za naše bralce pove, kako je urejeno in kako se v današnjih razmerah uresničuje socialno in zdravstveno varstvo udeležencev NOV in s katerimi najpomembnejšimi vprašanji in problemi se republiški komite in pristojni občinski upravni organi pri tem najpogosteje srečujejo in ukvarjajo.

– Temeljna socialna varnost se upokojenim borcem zagotavlja v skupnostih pokojninskega zavarovanja. Vemo, da glede pogojev za upokojevanje udeležencev NOV, kakor tudi višine pokojnine, ki jo prejema, veljajo nekatere posebnosti. Kaj povedo številke?

S. KOTNIK: Od skupnega števila članov Zveze združenj borcev NOV Slovenije (ob koncu leta 1986 jih je bilo 92.849) jih prejema pokojnino nekaj nad 75%. Posebnosti glede njihovega upokojevanja in odmerjanja pokojnine, ki so bile uvedene z zveznim in republiškim zakonom, veljajo še naprej. Z njimi so na podlagi zaslug, ki jih imajo borci zaradi udeležbe v NOV, predpisani ugodnejši pogoji za njihovo upokojevanje, za borce pred 9. 9. 1943 (13. 10. 1943 za borce iz predelov Primorske) pa je določena tudi višina najnižje pokojnine (t.i. zjamčena pokojnina). Višina te pokojnine določi v začetku vsega leta Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji in je praktično enaka povprečnemu osebnemu dohodku v republiki iz preteklega leta, med letom pa se usklajuje enako kot druge pokojnine (v septembru je znašala 222.692 din). S tem je doseženo, da rast pokojnin borcev pred 9. 9. 1943 sledi rasti osebnih dohodkov, kar je nedvomno dobra ureitev. Do zjamčene pokojnine v navedeni višini so pod določenimi pogoji upravičeni tudi združeni kmetje-borci pred 9. 9. 1943 (13. 10. 1943), ki imajo (tudi z dokupom let) najmanj 20 let pokojninske dobe, vsi drugi kmetje-borci iz te skupine pa imajo pravico do pokojnine v višini najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo (v septembru je znašala 139.782 din). Naj omenim, da se v drugih delih države te (zjamčene) pokojnine določajo in usklajujejo z rastjo povprečnega osebnega dohodka v Jugoslaviji, ki je, kot vemo, znatno nižji kot v Sloveniji. (V septembru je znašala v SR Hrvatski 109.755, v SR Srbiji 108.484, v SR Makedoniji 110.616 din).

So v zadnjem času (v zvezni ali republiški zakonodaji) predlagane kakšne spremembe?

S. KOTNIK: Borcem NOV, ki so vstopili v NOV 9. 9. 1943 (13. 10. 1943) ali pozneje, se njihova pokojnina odmerja po splošnih predpisih, v primeru, da bi znašala manj kot 85% od osnove, pa se poveča za določen odstotek. Ker je ta ureitev precej manj ugodna od one, ki velja za borce pred 9. 9. 1943 (13. 10. 1943), je možno njihov slabši gnotni položaj popraviti z dodelitvijo priznvalnine. To je ena izmed najpomembnejših novosti spremenjenega družbenega dogovora o priznvalnih udeležencev NOV, o katerem bo govora v nadaljevanju.

Upokojeni imetniki »Partizanske spomenice 1941« z minimalno pokojninsko dobo in oni, ki so upokojeni po nekdanjem 80. členu Temelnjega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, prejemajo pokojnino, ki je za okrog 17%-30% višja od zjamčene pokojnine borcev pred 9. 9. 1943, tisti pa, ki ne prejema pokojnine, prejema republiško priznvalnino. Tudi to je posebnost, ki velja samo v Sloveniji.

Seveda ni mogoče trditi, da so s tem dobro urejeni in rešeni vsi primeri upokojenih borcev NOV, saj na realnost njihovih pokojnin v odvisnosti do življenjskih stroškov vplivajo tudi še mnoge druge razmere, zlasti zdravstveno stanje, družinski in stanovanjske razmere itd. No, tudi v teh primerih je mogoče, ob določenih pogojih, njihove stiske ublažiti s stalnimi, občasnimi ali enkratnimi prejemki iz naslova priznvalnin.

– V posebno neugodnem položaju so nosilci »Partizanske spomenice 1941« in borci NOV pred 9. 9. 1943 (13. 10. 1943), ki so se borili in sedaj živijo na območju Slovenije, vendar so službovali in bili upokojeni po predpisih druge republike ali pokrajine.

S. KOTNIK: V republiškem komiteju imamo registriranih 83 takih primerov. Pokojnine teh borcev so tudi do 80 in 100.000 din nižje od pokojnin, ki jih prejemajo borci z enakim stažem in izpolnjenimi drugimi pogoji po predpisih SPIZ Slovenije. Po nekaj časa veljavni določbi zveznega predpisa je bila v takih primerih možna preupokojeitev po predpisih matične republike. Naš komite je predlagal, da se ponovno oživi ta določba vsaj za tiste primere, ko ima oseba na območju neke republike izpolnjeno večino pokojninske dobe. Kljub zahtevam se nismo prejeli odgovora na naš predlog. Zaradi tega smo predlagali Komisiji za kadrovske in administrativne zadeve Izvršnega sveta, da se v takih primerih upokojenim nosilcem »Partizanske spomenice 1941« in drugim borcem, ki izpolnjujejo pogoje za republiško

priznvalnino, ta odmeri v višini do 80% razlike med zjamčeno pokojnino, ki bi jo prejimali po predpisih SPIZ Slovenije in ono, ki jo dejansko prejemajo, podobno priporočilo pa smo poslali tudi občinskim komisijam, ki odločajo o priznvalnih udeležencev NOV.

– Nekateri nosilci »Partizanske spomenice 1941«, ki jim je odmerjena pokojnina ob upoštevanju določbe zveznega zakona o posebnem dodatku, se pritožujejo, da se njihove pokojnine ne valorizirajo vselej v enakem odstotku kot pokojnine drugih zavarovancev.

S. KOTNIK: Do tega prihaja v primerih prejemnikov višjih pokojnin NPS 1941, ki po zveznem predpisu ne smejo presegati določenega zneska (t.i. limit). Če tak zavarovavec oceni, da bi bila njegova pokojnina odmerjena po predpisih SPIZ Slovenije, torj brez upoštevanja določbe zveznega zakona o posebnem dodatku na NPS 1941, večja (to je možno, če je imel zavarovaneč dalj časa visoke dohoke in če je bil zaposlen 40 ali več let), potem se mu na njegovo zahtevo odmeri in nato tudi usklajuje njegova pokojnina po predpisih in odločitvah SPIZ Slovenije, vse do najvišjega možnega zneska pokojnine v določenem obdobju.

Čeprav so bile dane nekatere pobude za spremembo predpisov o pokojninskem zavarovanju udeležencev NOV (zlasti so številni predlogi, da se na zvezni ravni in seveda iz zveznih sredstev glede zjamčenih pokojnin sprejme podobna ureitev, ki velja v SR Sloveniji), pa menim, da ni velikih izgledov za večje spremembe zvezne zakonodaje. Poleg že prej omenjenega bi bil gotovo vreden posebne pozornosti predlog, da bi se zjamčene pokojnine nekoliko razlikovale glede na dolžino pokojninske dobe, vendar je vprašanje, kolikor bi se učinki take spremembe zveznega zakona odrazili na prejemnike pokojnin v Sloveniji.

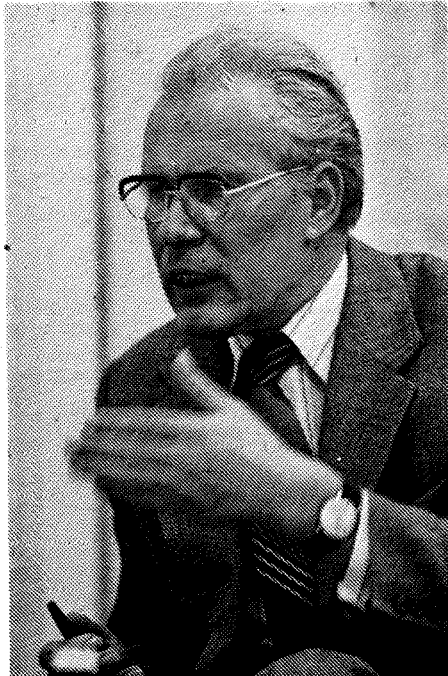
Zadnja sprememba, kot je znano, se je nanašala na ponovno odmero pokojnine v skladu s 25. oziroma 106. a členom temeljnega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Po prvotnih predlogih SPIZ republik in pokrajin naj bi se zjamčena pokojnina borcev po omenjenih členih zvišala v nižjem odstotku kot druge pokojnine. Na našo pobudo je bil po daljših razpravah najprej v zveznem komiteju podprt, nato pa v jugoslovanski skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja sprejet predlog, da se tudi zjamčene pokojnine borcev uskladijo v enakem odstotku kot druge pokojnine.

Pri skupščini Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji deluje poseben odbor za borce NOV in vojaške invalide, ki skrbi za uresničevanje njihovih pravic iz pokojninskega zavarovanja.

– Kako pa se zagotavlja socialna varnost udeležencev NOV, ki ne prejemajo pokojnine in imajo nizke druge dohodke?

S. KOTNIK: V Sloveniji smo v ta namen razvili sistem dodeljevanja priznvalnin, ki ga izvajamo na podlagi posebnega družbenega dogovora, katerega podpisniki so vse občine. Ker je naraščalo število borcev, ki si zaradi splošnega slabšanja življenjskih razmer s svojimi prejemki niso mogli uravnati in kriti svojih potreb, smo omenjeni družbeni dogovor večkrat spreminjali in dopolnjevali. Posebno pomembne so bile zadnje spremembe iz leta 1987, na podlagi katerih ima pravico do stalne priznvalnine vsak udeleženec NOV iz leta 1941 do 31. 12. 1944, pod pogojem, da je njegova aktivna in neprekinjena udeležba v NOV dokazana z ustrezno odločbo SPIZ ali vsaj s potrdilom predsedstva občinskega odbora ZZB NOV, na območju katerega je borec med vojno živel in deloval. Ob izpolnjenem tem pogoju je borec upravičen do priznvalnine, če on in njegov zakonec nimata rednih prijemkov ali njuni prejemki po družinskem članu ne presegajo zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, ki ga določi SPIZ Slovenije v začetku vsakega leta. V izjemnih primerih (odločilne so konkretne socialne, zdravstvene, stanovanjske in druge razmere) pristojna občinska komisija lahko dodeli priznvalnino tudi borcem iz leta 1945, nadalje onim, katerim je dokazana udeležba v NOV s prekinitvami, kakor tudi borcem, ki v času aktivnega dela za NOB še niso dopolnili 15 let. Posebno je urejeno dodeljevanje priznvalnin borcem pred 9. 9. 1943 (13. 10. 1943), ki nimajo nobenih svojih rednih dohodkov.

Priznvalnina se lahko določi do višine zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo (v

januarju je znašala 76.869 din), v vsakem konkretnem primeru pa je odvisna od drugih dohodkov upravičenca in od časa vstopa ter intenzitete dela v NOB. Ker so obstajale med občinami glede določanja višine priznvalnine za posamezne značilne skupine udeležencev NOV precejšnje razlike, je odbor udeležencev družbenega dogovora, ki usmerja in spremlja njegovo uresničevanje, v letošnjem letu oblikoval in sprejel o tem posebne kriterije in merila, katerih namen je čimbolj poretiti delo komisij pri določanju višine priznvalnine, tako da bi udeleženci NOV s približno enakim socialnim položajem in osebnim prispevkom v NOB imeli približno enake skupne mesečne prejemke. V skladu z omenjenimi kriteriji in merili se občinam odobravajo tudi sredstva, ki jih lahko porabijo za te namene.

In kako ravna posamezne občine?

S. KOTNIK: V preteklih treh mesecih so strokovni delavci republiškega komiteja opravili pregled v vseh občinah in ugotovili, da so se občinske komisije pri prevečbi priznvalnin v veliki večini ravnale v skladu z družbenim dogovorom in sprejetimi merili. V nekaterih občinah je stanje na tem področju v vsakem pogledu zelo vzorno urejeno, npr. občina: Ilirska Bistrica, Celje, Litija, Slovenske Konjice. V večini občin je stanje dobro ali vsaj zadovoljivo, v posameznih občinah pa precej slabše, kot npr. v Gornji Radgoni, Kočevju, Ribnici, Ljubljani-Siška. Naše upravne organe v teh občinah smo zadolžili, da ugotovljene napake in pomanjkljivosti odpravijo do konca leta, v nasprotnem bodo za njih lahko nastopile težave pri odobranju sredstev za priznvalnine.

– Kolikšno pa je število prejemkov priznvalnine?

S. KOTNIK: Konec leta 1986 je bilo v Sloveniji 13.742 prejemnikov stalne priznvalnine, njihovo število pa je do avgusta letos naraslo že nad 14.500 upravičencev.

Iz sredstev za priznvalnine je mogoče prejemniku priznvalnine, ki je tako oslabil, da si sam ne more zagotavljati svojih življenjskih potreb, dodeliti tudi dodatek za potrebo in tujo pomoč, prav tako pa se v skladu z usmeritvami odbora okrog 10% odobrenih sredstev porabi še za različne druge oblike pomoči. Za stalne priznvalnine in druge oblike pomoči je bilo v letu 1986 skupno porabljeno 2.945.428.035 din, letos pa so za te namene občinam odobrena sredstva v znesku 6.626.000.000 din.

– Kaj sodite o tem sistemu? Je ustrezen in zadovoljiv?

S. KOTNIK: Menim, da sistem zagotavljanja osnovne socialne varnosti borcem preko dodeljevanja priznvalnin ustreza našim razmeram. Odbor udeležencev družbenega dogovora o priznvalninah zelo vestno spremlja in usmerja uresničevanje družbenega dogovora ter skrbno obravnava vse predloge, ki jih pošiljajo občinske komisije in posamezniki.

Naj še omenim, da imajo v drugih republikah in obeh pokrajinah urejeno to t. i. dopolnilno varstvo borcev z zakonom, in to – razen v SR Hrvatski – na precej nižjem nivoju kot v Sloveniji. Znano pa je, da so zakonske rešitve toge in jih ni mogoče tekoče spreminjati in prilagajati nastalim razmeram. Tudi iz tega razloga menim, da je naš sistem ustrezenjši.

– Udeleženci NOV so bili v mladosti nepostavljeni dolgotrajnim in hudim vojnim izpostavljenostim. Kako je poskrbljeno za njihovo zdravstveno varstvo?

S. KOTNIK: Zdravstveno stanje borcev se hitro slabša, tudi njihova umrljivost je vse večja. Svoje pravice iz zdravstvenega varstva borci uresničujejo v zdravstvenih organizacijah in skupnostih kot drugi občani, s tem, da so v večini oproščeni plačevanja participacije za zdravlila in zdravstvene storitve. V večini občin se jim nudi osnova zdravniška oskrba v dispanzerjih ali posebnih ambulantah za borce, so pa tudi primeri, kjer zaradi splošnega slabšega položaja zdravstva, zlasti v nekaterih manj razvitih občinah, prihaja do motenj in slabše kakovosti zdravstvenih storitev. V letošnjem letu smo v velikem številu občin na posebnih sestankih s predstavniki pristojnih izvajalcev in porabnikov ter drugimi zainteresiranimi kritično obravnavali dejansko stanje in izvajanje zdravstvenega varstva borcev ter predlagali in se dogovarjali o možnostih in načinu izboljšav. O celotni tej problematiki smo pripravili tudi posebno poročilo oziroma informacijo, ki je bila obravnavana na skupščini Zdravstvene skupnosti Slovenije v mesecu juliju. Glede tega je v sklepih skupščine rečeno, da sedanje težke gospodarske razmere ne bi smele biti razlog, da bi

zdravstveno varstvo borcev NOV siromašili, temveč je potrebno ohraniti sedanjo raven zdravstvenega varstva in kvaliteto zdravstvenih storitev in jo po možnosti še povečati.

– Na skupščinah in drugih sestankih zveze borcev je pogosto slišati pripombe na motnje, do katerih prihaja pri pošiljanju borcev in še posebej vojaških invalidov in nosilcev »Partizanske spomenice 1941« na zdraviliško zdravljenje.

S. KOTNIK: Da, glede tega smo v nenehni težavi in škripcih. Potrebe po zdravljenju v naravnih zdraviliščih so vse večje, denarja za te namene pa zaradi omejevanja sredstev za skupno in splošno porabo primanjkuje. Posebne probleme v zvezi s to vrsto zdravljenja imamo v Sloveniji zaradi visokih in nenehno naraščajočih cen oskrbnega dne. Tako je bila npr. v mesecu avgustu cena oskrbnega dne v Zdravilišču Rogaska Slatina 32.934 din, v Vrnjački Banji pa, za primerjavo, samo 8.024 din. Ker sredstva za zdravljenje kljub medletnemu povečanju ne sledijo rastočim cenam, nujno prihaja do motenj, čeprav si pomagamo z različnimi dodatnimi viri, premostitvami, pošiljanjem na zdravljenje v cenejša zdravilišča itd. Zdravilišča so za zdravljenje borcev in vojaških invalidov doslej nudila določene popuste, vprašanje pa je, če bo možno s to prakso nadaljevati ob že izvedeni in še novo pričakovani sprostitvi cen za materialne stroške. Zdravniške komisije so v velikih dilemah, kako odločiti, strokovne službe pa, kje in kako dobiti denar za naraščajoče potrebe ali vsaj za ohranitev števila zdravljenj. Številne so pripombe in pritožbe, ki pa jim ni mogoče vedno ugoditi. Moram pa reči, da nekatere posameznike kažejo malo razumevanja za probleme in težave, s katerimi se ubadamo. Med njimi so tudi taki, ki so bili na zdravljenju po 10 in večkrat, pa se hudejejo, če jim komisija vsako leto ne odobri zdravljenja.

– Kaj bi lahko še posebej rekli o varstvu vojaških invalidov?

S. KOTNIK: Osebnih vojaških invalidov je v Sloveniji 8.190, od tega je 1.536 mirmodobnih invalidov. Poleg njih pa uživa določene invalidske pravice še 6.506 družinskih članov, pretežno zakoncev padlih borcev in umrlih vojaških invalidov. Njihove pravice so deloma urejene z zvezno, dopolnilno pa z republiško zakonodajo. Kar zadeva temeljne pravice po zveznem zakonu, je treba povedati, da je z letošnjim letom uvedeno sprotnejše in realnejše medletno usklajevanje invalidskih prejemkov. Republiški zakon o vojaških invalidih, s katerim je predvsem urejena pravica vojaških invalidov do invalidskega dodatka, pa je bil zadnjikrat spremenjen leta 1985. Na podlagi teh sprememb se je povečalo število prejemnikov invalidskega dodatka z nizkimi dohodki, in sicer v dveh letih za 22 odstotkov.

Kompletno zdravstveno varstvo, skupaj s pravico do preskrbe z ortopedskimi pripomočki, uresničujejo vojaški invalidi v skupnostih zdravstvenega varstva.

Vsekakor bodo vojaški invalidi tudi v prihodnje deležni posebne skrbi vseh upravnih organov, ki rešujejo njihove zadeve ali sodelujejo pri uresničevanju njihovih pravic iz socialnega in zdravstvenega varstva.

– Tovariš predsednik! Po vsem, kar ste nam povedali in o čemer bi prav gotovo lahko še veliko govorili, sklepamo, da je bilo delo republiškega komiteja v preteklem obdobju dokaj obsežno in vsestransko; kaže, da tudi uspešno. Kako povežete delo komiteja z drugimi organi in organizacijami?

S. KOTNIK: V prvi vrsti moram poudariti, da je Republiški komite za borce in vojaške invalide organ, sestavljen iz predstavnikov oziroma delegatov organov, organizacij in skupnosti, ki so kakorkoli vključene v uresničevanje borčevsko-invalidskega varstva. Vsi člani komiteja se zelo tvorno in odgovorno vključujejo v obravnavanje in odločanje.

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije je zadnjikrat obravnaval celotno problematiko družbenega varstva udeležencev NOV konec lanskega leta ter dal priznanje komiteju in njegovi strokovni službi za uspešno izvajanje danih usmeritev in nalog.

Uspešnega dela komiteja pa si ne moremo predstavljati brez stalnega in tvornega sodelovanja z Republiškim odborom ZZB NOV Slovenije in njegovima komisijama, pristojnima za varstvo vojaških invalidov ter za socialno in zdravstveno varstvo borcev.

Konkretno upravne zadeve, zlasti s področja socialnega varstva borcev in vojaških invalidov, vodijo in rešujejo za te zadeve pristojni občinski upravni organi. Letno izdajo ti organi okrog 20.000 različnih odločb, na katere pa je zelo malo pritožb. Kot sem rekel že večkrat, moram poudariti tudi zdaj: to niso samo upravni, temveč tudi socialni delavci, s posebnim čutom za uveljavljanje pravic borcev in vojaških invalidov ter za razumevanje njihovih problemov in težav, ki jih tajejo.

Naj zaključim s tem, s čemer bi pravzaprav moral začeti in kar je tudi vodilo mojega in našega dela: socialno in zdravstveno varstvo udeležencev NOV je zelo pomemben del širšega družbenega varstva, ki ga namenja naša skupnost ljudem, ki so se borili ali aktivno sodelovali v narodnoosvobodilnem boju in bili tudi v povojnem obdobju prvi in neumorni obnovitelji razrušenih mest in vasi ter graditelji materialne, politične in socialne osnove razvoja naše družbene skupnosti. Njihovi boji in naporu so bili v daljšem časovnem obdobju združeni s pomanjkanjem osnovne življenjske preskrbe in oskrbe ter drugimi omejitvami, kar se je neposredno odrazilo na njihovo zdravje, imelo pa je dostikrat neprijetne posledice tudi pri povečanem urejanju njihovega gnotnega stanja. Upravičeno in nujno je, da uredimo in reševanju vprašanj njihovega socialnega in zdravstvenega varstva namenimo posebno pozornost zlasti sedaj, ko zaradi ostarelosti in oslabelosti naraščajo njihove potrebe in pričakovanja po različnih vrstah in učinkovitih oblikah pomoči. Seveda pa moramo upoštevati, da so sredstva tudi za te namene v določeni meri odvisna od dejanskih gospodarskih razmer, v katerih živimo.

Z obrambnega usposabljanja mladih, ki ne obiskujejo srednjih šol v grosupeljski občini

Radi bi imeli več praktičnega dela

V nekaterih centrih za obrambno usposabljanje v naši republiki in tudi v Jugoslaviji končujejo letošnje obrambno in samozaščitno usposabljanje mladine, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja. Pred dnevi smo obiskali takšen center za obrambno usposabljanje na Ilovi gori, kjer so bili fantje in dekleta iz občine Grosuplje.

Že prvi vtis, ki ga dobi obiskovalec, je dober. Že na vstopu je stal stražar, ki je po vseh predpisih ustavil naše vozilo in poklical poveljnika

Priti bi jih moralo več, vendar smo jih nekaj zaradi zdravstvenih razlogov opustili. Letošnja generacija je po znanju boljša kot prejš-

dvajsete ure, tako kot smo se dogovorili.

Največ časa namenijo na takšnih urjenjih obrambnemu usposabljanju, kar je tudi razumljivo. Pri vojaškostrokovnem usposabljanju obravnavajo pehotno oborožitev in tudi streljajo s svojim orožjem. Poleg tega pa obravnavajo tudi določene teme iz ABK obrambe, inženirstva, nekatere splošne teme s področja SLO in civilne zaštite, opazovanja in obveščanja, prve medicinske pomoči in orientacije. Posebno pozornost pa namenijo temi o obnašanju posameznika na bojišču, oddelku v napadu, obrambi in v zasedi.

Seveda pa to ni vse. Precej pozornosti namenijo tudi temam, ki bodo mladim koristile v vsakdanjem življenju in delu. Tako jih seznajajo z varnostno-prometnimi razmerami v njihovo občino, obiščejo jih predstavniki družbenopolitičnih organizacij, predstavniki skupnosti za zaposlovanje, ki tistim, ki še niso zaposleni, povedo, kakšne so možnosti za službo. Obiskali so jih tudi predstavniki občinske gasilske zveze, ki so jim pripovedovali o pomenu gasilstva za naš sistem SLO, člani ZZB NOV pa so jim pripovedovali o bitki na Ilovi gori. Posebej zanimiv pa je bil prikaz uporabnosti službenih psov, ki so ga pripravili člani grosupeljskega kinološkega društva.

»Čeprav se na prvi pogled zdi, da mladi nimajo časa za kaj drugega, se najde čas tudi za izdajo biltena; vsak dan fiaredijo stencas, imajo video klub, delujejo še športna, gobarska in kulturna sekcija. Imamo tudi pevski zbor, še posebej pa je aktiven mladinski aktiv,« je pripovedoval Franc Skalja. »Za mlade, ki so na usposabljanju, je bila sploh zanimiva sobota, ko so se lahko prek radijskih postaj pogovarjali s svojimi starši. Ni šlo za nikarkršno razmetavanje denarja, ampak smo vse skupaj načrtovali in izpeljali v oddelku za ljudsko obrambo. Tako smo hkrati izpeljali tudi vajo o radijski povezanosti krajevnih skupnosti z občinskim središčem, mladi pa so lahko poklepetali s starši. Tudi v nedeljo je bilo pri nas zelo živahno. Kot sem že dejal, so mlade prišli obiskat sorodniki in starši. Do trinajstih so bili pri nas. Ogleдали so si prostore, kjer delajo in živijo mladi na usposabljanju. Zanimivo je, da smo to prakso uvedli že pred leti in vsako leto pridejo na ta dan na obisk tudi mladi, ki so bili sami v minulih letih na teh usposabljanjih. Pogovorijo se s starešinami in tudi mladim dajo kakšen koristen nasvet. O precejšnjem zanimanju staršev in sorodnikov za mlade, ki so na usposabljanju, pa priča podatek, da se jih je letos zbralo v centru dvesto.«

»Na večini takšnih usposabljanj se pojavijo težave z obutvijo, kajti večina vojaških čevljev je največkrat večja, kot jih nosijo fantje in dekleta. Kot je povedal Franc Skalja, so pri njih to težavo rešili preprosto. V tovarni otroške obutve v Zagrebu so kupili čevlje, ki so skoraj enaki tistim vojaškim, le da jih tovarna izdeluje do številke 42. S tem nakupom so imeli več koristi. Bili so zelo poceni, mladi so vsi enako obuti in vsi imajo občutek, da so res vojaki.

JLA. Vendar tu na usposabljanju ni tako hudo, kot so pripovedovali moji znanci in sorodniki. Z vstajanjem nimam nobenih problemov, saj vstajam uro in pol kasneje, kot pa če sem doma. Tako zgodaj moram vstati, če hočem priti pravočasno v Kovi-nostroj, kjer sem zaposlen,« je pripovedoval Herman Hočevar.

»Ko sem dobila poziv, da moram oditi na to urjenje, se mi je zdelo nekaj čudno. Se bolj čudno pa se je zdelo mojim staršem, da moram v »vojsko«. Ko sem odhajala, sem jokala, ker sem prvič tako dolgo od doma. Prej sem šla za dan, dva ali morda največ tri, zdaj pa me ne bo doma celih petnajst. Čeprav

da bi dobro naredili tisto, kar moramo,« je poudaril Andrej Lobe in nadaljeval: »Zelo sem zadovoljen z bivanjem in delom v centru. Hrana je odlična in tudi »repete« lahko dobiš. Spalnice so suhe in zračne, moti me le način pouka. Preveč je teoretičnih tem, mi pa si želimo več praktičnih prikazov in dejavnosti.«

Ob koncu obiska v centru za obrambno usposabljanje na Ilovi gori smo Franca Skaljo vprašali, kdo so starešine, ki vodijo usposabljanje. Povedal je, da so vsi po vrsti rezervni vojaški starešine. Nekaj jih že več let opravlja te dolžnosti, nekaj pa je tudi takšnih, ki so letos prvič. Morebitne kandidate pokličejo na pogovor in če je sta-

Damjana Goršič

Herman Hočevar

Milena Gliha

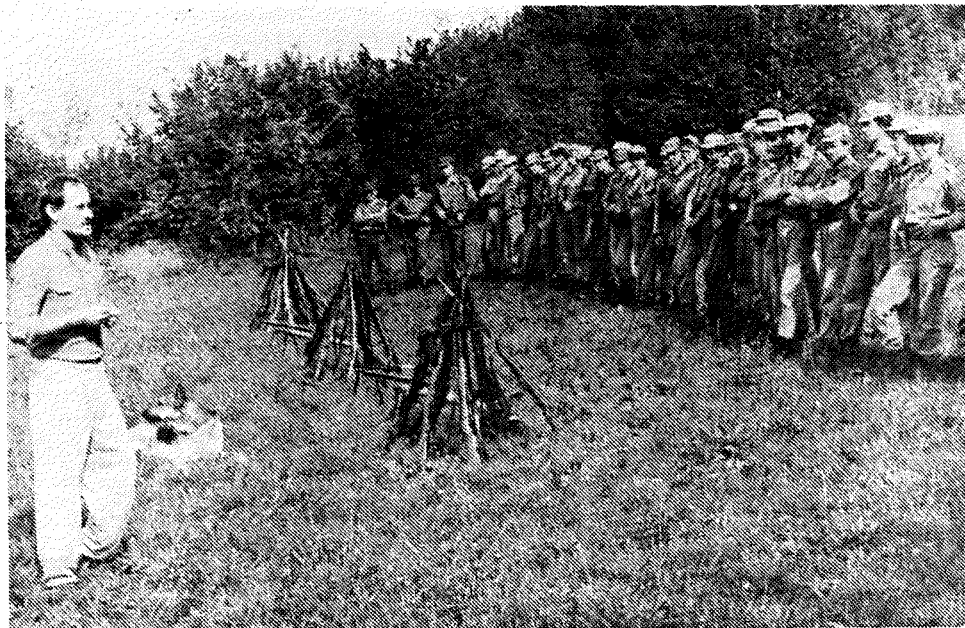

Andrej Lobe

tega urjenja Franca Skaljo. Po kratkem pozdravu smo se vsedli v njegovo pisarno, ki pa je hkrati tudi skladišče, spalnica in še kaj drugega.

»Letos smo se v naši občini odločili za petnajstdnevno usposabljanje mladih,« je začel pripovedovati. »Vsega skupaj se je letos tu na Ilovi gori zbralo 37 mladih, od tega je 13 deklet in 24 fantov.

nje, vendar pa je tudi telesno šibkejša. Delo poteka približno tako kot v vojašnicah JLA, razlika je le v tem, da je pri nas devet učnih ur. Zato pa smo se odločili skupaj z mladimi, da so imeli v nedeljo prosti dan in da so lahko v spremstvu polnoletnega brata, sestre ali pa staršev odšli domov; vendar so se vsi vrnili nazaj v center do

Predstavniki kinološkega društva pripoveduje, kaj bodo pokazali njihovi psi.

Po kratkem uvodnem pogovoru smo se s Francem Skaljo odpravili za mladimi, ki so bili na terenu. Našli smo jih nekaj sto metrov stran od centra.

Na eni številnih jas so v vrsti napeto poslušali pripoved enega izmed članov grosupeljskega kinološkega društva, kaj jim bodo prikazali njihovi psi. Potem ko so psi opravili svoje, so jim starešina in mladi od srca zaploskali. Marsikdo izmed njih si je zaželel, da bi tudi sam imel takšnega psa, ki uboga na prvo besedo in izpolni skoraj vsak človekov ukaz.

Vtis s takšnega usposabljanja pa ne bi bil popoln, če ne bi kakšno besedo spregovorili tudi mladi sami. Damjana Goršič je pripovedovala takole: »Na začetku je bilo precej hudo. Mučilo me je domotožje. Ko smo se bolje spoznali med seboj, je vse postalo lažje. Se vedno pa se nisem navadila na red in disciplino, toda vsak dan lažje prenašam vse to. Težave imam, pa ne samo jaz, s hojo. Vedno je namreč treba iti v korak. Fantje imajo nekoliko daljše noge in dekleta se moramo zelo potruditi, da jih ujamemo.«

»Še preden sem prišel na to usposabljanje, sem imel podobo vojaškega življenja, ki sem si jo ustvaril skozi besede tistih, ki so že bili v

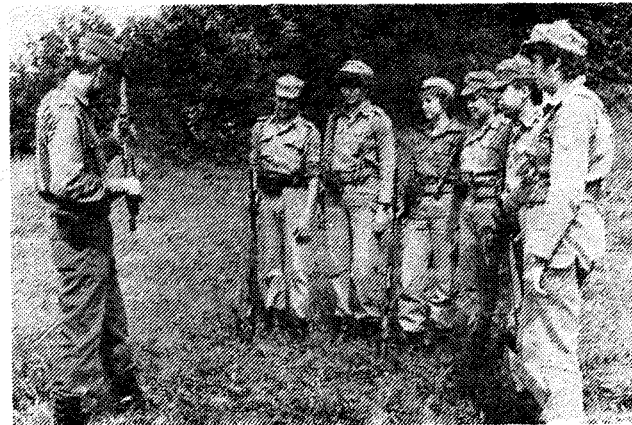
gre vse skupaj proti koncu, se še nisem privadila; če se ne bi tako dobro ujeli s sovrstniki in tudi starešinami, bi bilo še dosti huje,« je dejala Milena Gliha. »Najbolj pa me je bilo strah na straži. Bilo je ponoči in vak šum povzroči, da si začneš predstavljati najbolj grozne stvari. Zdaj se temu smejemo, toda tam je to čisto drugače.«

S starešinami se dobro razumemo. Vsaj približno se moramo obnašati tako, kot to zahtevajo vojaški predpisi in vse gre v redu. Dostikrat nas starešine vzpodbujajo,

rešina pripravljen, mu pošljejo poziv. Za nemoteno delo v centru skrbijo Jože Grozde, Janez Pezdirc, Roman Šeme, Anuša Vidmar, ki je mentorica za interesne dejavnosti, Marjan Znidar, Ludvik Kokole in seveda Franc Skalja.

Ob koncu povejmo, da center za obrambno usposabljanje na Ilovi gori ni namenjen samo takšnim usposabljanjem, ampak se v njem urijo tudi pripadniki teritorialne obrambe, taborniki organizirajo zimovanja in podobno.

B. K.

Precejšen del časa na urjenju je namenjeno spoznavanju pehotne oborožitve, ki jo mladi dokaj dobro poznajo. O petnajstih dneh, ki so jih preživeli s sovrstniki, pa bodo pričala tudi priznanja, ki ga dobi vsak udeleženec. Tisti, ki pa so bili najboljši, pa dobijo diplome in knjižne nagrade.

Čeprav se je šele na urjenju naučil, kaj pomeni biti stražar, je Boštjan Vidmar to dolžnost opravljal tako, kot to zahtevajo predpisi.

Starešina Roman Šeme razlaga Antoniji Fekonja in Milanu Dremlju, kako morata pravilno streljati z ročnim minometom.

Po vsakem delu na terenu so mladi ob nadzoru in pomoči starešin očistili orožje.

Naša Reka

(Obisk pri Završnikovi mami v Mariji Reki)

Cesta, ki veže Prebold s Trbovljami, je ena lepših prevoznih poti. Od Prebolda do vznožja Velike Reke je prevlečena z asfaltom, čudovite serpentine, ki se vijejo navzgor proti Podmeji, so skrbno negovan makadam, kot nekakšna poživitev pa so vmes asfaltni odseki. Že vrsto let pa načrtujejo, da bo s preboldske strani do vrha asfalt, kakor je s trboveljske visoko v podvrh.

Pokrajina Velike in Male Reke je čudovita. Resda je hribovita: prostrani mešani gozdovi, vmes kmetije s širimi senožeti. Opoj te pokrajine sem okusil že kot desetletni otrok, saj sem tod kot nekakšen deseti brat služil kruh in žgance. Prav tisti čas so gradili cesto. Niso hrumeli težki buldožerji, krampi in lopate so pele pesem tisočeriž žuljev. Tukaj je delalo tudi deset in deset Rečanov.

– Težka je moja pest, trda je moja dlan ...

Prav pred vzponom navzgor, ob žuborečem potoku Velika Reka, je bila znana gostilna »Pri Urbanu«. Gostilna in trgovina. Po tobak, sol in drugo najnujnejše ni bilo treba v oddaljeni Šentpavel ali še bolj oddaljene Trbovlje, kamor so mlade in starejše Rečanke v koših nosile prodajat jajca, maslo, sir, razno sadje, koruzne vozle. Dokaj dobro se je živelo le na velikih kmetijah, bilo pa je precej več majhnih in vsak dinar je bil še kako cenjen. Tudi jaz sem pogosto zadel koš in sva jo z gospoda-

imeli v gozdovih obeh Rek zasebna lovišča. Radi so se umaknili dolinskemu hrupu, s puško, psom in nahrbtnikom polnim dobrin.

– Lov je pretveza za najlahtnejšo in najpopolnejšo, poslednjo vseh dobrin – za samoto.

Mnogo let kasneje, ko je Miha Marinko objavil knjigo »Moji spomini«, sem zvedel, da je v gostilno »Pri Urbanu« pogosto prišel tudi Miha Marinko in ob kapljici govora zbranim delavcem. Zgovorna gostilničarka in trgovka Urbanka je takole opisovala:

– Prišel je en gospod in tako čudno govoril, da so cestarji kar zijali. – V veliki in Mali Reki ni bilo malo ljudi, malo kmetij, malo hiš, kjer ne bi bilo na policah nekaj knjig. Eden izmed prvoborcev je tudi za to območje zapisal: Organizacija borbe v dobi pred 1. 1941 ima svoje pomembne dosežke že v ustanovitvi KPS na Čebinah 1937, v partijski konferenci v Šmiglovi zidnici 1938. Ne Čebine in ne Šmiglova zida-

Dan je bil lep, sončen in dolg kohudo leto, pravi prvoborec France Hribar. Sonce je zahajalo, ura je bila nekje med osmo in deveto, na cesti od Reke v Trbovlje smo zaslišali hrup avtomobila. Hop, zdaj bo nekaj! In res je bilo. Avto se bliža. Nismo bili slabo oboroženi. Tudi korajže je bilo dovolj. Kar bo, pač bo. Švabi! Zdaj bo oklepni avtomobilček na ovinku. Zmanjšati bo moral hitrost. Izza smrečic je štrlelo devet puškinih cevi in mitraljez.

– Ogenj! se je zadr! Veličko.

Opravili smo. V zažganem avtomobilu sta sedela dva človeka v esesovskih uniformah. Pobrali smo, kar smo pobrali mogli, Veličko pa nas je pohvalil.

– Fantje, dobro ste se odrezali ...

rico zarana po bližnji mahnila v rudarske Trbovlje. Spotoma mi je govorila:

– Zrno do zrna pogača, dinar na dinar palača ...

No, pogača je bila na mizi bolj redek gost, pa tudi palače si nista gospodarja postavila. Lepo in razkošno pa so živeli bogataši iz doline, ki so

nica nista tako daleč, da ne bi nekateri Marijarečani zanju vedeli. Zato ni slučaj, da so bili prvi, ki so ob prihodu okupatorja odšli v ilegalo in ki so poznali vse stezice, ki so vodile skozi prostrane marijareške gozdove, borci Revirske in Savinjske čete. Središče oboroženega odpo-

ra so bili trboveljski-marijareški hribi nad Preboldom in Zabukovco ter Dobrovlje. Nekaj časa je bila tehnika Robida v Reški planini. Prvoborec Franc Hribar je v črtici »Na Reško cesto« med drugim zapisal: Za svoj prvi napad na gestapovski avtomobil smo si izbrali cesto Prebold-Reka-Trbovlje. Dan je bil lep, sončen in dolg kohudo leto. Čakamo, čakamo ... Oglašala se je večerna ura. Se vrnemo v taborišče? smo se spraševali. Tedaj pa je zahupalo od Urbana. Prislunemo. Da, avto se bliža. Zdaj zdaj bo na našem ovinku, kjer bo moral zmanjšati brzino. Izza smrečic je štrlelo 9 puškinih cevi in mitraljez.

– Ogenj! se je zadr! komandir Veličko.

Zaregljalo je, zagorelo, v avtu dva mrtva esesovca z visokimi čini. Pobrali smo, kar je bilo vrednega in odšli po prvi stezi v notranjost gozda.

– Šumijo gozdovi domači in listje nam rahlo šumi ...

Povojne bolečine

Med vojno se je vilo skozi reške gozdove veliko kurirskih poti. V Veliki Reki je bilo nekaj izdajalcev, v Mali pa ne. Večina je delala za partizane, sicer pa so hribovci med vojno (pa prej in danes) veljali za dobre in zanesljive ljudi. Pogosto so bili boljši od dolincev.

Kaj vse so v povojem letu za Veliko in Malo Reko načrtovali!

Najprej je zadrega začela z nekakšnim odprtim hlevom. Polom! Pri Hribarjevi kmetiji so odprli nekakšen živosrebrni rudnik. Okoli 30 krepkih fantov in mož je dobilo zaposlitev. Kopali so in kopali, nato pa strokovno ugotovili, da ruda premalo daje; skoraj vsi kopači so se našli hude silikoze, zastrupitve. Ni rudnika in ne fantov.

– Počasna smrt, smrt po obrokih!

Pod Strgarjevo kmetijo je delal kamnolom s polno paro. Danes je tam ena sama razvalina. Tja gor proti Mali Reki pa se vije tako rekoč udarniško zgrajena cesta. O, tudi Mala Reka je zanimiva. In lepa, privlačna, človeka se oprime kot pijavka. Nikoli je ne pozabi. Pod vrhom je cerkev. Nekdaj so imeli župnijo, danes je preboldska podružnica.

Že od leta 1972 pa so nad dolinsko oblastjo užaljeni,

Okoli Završnikove mame so zbrani njeni otroci

žalostni, jezni. Kot prvi je na občini po mizi udaril Strgarjev Pepi, ljudski pesnik, občinski odbornik, borec in aktivist.

– To je nepopisna sramota! Nam, hribovcem ste zaprli šolo. Sami smo zgradili cerkev, sami smo zgradili šolo ...

Res je: Rečani že 15 let nimajo šole, ki ne bila samo šola, ampak središče kulture. Igrali so nič koliko iger, tu so imeli knjižnico, imeli so, kot pravimo, hišo učenosti, dom kulture. Tekle so solze, stiskali so pesti, kleli so, toda ostala jim je le gostilna, dom Planinskega društva Prebold. Reški otroci nič več ne pojo

– V šolo, našo šolo, urno pohitimo ...

– Ta dolinska oblast nam je naredila več škode kot koristi, pove enainosemdesetletna Završnikova mama Pavla. Pred petdesetimi leti je prišla iz Črnega vrha nad Taborom.

Pri mami Pavli

S sinom Danilom sva se zgodaj najavila, pa so bili že vsi na nogah. Zares hitro občutiš, da je med hribovskimi ljudmi nekako topleje kot med dolinskimi. Mami Pavli, ki je prišla lepo urejena iz svoje spalnice, povem, da se še spomnim, kako so Rečani govorili.

– Pri Završniku so pa princeso dobili!

O, zares se je dobro spomnim, saj sem pastirj onstran Reške planine. Visoka, črnolasa, temnooka, lepo urejena, zgovorna, nasmejana, srčno dobra.

– Ne vem, če sem bila res najlepša kmečka nevesta. Vsake oči imajo svojega malarja, se rahlo smeje. Moj prvi mož, Matevž, ni bil lep, tudi govorno napako je imel, bil pa je neizrecno dober. Nikdar se nisva sporekla, nikdar. Srčno dober, dela-

ven, varčen, dober mož, dober oče, načitan, rad je v sili drugim pomagal. Pregarjal pa je lenuhe in postopake. Ne, pridaničev res ni trpel. Saj sem ga dolgo poznala. Zato pa sem šla z enega tri ure hoda v drug hrib. Pa mi niti sekunde ni bilo žal. Prav zares vem, kaj je tudi na hribovskih kmetijah tista prava ljubezen. Rodila sem mu štiri otroke. Ena punčka je umrla. Ostali so trije. Vedno, ko grem v dolino, me žene nazaj. Gregorčič je bil in je moj najljubši pesnik. Ko je tako lepo zapisal.

– O, zlatih dni spomin me vleče na planine, po njih srce mi gine, saj jaz planin sem sin! Tedaj nazaj, nazaj v planinski raj!

Kar vsi smo v kuhinji: mama Pavla, sin Drago in njegova žena, pa dva sinova, le hčerkica še spi. Gospodar Drago, visok in krepak moški najlepših let, pravi, da kljub težavam nima smisla »jamrati«. Ne molitev in ne kletev ne pomagata. Z veseljem prijeti za vsako delo, to dviga človeka. Strmine pri Završnikovih nikogar ne motijo. V hlevu da je 16 repov, poglavitni dohodek pa je les.

– Z ženo Branko imava štiri otroke, tri pobe, enega dekliča. Najstarejši je končal tretji letnik v Tacnu. Osemnajst bo. Hotel je biti miličnik, pa naj bo. Tale dva pa že tudi primeta za vsako delo, pokaže na krepka, lepo raščena fantiča. Žena pa je nečakinja Rada Zakonjška. Ja, pri nas kar vsi primemo za delo. Znamo se pa tudi posesti. Veste, hribovci smo povečini veseli ljudje.

– Mene so pa oči zapustile. Kako rada bi pogledala v breg in dol, pa je ena sama sivina. Drugače sem pa še kar pri močeh. Tudi dvojno štetje so mi priznali. Poskr-

bel je naš dober hišni prijatelj, prvoborec Tone Kotnik. Rečem vam, zlat človek. Ah, med vojno so bili težki časi. S prvim možem sva delala od vsega začetka. Potem pa je prišlo tisto usodno jutro ...

Za hip vsi utihnemo. Nato se mama Pavla znova zbere, me pogleda z mreno prekritimi očmi.

– Veste kaj, bolje bi bilo, če bi o naši Reki kaj napisali. Saj nisem bila samo jaz tako nesrečna! No, po vojni sem se drugič poročila. Prej sem se pisala Zmrzak, zdaj pa Lobnikar. Brez moške roke na gruntu ne gre, res ne gre. Rodila sem mu dva fanta. Eden je tale, se je nasmehnila in pokazala na pravega Martina Krpana, eden pa je v dolini. Tudi drugi so v dolini. Ne predalec. Vsi so poročeni in radi prihajajo sem gor. Pred leti je tudi drugi mož umrl. Življenje pa teče dalje. Kakor je bil nekdo zapisal: Življenje se nadaljuje v sinovih in vnukih. Pa še nekaj: Rečani smo slozni ljudje.

Ob malici gospodar Drago pove, da imajo v hlevu tudi tri konje. Traktor ne more povsod, konj pa. Ko je delo na gruntu v grobem opravljeno, začno pripravljati drva, ki jih potem Drago razvažajo po dolini. Zbiralnica mleka je predalec. Zato imajo manj krav in več bikov. Tudi telefon imajo; če hočejo poziviti v dolino, morajo sami zorati gazi.

– Nikoli nisem pomislila na fabriko in dolino, pove prijazna gospodinja. Na hribovski kmetiji sem se rodila, na hribovsko kmetijo omočila. Pri Podžbalu, kjer je moj dom, je bila vsa leta med vojno javka. Moj stric Rado Zakonjšek je vse to lepo popisal. Rada berem, vsi radi beremo. Pravzaprav nam res nič ne manjka. Tudi zdravi smo. Ko pa skupaj pridemo, veselo zapojemo. Ali ne, mama?

Partizanska mama Pavla se blago nasmehne.

– Res je. Mladost brez petja mlada ni, starost se v petju pomladi. Če so nekdanji še živeli partizani pozabil na nas, si pač sami napravimo veselje.

Slovo je bilo toplo, iskreno, prisrčno, s tovariškim navdihom. Ko sva se s sinom spuščala v dolino, so mi v ušesih blagovžno pozvnanje besede: Zakaj nazaj? Nazaj v planinski raj ...

Drago Kumer

Karel Maslo-Drago

Ob petinsedemdesetletnici

V Bečanovi družini, ki je dala enajst partizanov, je kot prvi otrok zagledal prelepi brkinski svet Karel Maslo-Drago. Rodil se je v veselje očetu Francu in materi Jožefi Novak 23. avgusta 1914 v Ostrožnem brdu v Brkinih.

Drago je že od zgodnje mladosti sovražil italijanske fašistične okupatorje. Da bi se izognil mobilizaciji v osovraženo italijansko vojsko, je 1935 pobegnil v staro Jugoslavijo. Ko se je kasneje vrnil, so ga italijanske oblasti aretirale in obsojili so ga na 18 mesecev zapora. Po prestani kazni v zaporu Gaeti v Italiji je moral služiti v italijansko vojsko, od koder je sredi de-

cembra 1941 pobegnil in se takoj pridružil prvim partizanom na Primorskem.

Najprej je bil borec v Brkinski oziroma Prvi primorski četi, kmalu pa je postal njen komandir. Junija 1942 je bil težje ranjen in se je moral nekaj časa zdraviti. Po številnih držnih akcijah in bojih Brkinske čete je Drago že leta 1942 postal znana osebnost po vsej Primorski, zlasti pa med Brkinci. Februarja 1943 je postal komandant 3. bataljona Južnoprimorskega odreda. Potem je bil komandant 2. bataljona Gradnikove brigade, komandant Istrskega odreda, pa komandant 1. bataljona Bazoviške brigade, nato

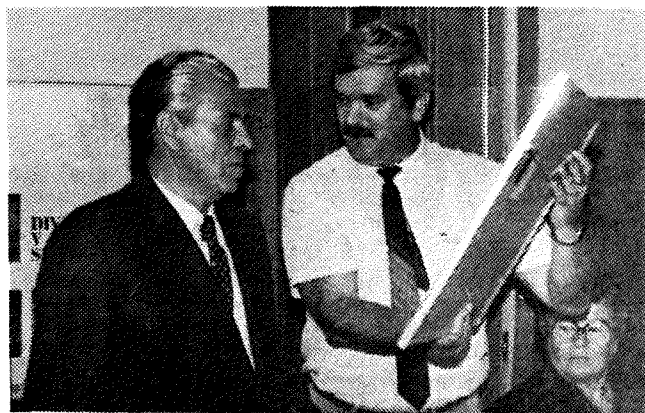
komandant jurišnega bataljona 30. divizije in komandant Kosovelove brigade, s katere enotami je v noči na 1. maj 1945 prvi prodril v tržaško predmetje Rojan in proti železniški postaji.

Bečanova družina je bila narodno zavedna, vsi člani so se že na začetku pridružili oboroženemu boju proti osovražnemu fašističnemu okupatorju. Brata Draga Masla, Edvin in Frane Maslo, sta že 12. novembra 1942 pri Avčah padla v boju s sovražniki. Drago in njegov brat Frane sta bila 6. julija 1942 pred posebnim fašističnim sodiščem v odsotnosti obsojena na smrt, brat Lojze pa na 30 let zapora, prav tako v od-

sočnosti, saj so bili vsi med partizani. Dragova sestra Marija pa je bila 12. junija 1943, prav tako pred posebnim fašističnim sodiščem, obsojena na 24 let zapora. Tržaški prefekt je 17. avgusta 1942 razpisal 50.000 lir nagrade tistemu, ki Draga ujame živega ali mrtvega. Toda tudi to ni obrodilo uspeha. Nasprotno. Drago je naprej vodil partizane v akcije in boj proti sovražnikom.

V tem zapisu je le drobec revolucionarne in borbene poti Draga Masla v boju za svobodo. Za njegove izjemne in neizmerljive zasluge v tem boju je bil tudi proglašen za narodnega heroja – junaka brkinske partizanske zibelke.

Letos 28. avgusta so Drago ob njegovem visokem življenjskem jubileju priredili sprejem predsednik občinske skupščine Janez Kirn in predstavniki DPO

Predsednik SO Ilirska Bistrica Janez Kirn poklanja umetniško sliko Karlu Maslu-Dragu

občine Ilirska Bistrica. Na sprejemu smo bili ob našem jubileju tudi nekateri nekdanji borci Brkinske čete in delegacija KS Ostrožno brdo, ki je svojo rojaku in junaku podarila umetniško sliko rojstnega kraja. Predsednik občinske skupščine Janez Kirn pa je jubileju izročil

umetniško sliko in spominsko medaljo Ilirske Bistrice ter spregovoril o jubileju bogati revolucioni in borbeni poti in aktivnem delu pri izgradnji nove domovine ter odgovornih dolžnostih, ki jih je opravljal.

Lojze Kristančič-Minko

Tretji zbor skupnosti borcev Gubčeve brigade:

Naloge za prihodnja štiri leta

O mogočni, veličastni proslavi v Trebnjem in Trebelnem ob 45-letnici ustanovitve Gubčeve brigade, ki se jo je udeležilo nad 5000 ljudi, med njimi kar 570 bivših gubčevcev, smo že poročali. Danes pa objavljamo nekaj nadrobnosti o tretjem zboru Skupnosti borcev Gubčeve brigade, ki je bilo 4. septembra na Trebelnem.

Na zboru je govoril predsednik odbora te skupnosti Miran Šubic-Janez o dosedanjem štiriletnem delu te skupnosti in o nalogah oziroma usmeritvi borcev in te skupnosti v prihodnjih štirih letih. Na zboru so podelili priznanja in plakete Gubčeve brigade 22 najzaslužnejšim, ki so največ prispevali k delovanju te skupnosti. Posebno listino častnega člana te skupnosti pa je letos dobil Ivan Maček-Matija. Na zboru so izvolili tudi 15 članov, ki bodo sestavljali v prihodnjih štirih letih 25-članski odbor zbora Skupnosti Gubčeve brigade (ostali člani so med drugimi tudi trije delegati iz domicilnih občin JLA in iz petih pododborov).

Ljudem vrniti zaupanje

Številna udeležba bivših gubčevcev na letošnjem zboru in proslavi velja omeniti, da se je prijavilo za letošnje srečanje 655 bivših gubčevcev, prišlo jih je samo 570, med njimi so nekateri zboleli, okoli 50 pa jih je od meseca junija, ko so (se prijavili, umrli!) je znova dokaz, je poudaril predsednik odbora Miran Šubic v govoru, da borci kljub starosti, slabšemu zdravju, morebitnemu razočaranju, ki so ga posamezni borci v obdobju 45 let doživeli, in kljub politično-gospodarski krizi, ki nas pešči, ostajamo zvesti temeljnemu načelom naše NOB in njenim vrednotam. Borci moramo ostati optimisti in prepričani o tem, da sedanja politično-gospodarska kriza ni neresljiva, če bomo uspeli ljudem vrniti izgubljeno zaupanje in s tem dobiti podporo množic, brez katerih ni mogoča rešitev iz nakopičenih težav.

Borci se zavedamo potrebe po dialogu in kresanju mnenj v obdobju načrtovanja neke zamisli, ne moremo pa soglašati s tem, da se po sprejetju sklepov vsakdo ravna po svojih stališčih in interesih. Naša dolžnost je,

da se upremo takim pojavom, kakor tudi netaktnim medsebojnim osebnim ali mednacionalnim obračunavanjem.

Po sprejetih letnih programih

Sedanji odbor skupnosti je štel 28 članov: 16 je bilo izvoljenih na zadnjem zboru skupnosti 1983. leta na Trebelnem, ostalih 12 članov odbora pa so bili imenovani delegati treh domicilnih občinskih skupščin, treh domicilnih občinskih zvez mladine, eden iz enote JLA iz Novega mesta, ki nadaljuje tradicije Gubčeve brigade, in 5 iz pododborov te skupnosti. Predsedstvo odbora, ki je štel 7 članov, je imelo 30 sej. Udeležba je bila zelo dobra, le udeležba predstavnikov ZSM ni bila zadovoljiva. Delo odbora in predsedstva je bilo zadovoljivo, to pa ne velja za delo komisij, kajti opravljeno delo v komisijah je bilo preveč rezultat prizadevanja posameznikov, namesto vneme dela številčno dokaj močnih komisij. Odbor je delal po sprejetih letnih programih in v obsegu predsedstev, ki so jim skupnosti zagotovile tri domicilne občinske skupščine.

Posebna skrb enoti JLA

Posebno skrb in pozornost je skupnost namenila enoti JLA v Novem mestu, imenovani po Gubčevi brigadi, ki nadaljuje tradicije te brigade. Gubci so ponosni in zadovoljni, da ta enota s tako velikim čutom odgovornosti in doslednosti opravlja poverjeno ji nalogo. Dokaz za to so uspehi, ki jih ta enota dosega v svoji bojni pripravljenosti, številni zgrajeni objekti splošnega pomena, pa tudi z mnogimi oblikami pri razvijanju tradicij NOB oziroma Gubčeve brigade. Zasluge pri tem ima starešinski kader te enote, še posebno pa njen komandant.

Obnovljeni pododbori

V preteklem obdobju so bili obnovljeni in ponovno izvoljeni pododbori v Trebnjem, Novem mestu in Mariboru, nova pa sta pododbor v Kopru in Celju. Da bi poudaril pomembno vlogo žensk-bork v NOB in v vojnem času, je bil v komisiji za tradicije ustanovljen poseben odbor, ki skrbi za vsakoletno srečanje bivših gubčev pred dnevom žena. Iz-

popolnjena je kartoteka Gubčeve brigade: na novo so ugotovili 1314 bork in borcev, od tega 108 padlih. Tako je novo skupno stanje Gubčeve brigade po evidenci: 4329 bork in borcev, od tega jih je padlo 736. Dokončno je urejena spominska soba v vojašnici v Novem mestu, opremljena je spominska soba v koči na Trebelnem, odkrili so spominsko ploščo na Ajdovcu in v OŠ na Otočcu, ki je bila poimenovana po Gubčevi brigadi, skupnost je sodelovala pri ureditvi okolice spomenika na Orlah, soglašali pa so tudi za ureditev spominskega parka s spomenikom na Trški gori, kar vse bo posvečeno vsem partizanskim enotam, ki so se bojevale na območju Trške gore.

Seznanjanje z zgodovino brigade

Veliko si je odbor prizadeval za seznanjanje mladine z zgodovino Gubčeve brigade in to z najrazličnejšimi načini: izlet po poteh brigade, obrambni dan na Orlah (zadnji boji Gubčeve brigade), po vseh šolah krške in trebanjske občine so imeli bivši gubčevci za prosvetne delavce predavanja o pomenu in oblikah prenašanja tradicij NOB na mladino, v vseh šolah petih občin, s katerimi sodeluje odbor, so se gubčevci udeleževali pogovorov z mladino, udeleževali so se kurirčkove pošte, itd., itd. Še intenzivnejše pa je bilo vključevanje odbora v enoti JLA v Novem mestu, kjer so

se gubčevci udeleževali razen kvizov še pogovorov z vojaki in starešinami o NOB in brigadi.

Cesta – trajen pečat brigade

V zvezi s 45-letnico brigade si je odbor prizadeval za dograditev ceste Mokronog–Trebelno–Karteljevo in poimenovanjem po Gubčevi brigadi. To cesto so uredili, delno asfaltirali (dokončana bo do leta 1990!) in je trajen počat Gubčeve brigade, saj se po njej imenuje. Ceste, ki je bila dolgoletna želja (in potreba!) tamkajšnjih prebivalcev, so bili, razumljivo, najbolj veseli prebivalci. In kakor je nemogoče razmišljati o življenju in delu Gubčeve brigade med vojno, ne da bi se pri tem dotaknili povezanosti prebivalstva Dolenjske z brigado, tako je bilo še posebej v pripravi na 45-letnico ustanovitve. Dolenjci so med vojno nestetokrat z besedo in dejanji dokazali, da so sprejeli Gubčev brigado za svojo enoto, tako pa so to dokazali tudi letos ob proslavi oziroma to dokazujejo vsakokrat, ko se gubčevci srečujejo z domačini.

Okvirna usmeritev za delo skupnosti

Skupnost borcev je v svojem 22-letnem obstoju (odbor dela že od 1962. leta!) opravila pomembno delo, za prihodnja štiri leta pa so sprejeli na zboru samo okvirno usmeritev, medtem ko bo odbor na osnovi le-teh, ocenjujoč svoje možnosti in najbolj aktualne potrebe, izdelal skupaj z domicilnimi občinami vsakoletne programe dela. Skupnost si bo prizadevala, da se omeji število pro-

slav in srečanj borcev na razumno mejo. Skupnost tudi smatra, da akcija za postavljanje spomenikov ni več potrebna, pač pa naj se odbor in borci aktivneje vključijo v prizadevanja za vzdrževanje in ohranitev spomenikov NOV in revolucije. Še naprej pa mora odbor dajati pobude za poimenovanje ulic, trgov, parkov in objektov po brigadi in posameznih zaslužnih gubčevcev. Prenašanje tradicij NOB naj se ne omejuje izključno na bitke, zmage ali poraze, ampak je potrebno poudarjati vlogo človeka in tiste izjemne vrednote, ki jih je dala NOB: tovarištvo, strpnost, vestnost, poštenost itd. Vso pozornost bo odbor skupnosti posvetil skrbi za starejše in bolne borce in tistim, ki so potrebni pomoči. Borce, ki v kakršnihkoli težavah iščejo pomoč, bodo usmerili na pristojne dejavnike v občinah, odbor in pododbori pa so dolžni raziskati konkretne primere in predlagati ustrezne rešitve na odločujočih mestih.

Pomoč vseh odboru

Ni dovolj, je med drugim poudaril predsednik odbora Miran Šubic, da naši borci dokazujejo svojo pripadnost brigadi in revoluciji s svojo udeležbo na srečanjih in

praznovanjih, ampak je nujno, da po svojih sposobnostih in možnostih pomagajo odboru pri uresničevanju nalog. Peščica še tako prizadevnih ne more nadomestiti množičnosti delovanja. Neopravičljivo je, da odbor skupnosti brigade, ki je med vojno in po njej slovela kot izrazito kadrovska brigada in ki ima v pripadnikih naše skupnosti številne usposobljene kadre, težko ali pa celo ne more za nekatere naloge dobiti dovolj ljudi. Tako so odboru stalno primanjkovali ljudje, ki bi bili pripravljeni pomagati pri delu komisij, pri delu z mladimi v šolah, pri pisanju priložnostnih člankov in del. Sicer pa odbor računa, da bo imel še več nekdanih gubčevcev pri delu in uresničevanju nalog v prihodnjem mandatnem obdobju.

Razumljivo pa je, da odbor Skupnosti Gubčeve brigade tako kot doslej, ne bi mogel doseči uspehov, kakršne je, in jih tudi v prihodnje ne bo, če ne bi odboru skupnosti s svojo moralno-politično in gmotno podporo stali ob strani in tudi sodelovali: tri domicilne občinske skupščine, enota JLA iz Novega mesta in posamezne delovne organizacije iz Slovenije. B. A.

Rudi – znano ime našega boja

Kot vseh ostalih borcev se ob raznih proslavah brigad veselimo tudi srečanja s tov. Rudijem. Ko se je oblikovala IV. SNOUB Matija Gubec, v katero sem prišel iz ZDO-a, sem bil dodeljen za spremstvo tov. Kidriča in tov. Rudija. Kidrič je bil v svoji črni pelerini in šel na čelu, tov. Rudi pa ob meni in me spraševal, koliko sem star, (dopolnil sem devetnajsto leto) od kod sem doma, (nemalo se je začudil, da sem Mariborčan), kaj se po poklicu in podobno.

Takrat si niti najmanj nisem predstavljal, da si lahko te podatke in poznanstvo z menoj tako dobro zapomni. V Gubčevi brigadi namreč nisem bil dolgo, od ustanovitve pa do marca 1943, pa še tu me je tovariš Janez Vipotnik vzel v štab bataljona za kurirja, ko me je v začetku marca poslal v štab II. oper. Zone ali dolenjske Zone, k tov. Rudiju, Milovanu, Draganu in Novljanu. Čeprav sem spoštoval vse, z Milovanom sva celo večkrat klepetala o Mariboru, v katerem je bil aktivni oficir BJV, sem čutil, da sva si najbližja z Rudijem. Tudi z Draganom sem moral velikokrat v največji ogenj. Nekoč se je v štabu zone pojavil s svojo letečo grupo tov. Kveder (bili smo neke pri Starem trgu). Hotel me je vključiti v svojo grupo, pa me tovariš Rudi ni pustil. Prve dni, ko sem prišel v zono, in se priključil ostalim kurirjem, nisem vedel, za kaj sem tukaj; kuhar je Ljubljancin Toni, (kasnejši kurir tov. Staneta Rozmana, padel je z njim pri preizkusu orožja), ki pa ni znal kuhati. Vselej sem imel

pripombe, kako naj naredi, dokler mi ni vse skupaj vrgel in dejal: »Pa kuhaj ti, vidim da znaš«. In res prijel sem za kuho, ker mi je bilo dolgčas. Kuhar pa nisem bil dolgo. Komaj je minilo nekaj dni, že se je pojavil tov. Milovan Saranović in me nagnal, češ, zakaj imamo v partizanih ženske.

Od tedaj so me stalno klicali za vsako malenkost v štab in dobival sem naloge za kurirje in ostale prištabne enote. Bil sem kar zadovoljen, da mi ni bilo potrebno priti si odgovarjajočega znaka. Nekoč pa me pokliče tov. Rudi, bili smo neke pri Skocjanu, in pravi: »Ko se vrnem, imej prišit znak komandirja in se mi javi na raport.« Dolgo sem se otepal kakršnihkoli značk na rokavu; Rudija pa nisem smel razočarati, kajti znal je biti tudi strog. Šele zadnje minute do njegovega prihoda sem poiskal šiviljo in si dal prišiti znak komandirja čete. Ko sem se javil na raport, se je smejal in me potrepal po ramenih in dejal: »Tako je prav, zdaj boš lahko vsaj odgovarjal«.

Tudi, ko se je formirala XV. divizija in ko je šel Rudi na novo dolžnost v XIX. divizijo, se je večkrat oglašil pri meni. Tudi po osvoboditvi se je vselej zanimal zame, kje sem in kako živim in dal ustaviti avto, da sva se pozdravila. Tako se pri srečanjih ob obletnicah prav tako ne zgrešiva. Pozabil pa nisem tudi Vipotnika, Švaro, Potočarja in druge. Zato rad hodim na vsa borčevska srečanja, v katerih enotah sem bil.

Srečko Grašič

Kobariška republika

(nadaljevanje)

Že čez nekaj dni je bil štab bataljona poklan v štab brigade. Le-ta se je nahajal v hiši pri Selanu. Komandant brigade Anton-Cene Bavec in pomočnik politkomisarja brigade Mirko Zlatner sta nam razložila možnosti uspešnega napada na nemško postojanko v Tolminu. Pri tem nam je bilo obrazloženo, da nemško posadko tvori približno 30–35 mož. Razen nekaj Nemcev, ki so predstavljali tudi komandni kader, je večino Sovjetov raznih narodnosti: Rusov, Čerkezov, Turkestanec, Mongolov, Tatarov in drugih. Po dobljenih podatkih je bilo dodano, da so slednji brez prave morale in borbenosti, zato je možno, da se ob napadu delno ali vsi predajo. Obveščevalci Janko Kodeli, kakor tudi štab brigade sta nam pojasnila, da je vsa

navedena posadka nastanjena samo v eni kasarni in to v skrajnem južnem robu kasarniških prostorov oz. »kruga«. To je kasarna, ki je najbližja cesti oziroma Soči med Pršetom (po domače) in Tolminom. K temu je bilo še dodano, da k tej posadki spadajo tudi Nemci, ki v parih stražijo mostove čez Sočo pri Pršetu in čez Zatoiminko v Tolminu. Glede zavarovanja pa je bilo rečeno, da naj z manjšo enoto zavarujemo cesto iz smeri Pršeta, ker je tu le malo možnosti, da bi napadena postojanka lahko dobila pravočasno pomoč iz oddaljenega Kobarida ali Kanala. Predvsem pa zato, ker je v načrtu, da se most čez Sočo minira. Na cesto Tolmin–Most na Soči (takrat Sv. Lucija) pa naj pošlje za zavarovanje oz. zasedo večjo enoto ali eno četo 35 ali 40 borcev. To pa zato, ker je Most na Soči oz. nemška posadka zelo blizu Tolmina. Poleg tega pa je, zaradi želez-

niške postaje in železniškega mostu, še kar številna in dobro oborožena. Imajo tudi večji kamion, s katerim v pomoč lahko takoj pripeljejo 20 ali 30 vojakov.

Nazadnje smo se dogovorili še o vsem ostalem, kar zadeva napad. Določili smo čas oz. uro in znak začetka napada. Ker je bil napad določen za noč istega dne, je moral štab bataljona kar hitro ukrepati in pripraviti vse potrebno, predvsem pa napraviti ustrezno razporeditev in določiti enote ali skupine za izvršitev napada ter drugih zelo pomembnih nalog.

Po predhodnem dogovoru s komandami čet je štab bataljona določil: kasarno v Tolminu naj bi napadla ena četa (30 ali 40 borcev), za vodenje napada pa je štab določil mene. Pri tem naj bi sodeloval tudi komisar bataljona Ivan Mavrin-Miloš in komisar čete Anton Kebe-Kobr, (oba stara borca), obveščevalci pa naj bi bil Janko Kodeli.

Ker pa terena oz. poti do kasarne nismo dobro pozna-

li, saj smo le-to lahko videli samo iz visokih hribov, nam je bil določen vodič in sicer prvoborec Ivan-Jaka Manfreda, doma iz Huma pri Tolminu.

Za napad na nemško posadko – stražo na mostu čez Sočo in za zavarovanje v tej smeri je bil određen en vod približno 15–20 borcev. K tej skupini pa so bili priključeni še 3 ali 4 borci, ki so imeli nalogo, da nosijo eksploziv in minirajo most.

Za napad na nemško posadko – stražo na mostu čez Tolminko v Tolminu in delno zavarovanje proti Mostu na Soči so prav tako določili skupino enega voda.

Obe skupini so vodili in poveljevali komandirji vodov.

Četa, ki je imela nalogo zavarovati cesto Tolmin–Most na Soči, je štela približno 35–40 borcev, njo je, po dogovoru in določitvi štaba bataljona, vodil komandant bataljona tov. Franc-Tine Kofol.

Še predno smo odšli na pot, smo se zbrali in postroji-

li pod kmečkim kozolcem pri »Selanu«. Tam nam je govoril komisar brigade Mirko Zlatner. Tega se še posebno spominjam, ker se je prav v času njegovega govora zgodil smešen, a neprijeten dogodek.

Tistega dne, datuma se ne spomnim, smo se odpravili na pot. (Zdi se mi, da je bilo to v drugi polovici novembra 1943). Iz taborišča oz. vasi smo krenili zgodaj popoldne, kajti grda in strma pot je zahtevala bolj počasno in previdno hojo, dolgo približno tri ure. Po manj kot eni uri hoda smo se v kraju Perbla ločili v dve skupini ali koloni. Od tu je četa, ki je šla v zasedo na cesto Tolmin–Most na Soči in skupina, ki naj bi napadla stražo na mostu čez Tolminko krenila po cesti na levem bregu Zadlaščice. Tako sta te dve skupini hodili skupaj še kako pol drugo uro nad vasjo Žabče. Tu sta se tudi oni ločili: četa je šla v zasedo pod vas Prapetno, skupina pa na položaj nad sam most, predviden za napad. Druga skupina, četa

za napad na kasarno in skupina za napad na stražo na mostu čez Sočo ter minirja, pa je nadaljevala pot po desnem bregu Zadlaščice, skozi vas Zadzaz–Cadrgr mimo »Dantičeve jame«, preko »Hudičevega mostu« čez Zatoiminko pod vas Zatoiminko.

Ta drugi del poti, od kar smo se razšli, smo vsi hodili, ko je že mrak prihajal v noč.

Pod vasjo smo se le za kratek čas ustavili in odpočili. Ta postanek je bil namenjen še za zadnja navodila, razna preverjanja in končno za seznanitev vseh znakov (borbenim geslom) razpoznavanja. Nato smo pot nadaljevali pod zapadnim pobočjem hriba, grad in vasio Dolje do nižinskega ali prodnatega pašnika, ki se razprostira ob Soči vse od vasi Dolje do kasarn. Od tu naš cilj ni bil več daleč. Po nekaj sto metrih hoje pa že tako blizu, da bi nas sovražnik že pri najmanjšem ropotu ali šumu lahko slišal. Zato smo morali hoditi skrajno previdno in počasi. Ker smo bili skoraj vzporedno z nemško posad-

Delovanje italijanskega zdravnika

Dr. Villa Tranquillo iz Bergama hrani partizanska potrdila

Med tistimi, ki so si kot aktivisti OF (terenski delavci) pridobili statut borca, so še vedno posamezniki, o katerih se dvomi, če so si to res zaslužili. O delu kapetana italijanske vojske dr. Villa Tranquillo di Emilio iz Bergama pa govorijo številna ohranjena potrdila.

Konec avgusta letos so me Tolminci obvestili, da je dr. Villa z ženo Franico, domačinko, spet na počitnicah v svoji hiši v Mostu na Soči in da je letos prinesel s seboj več potrdil, iz katerih je razvidno, koliko zdravil in sanitetnega materiala je kot vojaški zdravnik dal za partizansko vojsko.

In tako sem se znašel v hiši zakoncev Tranquillo. Francica je prevajala. Bila je edinka. Njen oče je padel v prvi svetovni vojni, mati pa je umrla pred štirindvajsetimi leti v Bergamu, ko je prišla tja na obisk k hčerki in zetu.

Pred vojno in do oktobra 1943. leta je bil v mostu na Soči civilni zdravnik dr. Alberto Gentilli, Tržačan, Slo-

Ker v Mostu na Soči ni bilo več civilnega zdravnika, so uredili tako, da je vojaška ambulanta dopoldne sprejemala vojaške osebe, popoldne pa domačine in iz okoliških vasi.

»Prvi aktivist OF, s katerim sem navezal stike, je bil Valentin Taljat, ki je umrl pred nekaj leti,« se spominja dr. Villa.

Valentin Taljat je bil star štiri leta, ko mu je hlood poškodoval nogo. Do smrti je bil invalid. Za take invalide v trgovinah ni bilo čevljev, zato si jih je izdeloval kar sam. Stalne službe ni mogel dobiti. Pri Kosu v Baški grapi, blizu železniškega mosta, je imel majhno žago, ki pa jo je ob vsakem večjem naliivu

stu na Soči. Popoldne so tja prihajali pomešani med domačine bolni ilegalci in nekajkrat celo v civilne obleke preoblečeni partizani. Na vprašanje, če je te ljudi poznal, je dr. Villa odgovoril, da mu je v takih primerih Taljat že prej povedal njihova prava ali ilegalna imena. Vsem tem je vedno dajal več zdravil, tudi takih, ki jih sami niso bili potrebni.

»Ne bi mogel dajati toliko zdravil in sanitetnega materiala partizanski vojski, če ne bi imel tri bolničarje, podoficirje, Italijane, ki so močno sovražili fašiste in od kraja vse Nemce,« mi je dejal dr. Villa. »Most na Soči je stisnjen med Idrijo in Sočo. Na vseh treh cestnih prihodih v vas so bili kot na meji bloki, na katerih so kontrolirali mimoidoče. Domačine so občasno pregledali, kaj nosijo s seboj ali kaj prinašajo iz drugih krajev. Zato so moji bolničarji večkrat spremljali dekleta skozi te zapore, ko so v torbicah nosila sanitetni material.

Vseskozi sem se bal, kdaj me bodo odkrili. Ščasoma sem se začel pritoževati, da je ambulanta na takem kraju, kamor lahko pridejo partizani in nas napadejo. Uspel sem. Ambulanto smo preselili v Taljatovo hišo, ki je v pobočju nad Idrijo. Zdaj nam je bilo lažje. Kurirke, ki so prihajale po sanitetni material, niso bile sumljive. S Taljatom sva bila vsak trenutek v zvezi. Vsa moja obveščevalna poročila so hitro odtekala naprej.

odnesla voda naraslega potoka.

Po prvi svetovni vojni je bilo v tamkajšnji okolici veliko starega železa, ki ga je Taljat (kot mnogi drugi) zbiral in prodajal. S konjem je prevažal blago in živila za trgovine od Tolmina do Podbrda v Baški grapi. Kar precej daleč. To mu je med vojno omogočilo, da je obenem prevažal material za partizane in zdravila od dr. Villa.

Sodelovanje z domačini

Vojaška ambulanta je bila pri Viteku blizu Idrije v Mo-

Zdravnik dr. Villa Tranquillo di Emilio iz Bergama (Italija) z ženo Franico iz Mosta na Soči, slikana blizu svoje hiše v Mostu na Soči. Foto: Jože Vidic

venec, njegova žena pa je bila Rimljanica. Okupatorska oblast je dobila več ovadb, da dr. Gentilli sodeluje s partizani, kar je bilo tudi res. Pred aretacijo se je umaknil nekam v Italijo, umrl pa je pred nekaj leti.

Po umiku dr. Gentilla so v Most na Soči poslali vojaškega zdravnika, kapetana dr. Villa Tranquilla, ki je v tej vasi nastopil službo novembra 1943, tedaj star 34 let. Tako kot prejšnjega zdravnika so aktivisti OF na svojo stran pridobili tudi dr. Villa. To sicer ni bilo težko, ker je bil že vseskozi prepričan protifašist.

ko ali stražo na mostu, se je skupina za napad na most in miniranje od nas ločila. Mi pa smo nadaljevali pot samo kakih 200 metrov in se ustavili približno v sredini med cesto Pršet - Tolmin ter kasarno (približno 100 m do same kasarne).

Ker noč ni bila tako temna, smo malo prej od tu še kar dobro videli stavbo - cilj našega napada. Za hip smo se ustavili in razporedili v strelce. Pri tem pa smo napeto poslušali kakršenkoli šum ali podobno, ki bi prihajal iz same kasarne ali njene bližine. Kajti vsako tako ali podobno znamenje bi že dalo slutiti, da nas je sovražnik opazil ali da je že pripravljen. V takem primeru bi morali opustiti našo namero, kajti to bi bil prav gotovo zelo velik poraz, z nepredvidenimi žrtvami. Po ugotovitvi, da je v kasarni in okrog nje vse tiho, da vojaštvo že spi, smo naš namen presenetiti sovražnika začeli uresničevati. Zelo potihoma in počasi smo se bližali. Ko pa smo prišli skoraj do vrha nasipa, na kate-

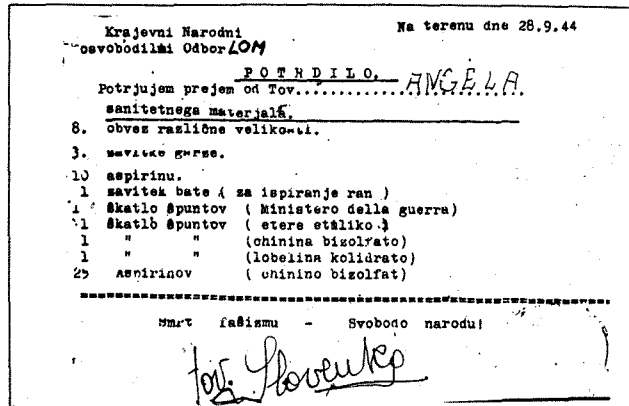
rem je bila kasarna, smo zdrvelji z vso naglico. Ta naš tihi jurji je bil tako nenaden in nagel, da stražar, ki je bil pred vrati, ni utegnil niti zakričati, kaj šele ustreliti. Presenečen in prestrašen je uspel tik pred nami skočiti skozi vrata v kasarno.

Prostor, v katerega smo vpadli, je bil brez vojaštva. Tudi pobeglega stražarja nismo našli. V šoli je bilo več miz in klopi, zato je bila videti kot učilnica. Bilo je več oken in stopnice, ki so vodile v gornje prostore. Ker tu ni bilo vojaštva, smo hoteli nadaljevati pregled zgornjih prostorov. Nekaj naših je že bilo na stopnicah. Tedaj pa je nekoliko višje že eksplodirala prva ročna bomba, kmalu za tem še druga in tretja. Bili smo ustavljeni. Kaj sedaj? Časa za premišljanje ni bilo dosti. Ukrepati je bilo treba hitro. »Se najbolje je, da kasarno zažgemo«, je nekdo pripomnil. To je pa bila v tistem primeru tudi verjetno najboljša rešitev. Hitro smo začeli znašati v kup na stopnice mize in stole. Zgrabili in

nesli smo vse, kar je bilo lesenega. Tako je bil kmalu že velik kup, potrebno je bilo še zažgati. Prav v tem trenutku in na višku našega razpoloženja, ko smo videli, kako gori ogenj in kako Nemci dvigajo roke in se predajajo, nas iznenadi nadvse nepričakovano vzklik enega izmed borcev: »Nemški tank je pred vrati!« Za trenutek smo se spogledali in že skakali skozi pritlična okna. Le trije borci so se hoteli rešiti skozi vrata. Dvema je to uspelo brez posledic, tretjega, Maksa Kurinčiča iz Idrskega, ki je bil zadnji, pa so Nemci zgrabili. Ker pa je bil le-ta močan in energičen, predvsem pa, ker se ni ustrašil, se jim je iztrgal in pobegnil. Pri pobegu pa so ga z brzostrelko trikrat zadeli. Kljub težkim ranam se je vseeno uspel oddaljiti se od kasarne in se zavleči v bližnje njive, kjer so ga takoj dobili partizani in poskrbeli, da je ranjenec dobil prvo pomoč in nadaljnje zdravljenje. Sedaj živi na svojem domu v Idskem. Drugih posledic ali žrtev ni bilo. Kmalu za tem smo se

»Stanoval sem v Skrtovi gostilni. V nujnih primerih so me partizanske poslanke kar tam obiskale. Sestri Ada in Hema Kovačič iz Idrije pri Bači sta večkrat prišli v sobo, bodisi zaradi zdravil ali nujnih zdravniških posegov.

Hranil sem se v oficirski menzi. Tam sem vedno zvedel, kje in kdaj bodo odšli na hajko nad partizani. To sem sporočal Taljatu, on pa naprej. Poročila sta prenašali tudi njegovi še mladi hčerki Klara in Stana.«

Ilegalno ime dr. Villa je bilo Angelo. Za oddani sanitetni material so mu aktivisti dajali potrdila, nekatera so napisana celo v italijanskem jeziku. Oglejmo si nekaj teh potrdil.

Potrdila pričajo

Prvo ohranjeno potrdilo je bilo napisano 9. februarja 1944. leta, s katerim okrajni izvršni NOO (OF) Kalsko-Kanalsko potrjuje prejem zdravil od tovariša Angela, »za katero se najlepše zahvaljujemo in se priporočam še za nadalje.« Podpisan je predsednik omenjenega odbora Zmago.

Na naslednjem dokumentu z dne 13. marca 1944, ki je napisan s peresom (skoraj vsi drugi na pisalni stroji), je podpisan: »Sanitetni referent dr. Lister Anton-Boris«. Boris potrjuje, da od dr. Angela redno prejema sanitetni material za bolnico št. 1 in št. 2. V tem potrdilu je tudi zapisano, da naj to upoštevajo tudi vse partizanske enote, ki bi ga ustavile.

Okrajni odbor OF za Baško je 19. septembra 1944 napisal potrdilo v italijanščini.

Podpisan je zdravstveni referent Jurij. Več potrdil je podpisala Slovenka za krajevni N. O. O. Lom Tolminski, kot je zapisano v originalu.

Za okrožni NOO za severno Primorsko je potrdilo podpisal zdravstveni referent Jurij. Za štab Beneškega bataljona, operativnega štaba za zahodno Primorsko, pa politkomisar P. Srečko in sanitetni referent (podpis nečitljiv).

Valentin Taljat pa je kot tajnik krajevnega odbora OF Sv. Lucija ob Soči (tako se je prej imenoval Most na Soči, oz. Santa Lucia d'Isonzo) v svoji izjavi zapisal, da so bila

že resna znamenja, da je nemška obveščevalna služba na sledi dr. Villi. Zato je le-ta zaprosil, da bi ga partizani sprejeli kot zdravnika v kako ambulanto ali partizansko bolnico. Iz nerazumljivih razlogov prošnja ni bila uslišana z izgovorom, da je on na tem terenu edini zanesljivi vir za dobavo zdravil in sanitetnega materiala partizanski vojski.

Bližal se je konec vojne in dr. Villa je bil v skrbeh, če bodo tisti partizani, ki bodo prvi prišli v vas, vedeli za njegovo delo. Z okupatorsko vojsko se ni hotel umakniti. No, Taljat je mislil tudi na to. Nekega jutra sta njegovi hčerki Klara in Stana in njuna prijateljica Karmela spremljale in vodile dr. Villa in dva njegova bolničarja k Andrejcu na Rob. Tu so bili vsi trije tako lepo sprejeti, da je pri priči z njihovih lic izginil strah.

Komanda mesta Cerklje ob Savi je 6. maja 1945. leta za dr. Villa Tranquilla izdala potrdilo (propustnico) za svobodno gibanje po ozemlju Goriškega vojnega področja.

Po vojni je bil dr. Villa občinski zdravnik v Bergamu, kjer ima privatno ambulanto. Pred petimi leti je odšel v pokoj, toda kljub letom še vedno dela v svoji ambulanti. In vsako leto prideta z ženo na počitnice v Most na Soči. Nekoč z otroci, zdaj ko so ti poročeni, pa največkrat sama.

Z dr. Villi sva se pogovarjala tudi o naši inflaciji, politiki, turizmu. Izrazil je upanje, da bomo premostili te težave, saj so bile med vojno še hujše.

Kar lepa tolažba, kajne.

Jože Vidic

Borci Gorjanskega bataljona so proslavili

V razgibanem dolenskem kraju Sentjerneju so se minulo nedeljo zbrali borci Gorjanskega bataljona in domačini, da bi skupaj proslavili visoki jubilej, 45-letnico ustanovitve Gorjanskega bataljona (na Pragu v Gorjančih 13. marca 1942). Slavje so združili s podelitvijo številnih priznanj, ki so jih dobili: Kartuzija Pletarje, Franc Pirkovič-Črt, Boris Andrijačič in posmrtno dr. Adolf Medvešek, Tone Šušterčič in inž. Jože Levstik.

Član odbora Cankarjeve brigade, Lojze Hren, pa je borem skupnosti Gorjanskega bataljona ob jubileju podelil posebno plaketo.

Slavnostni govornik, predsednik občinske konference SZDL Novo mesto, Franci Cvelbar, je najprej spregovoril o bojni poti te partizanske enote, ki je po eni strani preganjala okupatorja, po drugi pa širila prosvetlensko kulturo med prebivalci Podgorja, od Planine, do Črneče vasi in Gaberja tja do Podgrada. Borci so držali besedo, ki

so jo dali med revolucijo. Po vojni so prebivalcem manj razvitih območij pomagali, da so prišli do vode, elektrike, cest, šol, kulturnih domov in drugega.

Franci Cvelbar pa je med drugim dejal: »Storiti moramo vse, da se med ljudi vrne zaupanje v organizirane sile široke SZDL kot fronte vseh organiziranih socialističnih sil. In v tej fronti imate tudi borci pomembne položaje; pa ne zaradi zaslug v preteklosti, temveč zaradi pošte-

nega in odgovornega odnosa do vseh vprašanj, pomembnih za nadaljnji razvoj naše družbe.

Zavedamo se, da bitka za naš jutri ne bo lahka, da je ne bomo dobili na kongresih, konferencah, skupščinah, ampak predvsem na delovnem mestu v tovarnah, na strojem, na polju... Nosilci te odločilne bitke so in bodo posamezniki, aktivisti socialistične zveze: komunisti, borci, mladina, delavci, delegati...«

Slavko Dokl

pregledali in pod njihovimi ovratniki našli SS znak. To in pa istočasno odkritje, da je v cevi zaplenjene težke strojnice zatisnjen (zagavljen) prazen tulec izstreljenega naboja, nam je povedalo vse. Povrh pa nam je to ugotovitev potrdila še izjava komandirja voda, ki je ta napad vodil. Rekel je: »Sprva sta nas s težkim mitraljezom obstreljevala, nekaj pozneje pa je ta ogenj kar nenadoma prenehal. Kmalu za tem smo ju že zagledali, kako z dvignjenimi rokami prihajata iz bunkerja. Sedaj vem, zakaj nista več streljala.

Četa, ki je bila na zavarovanju proti mostu na Soči, tudi ni imela izgub; nasprotno, imela je večji uspeh, kajti iz zasede je uničila kamion z vojaštvom, ki je prihajal iz Mosta na Soči kot pomoč napadeni posadki v Tolminu. Točnega števila vojakov na kamionu se ni zvedelo. Ker pa je bil kamion polno zaseden, se je ocenilo, da jih je približno 25 oz 30. Take podatke smo dobili tudi v naslednjih dnevih.

O tem dogodku nam je komandant Tine povedal: »Zasedo smo postavili pod vasjo Prapetno, kjer je bil idealni položaj. Bili smo na nekajmetrskem skalnem previsu tik ob cesti. Že kmalu po našem prehodu in zavzetju položaja smo že zaslišali brnenje kamiona. Še nekaj minut in že je bil pri nas. Takoj smo ga obsuli s streli in bombami.« V nasmehu je še dodal: »Kako je na kamionu treščilo, ko sem nanj vrgel ročno bombo, predelano oz. preurejeno iz trikologramske mine minometalca!«

Že tisto jutro ali dopoldne smo bili ponovno vsi, razen enega, zopet v Tolminskih Ravnah. Zlasti tistega, pa še drugega ne, se je dosti govorilo o različnih dogodkih preteklih noči. Nato pa je življenje zopet teklo kot prej.

Leopold Košir-Zmago (se bo nadaljevalo)

Iz spominov Andreja Jelinčiča-Rožnika

Pred petinštiridesetimi leti

Prve partizanske akcije na Tolminskem so bile ozko vezane z imenom Perun.

Kdo od borcev in prvih aktivistov na Tolminskem ni Peruna poznal! Naj omenim le akciji v Kovalah pri planini Stador v jeseni 1942, posledica je bil odhod Italijanov iz postojanke pod Kukulom, in zaplenitev materiala Italijanov v mlekarni v Zadlazu-Zabčah (odeje, šotorska krila).

Pomembno akcijo je pomenil napad na italijansko posadko 26. januarja 1943. leta v Zakrižu nad Cerknim, ko so bili zaplenjeni poleg drugega trije mitraljezi. Za takratni čas je to bilo silno pomembno.

Italijani so hajkali po Cerkljanskem, eden izmed mitraljezov je bil že čez dva dni v partizanskem taboru v Šteheh nad Drežnico pri Kobariidu. Prinesel ga je Jože Skočir-Ciril.

Omeniti moram, da je v omenjeni tabor nad Drežnico konec januarja in prve dni februarja prišlo veliko novih borcev iz vseh vasi, od Zabč pa vse do kobariškega kota.

Iz te enote čete se je šlo v akcijo nad italijansko protiletalsko posadko na hrib Oz-

balt nad Kobariidom. Brez naše praske je bila posadka likvidirana in poleg drugega plena zaplenjen tudi protiletalski mitraljez.

Ta mitraljez francoskega porekla je preizkušal v neki kavarni moj sosed - vaščan, ki je imel smisel za tehniko. To je bil Anton Janež-Bojnik, ki je leto prej bil italijanski vojak v Grčiji.

Komandir te čete, še danes živi v Kopru, je bil Franc Čopi-Borotin, udeleženec Dražgoške bitke.

V to taborišče je prišel menda 10. februarja 1943 tudi takratni sekretar Franc Šavli-Medved. Pred njim smo partizansko zaprisegli z besedami: Bojeval se bom do končne zmage in če bo potrebno, dal tudi svoje življenje za svobodo. Ta zaobljuba je bila popolnoma izpolnjena. Borci iz tega logorja so se kasneje bojevali po vsej Sloveniji, le vsaki deseti pa je ostal pri življenju.

Perun je sodeloval v aprilu tudi v akciji nad Knežo v Baški grapi, ko je bil zaplenjen mitraljez. Ob formiranju Gradnikove brigade je postal politični komisar čete v prvem bataljonu in je baje sodeloval tudi v krnskem

pogorju in na Rdečem robu. V bojih na Stolu nad Kobariidom je bil v roko težko ranjen komandir Slavko Furlan-Dušan, kasnejši komandant II. VDV brigade. Njegova življenjska pot se je končala 1969 na Krvavcu.

V dneh pred formiranjem Gradnikove brigade sem bil v četi 2. bataljona v Strmoleh nad vasjo Krn in planino Sleme. Dne 18. aprila 1943 sem bil na straži, ko je v ranem jutru prišel iz Prodov v naš tabor ves štab Gradnikove brigade. Vodil jih je kurir Daki, po domače Pologarjev iz Krna.

Bodoči brigadni komisar Cveto Močnik-Florjan je imel v četi politično uro. S kakšno pozornostjo smo ga poslušali, tega intelektualca, spomeničarja in enega prvih slovenskih predvojnih športnikov!

Na žalost je tudi on padel čez teden dni na Golobarju.

Pred odhodom na Golobar sem bil premeščen na karavlo P-23. V tistem obdobju, do odhoda v brigado, so se tam mimogrede ustavili Bojan Štih, Dušan Pirjevec-Ahac, Martin Greif.

Ob neki priložnosti sem julija osebno spremljal iz vasi

Čadrg preko Tolminke do karavle P-23 takratnega komandanta Primorske operativne cone Mirka Bračiča. Hodila sva podnevi, kar za nas kurirje ni bilo v navadi. Kljub temu, da je bil tak funkcionar, pa mi ni dovolil, da bi mu jaz nosil nahrbtnik.

Jože Skočir-Ciril

Na poti v smeri Zavrha sva srečala dekleta iz Zatočnice, ki so se vračala iz senožeti, kjer so spravljale seno.

Pohod Gradnikove

Konec junija je Gradnikova brigada odšla na znani pohod na Dolenjsko. Brigada je bila zbrana v Prodih, Kneških Ravnah. Tam sem tudi stopil v brigado, ki je en dan (3. avgusta) taborila pri vasi Prapretno na Sentviški planoti. Terenci so brigadi pri-

pravili pravo gostijo, le dva kilometra od postojanke na Sentviški gori. Zaradi varnosti so tudi skojevke iz vasi patrolirale na kolesih.

Brigada je nadaljevala pot in celo noč je trajal marš od Prapretna na Vrše. Na cesti so bile v obe smeri dobro postavljene močne zasede.

Žeja, na pohodu skozi Trnovski gozd je bila nepopisna. Na dan 6. avgusta smo v neki jami - vrtači dobili sneg, s katerim se je skuhalo za celo brigado.

Za dostop v globino 6-7 metrov je lestve napravil partizan že srednjih let Ludvik Kuštrin, doma z Gorskega vrha na Planoti.

Ludvik Kuštrin je nedavno dopolnil 81 let. Sam je pripovedoval, kako je bilo v globini, kjer je bilo tako hladno, da je komaj napolnil menažko in se nato hitro vrnil na površino.

Ko je le-ta odšel februarja v partizane, je doma pustil ženo in tri otroke, od katerih je bila mlajša hčerka stara tri dni.

Po vrnitvi iz Gradnikove brigade na Primorsko je le malo časa partizanal pri naši Tolminski in Cerkljanskem. Kmalu so ga ponovno poslali v Črnomelj, kjer je delal kot kovač v partizanskih delavnicah pri glavnem štabu Slovenije.

Klen kmetovalec

Danes živi na svoji visokogorski domačiji na 960 me-

trih nadmorske višine. Še vedno je čil in aktiven kmetovalec, skupaj s sinom, žena pa je že tri leta nepokretna.

Prejema majhno pokojnino, kajti ni bil deležen borčevske, ker ni bil v »delovnem razmerju«. Bil je vse-skozi in še danes samo aktivni kmečki proizvajalec. Bil pa je tudi družbeno aktiven.

In ker ni dokupil let, ni dobil borčevske pokojnine. Poštenemu človeku se na žalost tudi v naši družbi slabo godi.

Za časa predsednikovanja inž. Ferda Papiča je bil pet let odbornik skupščine. Znal je biti tudi duhovit. Na odborniško vprašanje glede vzdrževanja ceste na Planoti je dobil odgovor, da bodo določili člane komisije. Kuštrin pa je dobesečno pribil: »Ne potrebujemo komisije, pač pa gramoz.«

Na slavnosti ob otvoritvi asfaltirane ceste na Planoto je Kuštrin prerezal vrstico, kar je vse posneto na filmski trak. Do njegove domačije pa je še štiri kilometre makadama, po katerem njegov sin do vasi vsako jutro odpelje mleko v brenti.

Pred nekaj leti je od doma peš prišel do Slapa, približno 13 kilometrov, da bi se z avtobusom odpeljal v Vipavo na proslavo Gradnikove brigade, katere garnizija nadaljuje tradicijo.

(se bo nadaljevalo)

Iz dnevnika Justine Jagodič

Oh, kako je dolga pot

(nadaljevanje)

Drugo jutro, 12. maja, vstanemo sicer zgodaj, še pred soncem, ampak moje in še eno kolo sta prazni. Aleks ima torej takoj polne roke dela. Preden je vse urejeno, je ura pol devetih. Vozimo skozi popolnoma razdejane kraje Losow, Brieskow... Tudi tu je teklo bojišče. Nemški kmetje čistijo ceste, pokopavajo mrlične in odstranjujejo mrhovino. Pridemo v Fürstenberg ob Odri. Zelo lepo in snažno mesto, skoraj nepoškodovano. Ob vsaki hiši bohotno cvete španski bezeg in njegov vonj me spominja na dom. Stopimo v pekarijo po kruh, pa nas vojak povabi na komando, kjer se moramo vsi podpisati. Voja razloži ruskemu komandantu, majhnemu azijsku, da smo tri Jugoslovanke in štirje Čehi. Komandant pa nam ne dovoli oditi k vojaškemu kotlu, kakor smo želeli, temveč pošlje vojaka po kruh in da za tri Jugoslovanke tri štruce, za štiri Čeha pa samo dve. »Jugoslovkam možno

pojihat do rodini,« reče. Vojna mu je namreč na zemljevidu natančno narisala našo pot naravnost proti jugu. Videl je, da imamo svoj načrt in da vemo, kaj hočemo. Nemalo pa se je čudil, ko je zagledal našo prvo dovolilnico ravno tako iz Fürstenberga, seveda iz pokrajine Mecklenburg, tu pa je bil Fürstenberg ob Odri. Dolgo mu ni šla v glavo zapletena birokracija, da je bilo že kar smešno tragikomično, kako smo mogle priti iz Fürstenberga v - Fürstenberg, ampak pridobile smo si kar precej njegovih simpatij, ko je zvedel, kako smo v kratkem času prekolesarile tako dolgo pot in v tako nemogočih razmerah. Zato nam je dal dovoljenje za pot naprej v Guben. Čehi pa so bili brez načrta in so vsi prestrašeni stali prd njim. Zato jim je ukazal oditi v zbirno taborišče Landsberg. Ko so ga le še prosili, da bi smeli z nami, je pribil: »Eto prikazanie maršala Stalina!« in pika. Saj to

je bilo razumljivo. Po Nemčiji se je valilo na tisoče ljudi vseh evropskih narodnosti. Vse, kar je bilo pred leti nasilno odpeljano na delo, v zapore, v vojna ujetništva in taborišča, se je zdaj vračalo.

Ko dobimo potrjene listine, se poslovimo od Čehov in Slovkov. Mahnemo jo proti prekupu. Ampak Čehi so kmalu za nami, kljub prepovedi... Vsi skupaj se pripeljemo na drugo stran Sprejeja. Videli smo, kako brezhubno dela kanalski sistem, kljub siceršnji zmešnjavi in brezvladju. Čehi so se počutili varnejše, v naši družbi zaradi tistih listkov (dovolilnic), ki smo jih vselej pokazale, kadar se je kaj zataknilo. No, mogoče pa je tudi nas tri njihova navzočnost rešila kakšnih neprijetnosti, ki bi se nam bile utegnile pripetiti, če bi bile same. Kdo ve? Srečevali smo vse mogoče uradne in neuradne urejevalce. V gozdčku ob prekupu smo počivali do petih in dobivali same vznemirljive novice: da pred Gubnom vsakega vrnejo, odvezemajo kolesa in pregledujejo prtljago. Aleks se je bal za svoj kovček. Bil je zelo težak. Kaj pa nosi v njem, ga nismo nikoli vprašale in tudi sam ni povedal. Bržkone kakšno ključavničarsko orodje.

Sklenemo priti v mesto šele pozno, ko ni več komande na delu. Kmalu dobi Aleks luknjo v kolo, potem še Jan. Pred mestom Neuzelle se prestrašimo. Na cesti res pregledujejo prtljago in ligitimirajo. Naši moški imajo delavske knjižice. Ker smo Jugoslovani in Čehi, nam ni treba raztovoriti, meni pa celo z nasmehom zaželi skorajšnjo vrnitev k možu. Me stece je sila čisto in nepoškovano. Ura je že osem, pa imamo še petnajst kilometrov do razpitega Gubna. Ampak cesta drži navzdol, tako da smo kar na mah v njem. Mostovi čez reko Niso so vsi podrti, rečica pa se kakor kača vije skozi zelo razdejano mesto. Mučimo se s prenašanjem koles na rami in z nahrbtnikom na plečih. Tu ni brvi, so le lestve čez vrzeli na mostu in čeznje položene deske. Vse se pri hoji šibi in guga. Kjer ni desk, stopamo po kamenju, se pravi, po ostankih nekdanjega mostu. Pod nami se peni de-roča Nisa. Le vsak posebej lahko pridemo čez. (Še danes me spreletavajo mravljinici, ko se zagledam na tej brvi.) V ozkih ulicah je vse polno razbitih šip in razvalin. Mračni se že. Vojaki se z mrakom umaknejo s cest, so nam povedali ljudje. Zdaj tu-

di razumemo, zakaj vračajo ljudi. Brez mostov ni moglo-ke potovati. Ob robu mesta stopimo v zapuščeno hišo. Sicer je vse razmetano, vendar je vsega dosti: na lehe preproge, na stenah umetniške slike, v omarah kristalno posodje, vaze, porcelan in perilo. V nadstropju je soba nastlana z znamkami. Fantje filatelisti planejo nanje. Mene ne zanimajo tuje hiše in imetje. Zoprno mi je prilasčanje tujega premoženja.

Drugo jutro, 13. maja, je bilo najprej treba zakrpati moje kolo. Na kakšni črepiji sem ga prerezala. Tudi Jan popravlja svoje. Moramo ga čakati. Ob sedmih se vendar vsi odpravijo, saj pa smo se me že kar naveličale čakati. Če ne bo kakšnih posebnih ovir, računamo, da bomo v dveh dneh na češki meji. Od Gubna do Forsta je 29 kilometrov. To moramo prevoziti dopoldan in šele potem skuhati zajtrk, kosilo in najbrž tudi večerjo. Prejšnji dan smo za kosilo jedli samo namazan kruh, s čim, ne vem več, za večerjo pa smo šli utrujeni spat. Kaj nam prinese današnji dan? Cesta je lepa, asfaltirana, vreme prekrasno. Po sedemnajstih kilometrih podrt most čez vjugo-gasto Niso. V hiši ob cesti je moka, grah, kar so pustili

Rusi, ki so imeli tu svoje mostišče. Ob premiku naprej je ostal v vasi vse njihov živč. Lastniki so imeli tu mlin na električni pogon, vendar so že prej pobegnili in se niso vrnili. Ob splošnem ruskem premiku naprej so se ljudje iz bližnjih vasi umaknili v gozd, vendar so jih Rusi obkolili in napotili nazaj, tako da so bili spet doma. Na splošno so ruski vojaki z ljudmi lepo ravnali, mi je pripovedoval kmet, ki je z drugimi vred pospravljali mrhovino. Povedal nam je, kje je most ostal še cel, da lahko pridemo v Forst. Ampak fantje so lačni in tako se moramo umakniti in si najprej skuhati kaj za zajtrk. Dan je silno vroč, prava avgustovska pripeka, čeprav smo šele v maju. Potonike cveto, dali smo si jih na kolesa, kobilar prepeva v brezovem gaju, naša srca hrepene domov, pa je povsod toliko ovir. In ko nazadnje pridemo domov, bo že konec cvetočega maja, ki je letos v Nemčiji kar prebohoten. Kakšno banalno protislovje: podrti hiše, smrdeča mrhovina in ta cvetoči maj! Tudi to mesto je polno španskega bezga, tudi to me še bolj spominja na mili dom.

(se bo nadaljevalo)

VOS na Kobariškem

V uredništvu nas je obiskal Stane Berginc-Maks, z željo, da popravimo napačne navedbe, ki jih je o VOS-u na Kobariškem v pred tedni v TV-15 objavljenem članku (VOS na Tolminskem) podal Franc Mervič. Kot komandirja na Kobariškem je napačno omenjal Stanka Berginca (pri tem celo z napačnim partizanskim imenom-Matajur), kajti dejanski komandir je bil Stankov brat Maks Berginc-Strihar. O tem nam je sklenil poročati nekaj več:

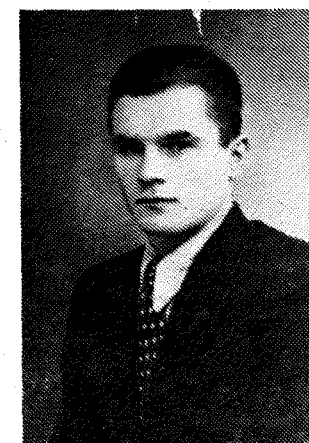
Enota VOS za Kobariško je bila formirana oktobra leta 1943 pod vodstvom instruktora VOS za Primorsko, tov. Branka Jerkiča in člana komisije VOS za Primorsko, tov. Slavka Furlan-Dušana. V obstoječo četo VOS sta me imenovala sprejela v drugi polovici oktobra 1943. Takratno vodstvo čete je bilo: Anton Hrast, komandir in Karlo Cuder, komisar. Sedež čete je bil v času Kobariške republike v Kobariidu, v orožniški kasarni. Četa je tedaj štela 13 borcev, oboroženih z različnim orožjem, sodelovala je v boju proti izvidniškemu šolskemu letalu, katero je moralo prisilno pristati v bližini Kobarida, na kobariškem

blatu. Pilota smo zajeli in ga predali komandi Kobariške republike.

Ker so Nemci načrtno napadali iz bovske strani na osvojenem ozemlju, da bi uničili Kobariško republiko, se je četa umaknila iz Kobarida 31. 10. 1943 v smeri: Ladra, Libušnje, Vrsno v Krn, kjer se je utaborila. Kmalu potem je prišlo do reorganizacije v vodstvu, t. j. 8. 11. 1943; komandir Anton Hrast in komisar Karlo Cuder sta šla na nove dolžnosti, na njihova mesta pa sta prišla: za komandirja Maks Berginc-Strihar in za komisarja Jože Bajt Strela. Novo vodstvo je bilo izkušeno v vodenju posameznih akcij, posebno v diver-

zantskem delovanju, saj sta imenovana samostojno vpadala v furlansko nižino in napadala nemške kamione in patrolje. Ker so Nemci upadli v Kobariško republiko in jo zasedli, so hoteli razširiti svoj delokrog in so zaradi osebne varnosti hoteli razširiti okupirano ozemlje, so s presenečenjem vpadli v Krnsko vas. Pri tem se je četa VOS samo začasno umaknila v vas Čadrg, k Tolminski četi. Že po parih dneh se je četa kobariškega VOS-a vrnila na svoje ozemlje (nekaj v drugi polovici novembra 1943) in se utaborila nad vasjo Idrsko-Mlinsko, v neposredni bližini kote 613, od koder je imela lep pregled nad nemško postojanko v Kobariidu.

Pod novim vodstvom je bila četa zelo aktivna in je neprenehoma bila v akciji ter kontrolirala svoje območje s patroljami. Vsak večer je bila celotna četa na terenu in spremljala dogodke iz dneva v dan ter opozarjala na nezaželene delovanje posameznikov. Po večkratnih opominih so Štelinovo

Maks Berginc-Strihar, komandir kobariškega VOS, rojen 10. 9. 1921 v vasi Kamno

Pepco iz Idrskega tudi ostrigili. Naslednjega dne je odšla v Kobariid, da bi se pokazala Nemcem, češ kaj so ji partizani naredili, na kar so Nemci rekli, da je kar prav. Naše delovanje

na tem območju je bilo zelo aktivno do 7. 1. 1944, dokler niso Nemci ujeli komandirja Maksa Berginca-Striharja na Kamnem. Nemci ponavadi niso po noči odhajali iz kasarn, razen če ni bilo izdaje. Ker je usodnega dne domačin L. I. izdal, so Nemci obkolili vas Kamno ne misleč, da bodo naleteli na partizansko patroljo, temveč da bi aretirali aktiviste OF: Rajka Berginca in druge, v čemer so tudi uspeli. Istočasno je tu bil tudi komandir VOS-a za kobariško Maks Berginc-Strihar, ki je s svojo patroljo odpeljal na javko skupino razhajanih partizanov. Ujet je bil na Felicijanovi domačiji in ujetništvu se ni mogel izogniti, čeprav je bil zelo pogumen, energičen in zelo usposobljen v vseh vojaških veščinah. Presenetili so ga pri izhodu iz hiše. Ko je odprl vrata, sta mu dva Nemca postavila avtomata na prsi, tako da izhoda ni bilo. Isto noč sta bila dva brata, Rajko in Maks, ob svobodo. Rajka so ustrelili v Kobariidu 9. 1. 1944 pred Pstinarjevo domači-

jo, brez zaslišanja, Maksa pa so odpeljali v Mauthausen, od koder se ni vrnil.

Kobariški VOS od formiranja pa do prehoda v VDV ni imel nikakršnih žrtev razen navedenega komandirja. Istega večera, ko je bil komandir ujet, so v vasi Idrsko ujeli Ivana Šavarjevega-Matevža iz naše čete, ga odpeljali v postojanko v Kobariid na zaslišanje. Ker ni hotel spregovoriti, so ga naslednjega dne pripeljali v rojstno vas, Idrsko, kjer so spraševali ljudi, če ga kdo pozna. Ker zahtevanih podatkov niso dobili, so sredi vasi pripravili vislice, vendar ko so ga hoteli obesiti, jim je pobegnil. Kljub temu, da je med pobegom bil ranjen v nogo, ga Nemci niso dobili, tako da se je rešil in še danes živi v Tolminu v Domu upokojencev.

Po tragičnem dogodku, ko je bil komandir Strihar ujet, smo taborišče premaknili v Mrzli vrh pod Matajurjem. Za novega komandirja je bil imenovan Slavko Kodrič.

Stanko Berginc-Maks

Franc Uduć

Aprila 1987 smo se na pokopališču v Sedražu nad Laškimi poslovali od Franca UDUĆA, borca za severno mejo, borca NOV, aktivista in aktivnega političnega delavca.

Rodil se je 1899. v Kopriivnici pri Senovem. Že 17 let star je bil vpoklican v staro avstrijsko vojsko in poslan na italijansko fronto, kjer je sodeloval pri znanem preboju fronte pri Kobariidu. Konec prve svetovne vojne je dočkal v Gradcu, kjer se je zdravil. Že med potjo domov se je priključil Maistrovim borcem in sodeloval v bojih na Koroško, potem pa se je zaposlil kot rudar v Hrastniku.

Tudi kot rudar je aktivno deloval v naprednih sindikatih in se udeleževal vseh stavk in bojev za delavske pravice. Leta 1941, ko je okupator zasedel našo domovino, je tudi našel pravo pot. Že junija 1941. je postal aktiven član OF in eden ustanoviteljev odbora OF domačega kraja.

Leta 1944. je odšel v partizane, kjer je kopal skrivne bunkerje za razna skladišča in manjše bolnice za ranjence. Eno izmed njih je tudi dolgo oskrboval.

Tudi po vojni se je aktivno vključil v politični delo in bil leta 1946 sprejet v ZK. Z veliko zagnanostjo in voljo je skrbel za napredek domačega kraja in sodeloval pri vseh družbenih akcijah. Posebne zasluge pa mu gredo pri graditvi krajevnega vodovoda.

Za svoje aktivno in nesebično delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Janez Vrtačič

Borci NOV, krajan in upokojenci Šoštanj in Ljubnega ob Savinji smo se maja poslovali od aktivista, borca in interniranca Janeza Vrtačiča, rojenega 1928. leta v vasi Rožično pri Kamniku. Kot aktivist NOG je opravljal zaupne naloge, bil aretiran in odpeljan v taborišče Dachau, od tam v Niderfels in Brackhausen, od koder je bil izpuščen. Vključil se je med borce NOV v Kamniško četo in Kamniški zaščitni bataljon. Bil je dvakrat ranjen in odlikovan z redom zaslug za narod in redom za hrabrost.

Zdravko Šturm

Maja smo se poslovali od starega borca, vojaškega invalida, Zdravka Šturma, rojenega 1925. Kmalu po okupaciji Italije se je vključil v napredno revolucionarno gibanje na Kočevskem, saj je s starši živel v Mozlju. Ko mu je bilo 17 let, se je aprila 1942. vključil v Kočevski odred, ki se je 1943. leta vključil v 9. brigado. Pri napadu na Ribnico je bil hudo ranjen. Zdravil se je v bolnici Jelendol. Po okrevanju se je vključil v Gubčevo brigado, v kateri je bil do konca vojne. Po mobilizaciji 1947. leta se je preselil v Velenje, kjer je delal pri Gradisu, v Šoštanju pa je delal v rudniku do upokojitve. Bil je vse-skozi aktiven družbenopolitični delavec.

Anton Vončina

Na pokopališču v Idriji smo se marca poslovali od Antona Volčina-Bobija. Rodil se je pred 63. leti v rudarski družini v Cegovnici. Aktivno in organizirano je začel sodelovati septembra 1942. leta. V začetku januarja 1943. je vstopil v NOV v Vojkovo četo, ki je bila na Brinovem griču. Ko je vodil skupino partizanov na Dolenjsko, so ga ob vračanju ulovili Italijani. Odpeljali so ga v Italijo, od koder se je vrnil po njeni kapitulaciji in nadaljeval s svojim delom. Po vojni je bil sekretar mladinske organizacije. Imel je čim poročnika, za zasluge pa je bil trikrat odlikovan.

Anton Pavšič

V Zagorju smo se aprila poslovali od Antona Pavšiča, rojenega v Senozihi pred 61. leti. Junija 1942. leta je začel sodelovati z NOV, avgusta 1943. pa se je aktivno vključil v Zasavski bataljon in nato v Šlandrovo brigado. Po vojni je bil aktiven član DPO. Za svoje delo je bil odlikovan z medaljo za hrabrost, ordenom zaslug za narod 2. stopnje in medaljo zaslug za narod.

Angela Rebolj

V ožjem družinskem krogu je bila na ljubljanskih Zalah pokopana Angela Rebolj iz Stožic. Rodila se je 1903. leta v Trzinu. Imela je tri otroke, katere je vzgojila v naprednem duhu. Najstarejši sin Dušan je odšel že zgodaj spomladi 1942. leta v partizansko vojsko, iz katere se je vrnil s činom polkovnika, hčerka Ljuba je postala skojevka 1941. leta in bila zaradi aktivističnega dela z OF med vojno večkrat aretirana, zaprta, nazadnje pa poslana v taborišče. Tudi najmlajši sin Božo je bil povezan z OF. Reboljeva družina je bila v Stožicah vso vojno pomembna javka, kamor so posavski aktivisti in obveščevalci OF nosili poročila, obvestila in informacije, ki so bile potrebne ljubljanski organizaciji OF. Angelin mož Martin je nosil pismena sporočila preko bloka v Ljubljano in s tem rešil prenekatere življenje, zato ga je maja 1944. leta črna roka likvidirala. Angela je ostala sama brez sredstev z mladoletnim sinom, hčerka je bila v taborišču in prvi sin v partizanih. Delala je za OF in družina za njeno delovanje ni vedela. Ko so posavski borci in aktivisti po vojni zvedeli za vlogo in delo Reboljeve družine, so predlagali, da se podeli družini zlata plaketa mesta Ljubljana.

Ana Mohor

Rodila se je 1928. leta v Žerjavu, umrla aprila 1987 v Mežici. Aktivno in organizirano je sodelovala z NOG na območju Žerjava, Črne, Jazbin in Javroja od julija 1943. januarja 1945. je bila internirana v Ravensbrück.

Zofija Kalšek

Aprila je umrla Zofija Kalšek. Med NOB je na svojem domu na Orleku dala zatočišče marsikateremu partizanu, njen mož pa je 1944. leta odšel v Šlandrovo brigado. Jeseni istega leta je skupaj z možem doživela napad na brigado pod Limbarsko goro, kjer je pomagala ranjenim borcem.

Franc Šotlar

Decembra 1986. leta je umrl 59-letni Franc Šotlar iz Zagradišča, borec NOV, ki je vse svoje življenje po vojni posvetil železniškemu gospodarstvu. Rodil se je v Rače nad Loko pri Zidanem mostu. Komaj 16-letni je odšel v partizane. Bil je obveščevalec, aktivist in borec, vzdrževal je kurirske zveze med Štajersko in Dolenjsko in spremljevalec enot 14. divizije na Štajersko.

Lojze Štradjot

V 74. letu je umrl Jože Štradjot iz Nove Sušice. Že 1942. leta je bil vključen v aktivno in organizirano delo NOV. Opravljal je razne pomembne dolžnosti, od prenašanja propagandnega materiala po vaseh, pridobivanja sodelavcev za NOV in širil mrežo.

aktivistov, zbiral denar in skratka vse, kar so potrebovale prve partizanske skupine, ki so se nahajale v Brkinih. Aprila 1943. je bil aretiran. Po hudem mučenju je bil zaprt v tržaških zapornih Coroneo, nakar je bil odpeljan v internacijo v Cairo Montanotte pri Savoni. Po kapitulaciji Italije se je vrnil na svoj dom v Novo Sušico in nadaljeval svoje politično delovanje za NOV. Izvoljen je bil za tajnika odbora OF za vas Nova Sušica in opravljal dolžnosti vojaškega referenta. Leta 1944 je prevzel funkcijo poveljnika narodne zaščite za rajon Dolane. Po osvoboditvi je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah, kakor tudi v delovni organizaciji PK Pivka, kjer je bil zaposlen vse do upokojitve.

Ignac Ferjan-Simon

Zadnje dni aprila letos so se lavriški borci na rudniškem pokopališču poslovali od člana domače borbenske organizacije in dolgoletnega praporščaka Ignaca Ferjana-Simona, rojenega 31. 7. 1922 v Piblici pri

Dražgošah. Ignac Ferjan je odšel k partizanom, v Gubčevo brigado, že januarja 1943, pozneje pa je bil kot borec Cankarjeve brigade ranjen v bojih v Jelenovem žlebu. Zdravil se je v partizanski bolnici v Kočevskem Rogu, kjer je ostal tudi po okrevanju – pomagal je graditi nove objekte bolnišnice. Po prihodu iz partizanske vojske se je zaposlil pri železnici, kjer je ostal vse do invalidske upokojitve.

Bil je aktiven član vseh družbenopolitičnih organizacij, še posebej borbenske. Za svoje zasluge je prejel več odlikovanj in priznanj.

Marica Toman

Bila je aktivistka OF od 1942-45. leta, ena izmed učenk učitelja na Srednji Dobravi in kasnejšega narodnega heroja Staneta Žagarja. Umrla je sredi januarja na Posavcu. Med vojno je živela v vasi Mišiče (kjer se je tudi rodila 1913.), ki je bilo pravo križišče partizanskih poti proti Jelovici. Njen mož je padel kot partizan 1944. leta, toda Marica je še bolj vneto sodelovala z NOV.

V krajevni organizaciji ZZB NOV Komen smo se poslovali od naslednjih članov naše organizacije:

Stevan Virah, rojen 1914. leta, umrl aprila 1986. Med vojno je deloval kot veterinar v Bajši v Vojvodini. Bil je udeleženec sremske fronte in pogumen vojak.

Viktorija Strnad, rojena 1899. leta, umrla septembra 1986. Med vojno se je aktivno vključila v delo OF. Po požigu Komna je kot begunka našla zavetišče v Svetem, kjer je naprej delala za partizane.

Milan Metlikovec, rojen 1918. leta v Volčjem gradu, umrl maja 1986. Po razpadu Italije je kot čevljar v Skopem aktivno sodeloval s partizani. Kasneje je bil interniran v Dachau, kjer je dočkal konec vojne.

Rihart Verč, rojen 1908. leta v Tomačevici na Krasu, umrl 1986. Leta 1943. so ga Italijani odpeljali na Sicilijo v bataljon speciale. Po prihodu zavezniških čet na Sicilijo se je vključil v 3. prekomorsko brigado in z njo prispel na otok Vis. Številna odlikovanja so dokaz njegove hrabrosti.

Viktor Švara, rojen 1909. leta v Gabrovici na Krasu, umrl 1986. Italijani so ga 1943. leta odpeljali v Taranto, kjer je bil dodeljen bataljonu speciale. Preko aktivista je navezal stike s 1. prekomorsko brigado, s katero se je vrnil v domovino. Sodeloval je v boju za Drvar. Prejel je številna odlikovanja in priznanja.

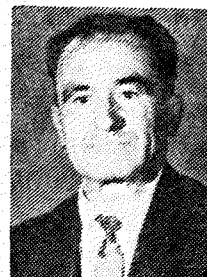
Zora Švara, rodila se je 1898. leta v Italiji, umrla julija 1987. Že 1942. leta se je vsa njena družina vključila v boj za osvoboditev domovine. Njen sin je 1942. leta odšel v partizane in 1944. padel.

Franc Ban, rojen 1923. leta v Lokvi pri Divači, umrl februarja 1987. leta. Italijani so ga 1943. odpeljali v bataljon speciale. Po kapitulaciji Italije se je vrnil v domovino in se vključil v NOB.

Franc Fakin, rojen 1902. leta v Škrbini. Že kot mladenič se je vključil v napredno gibanje in 1943. začel aktivno in organizirano delati za NOB. Opravljal je razne dolžnosti in bil član gospodarske komisije za okraj Komen. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod 3. stopnje.

Jožef Jazbec, rojen 1914. leta, od njega smo se poslovali februarja 1987. Bil je v kazenskih enotah italijanske vojske v Južni Italiji, kjer so ga zavezniki zajeli. Opreديل se je za NOVJ in prišel v zbirno bazo Gravino. V Jugoslavijo je prišel kot borec 3. prekomorske brigade. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan.

Avguštin Kovačič, rojen 1910. leta v Škrbini. Od njega smo se poslovali marca 1987. Po vrnitvi kazenskih enot italijanske vojske se je aktivno in organizirano vključil v delo NOB. Bil je v vrstah narodne zaščite, opravljal je prevoze blaga enotam NOV, od aprila 1944. pa je bil borec vipavskega vojnega področja in nato v 16. SNOUB.

Rihart Verč

Stevan Virah

Franc Ban

Pisateljeva oddolžitev

Knjiga Draga Vresnika Druga brigada Vojske državne varnosti je iz niza treh knjig, ki obravnavajo prve tri brigade Vojske državne varnosti v Sloveniji v času narodnoosvobodilnega boja. Medtem ko sta knjigi Poveljstva in 1. brigade ter 3. brigade VDV-NO v pripravi za natis, je prišla knjiga o 2. brigadi VDV-NO iz tiskarne letos. Izšla je pri Naši obrambi kot sestavni del Knjižnice NOV in POS.

Druga brigada VDV, ki je delovala od pomladi 1944 in se konec tistega leta preimenovala v brigado Narodne obrambe, je delovala s štirimi bataljoni na Primorskem in enim bataljonom na Gorenjskem. V njeni sestavi so v letu 1944 delovale tudi tako imenovane sabotažne skupine v Trstu in Gorici. V brigadi je bilo ob ustanovitvi okrog 700 borcev, do konca vojne pa vsega okrog 1200. V knjigi so predstavljene vojaške in diverzantske akcije enot brigade od njene ustanovitve in do zasedbe Trsta in Gorice, prav tako pa tudi nekateri boji, v katerih so sodelovale z drugimi enotami Narodnoosvobodilne vojske na operativnem območju 9. korpusa.

V 2. brigadi VDV so bili večinoma mladi borci osemnajstih, devetnajstih let, pretežno iz primorskih in go-

renjskih okrožij. Brigada je bila zato izrazito mladinska, vanjo so sprejemali krepke, pogumne, nadarjene in narodno zavedne mladince iz delavskih, dijaških in kmečkih vrst. Enote brigade so bile razporejene na obsežnem območju od Tržaškega zaliva in ravnice Furlanije, prek Krasa in Vipavske doline do Cerkljanskega in Idrijskega in vse do Karavank in Kamniških planin. Poleg bojev z okupatorjem so borci VDV varovali rast ljudske oblasti ter se po ukazih organov notranjih zadev, najprej okrožnih izpostav Odseka za notranje zadeve pri predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta – SNOS, od jeseni 1944 pa organov Ozne, bojevali s petokolonaši, sovražnikovimi vrinjenci in obveščevalci.

V knjigi so osvežene na podlagi ohranjenih dokumentov in pričevanj številne vojaške akcije enot 2. brigade ter delovanje njenih mladih borcev med prebivalstvom Primorske in Gorenjske. S knjigo se ohranja spomin na najborbeniški del primorske in gorenjske mladine, ki je v enotah 2. brigade VDV-NO dala pomemben delež v boju z okupatorjem in petokolonaši vseh barv, k zmagi narodnoosvobodilnega boja in težko priborjeni svobodi.

L. M.

Objavljamo kratek odlomek iz Vresnikove knjige.

Akcije tržaških sabotažnih skupin

Delovanje skupin VOS v Trstu, ki ga je zasnoval Vidko Hlajžič, član PK VOS za Primorsko, je bilo po obveščevalni plati gotovo na prvem mestu. Ker je bil v mestu sedež okupacijske uprave, je s pomočjo zaupnikov in obveščevalcev prišlo nadvse zanimivo gradivo v pokrajinsko izpostavo ONZ in Ozno, ki je bilo za pokrajinsko politično vodstvo pa tudi za osrednja vodstva NOB v Kočevskem Rogu in za Glavni štab NOV in POS velikega pomena. Žal veliko teh izvirnih poročil ni ohranjenih. Zaradi izrednega pomena obveščevalnih poročil iz Trsta je Ozna za Slovenijo v sodelovanju z odsekom Ozne za območje (oblast) 9. korpusa uredila jeseni 1944 v Trstu posebno radijsko sprejemno in oddajno postajo, ki je bila v stalni dnevni zvezi s postajami v obeh vodstvih. Seveda so obveščevalno delo Dušana Muniha-Darka in njegovih sabotažnikov in obveščevalcev, ki je bilo skrito in neopazno, vendar najpomembnejše, takrat, kot še dolgo pozneje, preglasile vojaške, diverzantske akcije.

Prav zaradi diverzantskih akcij je tržaška VOS tudi izredno zaslovela. Kar ni več uspevalo diverzantskim skupinam VOS v Ljubljani po nemški zasedbi, je uspevalo tržaškim skupinam VOS. Lahko bi rekli, da se je središče diverzij in vosovskega vrveža, preselilo v veliko mesto ob morju. Spomini na diverzantske akcije žal niso podprti z izvirnimi dokumenti iz tistega časa, oziroma je teh zelo malo ohranjenih. Se največ podatkov je iz kartoteke padlih pripadnikov tržaških skupin VOS in VDV, za katere je znano, kje in kako so padli, bili ujeti in pozneje uničeni v zloglasni Rižarni ali ustreljeni in obešeni kot talci. Pretežna večina tržaških sabotažnikov je izhajala iz zavednih slovenskih družin na Krasu in iz tržaških predmestij. Dobro so morali poznati vse predele mesta, da so lahko na podlagi podatkov obveščevalne službe okrožne izpostave ONZ in pozneje Ozne izvajali različne akcije. V Trstu so, poleg novega nemškega okupatorja, njegovega varnostnega in policijskega aparata, preostala močna legla fašistične stranke in policije, ki so stopila v službo višjega vodje SS in policije Odila Globočnika. Nemška varnostna služba se je lahko v boju z narodnoosvobodilnim gibanjem opirala predvsem na fašistično policijo in njen razpreden zaupniški in obveščevalni sistem. Zaradi velikega števila fašističnih ovaduhov je bilo delo aktivistov OF, partizanskih organizatorjev odpora in pripadnikov VOS in VDV zelo težavno. Kljub temu so obveščevalci prodrli v del dezorganizirane fašistične oblasti ter se povezovali s italijanskimi protifašisti, zlasti komunisti in delavci. Skupen protifašistični boj se tudi ni organiziral in ni potekal brez ovir, saj je bilo potrebno strpno premagovati narodnostna nasprotja in predsodke, ki jih je fašizem spodbujal več kot dvajset let. Povrh je bilo v Trstu središče Kokljevega domobranstva, četniške obveščevalne službe ter predstavnikov različnih kvistinskih skupin, ki so se namestile v Globočnikovem vodstvenem policijskem štabu SS za boj proti bandam.

Ob obveščevalnem delu, pridobivanju zaupnikov in obveščevalcev v okupatorskem in kvistinskem aparatu so morali tržaški sabotažniki tudi v tvegane akcije. Nekaj so jih opravili v sodelovanju s korpusno obveščevalno in diverzantsko skupino ter goriškimi sabotažniki. Pogosto so se morali sredi dneva spopasti s sovražnikovimi patruljami, ki so jih poskušale ustaviti in legitimirati. Povrh so se morali lotevati preskrbovalnih akcij, ki so bile pomembne za partizansko saniteto, zveze in tehniko.

Nekaj takih akcij bomo poskušali v približnem kronološkem zaporedju predstaviti na podlagi pričevanj neposrednih udeležencev teh dogodkov. Med njimi zlasti izstopajo akcije, ki jih je neposredno vodil Dušan Munih-Darko ali pa izvedel s posameznimi borci, pogosto pa kar sam.

Težave, ki jih je imel Dušan Munih, v Trstu bolj znan kot Vojko, glede zvez s Krasom, Istro in Brkini, je nekega dne v začetku delovanja sabotažnih skupin rešil s pomočjo motorizacije. Med potjo si je »sposodil nemški tovornjak in šoferja«, ki je prevažal živež iz Sežane proti Kozini. Vojko je prisilil nemškega šoferja, da je odpeljal iz Lokev proti Brkinom. Med potjo mu je nemški šofer ponujal pivo, kar pa je Vojko odklonil. Toplo je bilo in Vojko je neprespana noč potiskala v dremež. Ko je nemški šofer to opazil, se je hotel partizana ob sebi znebiti s steklenico piva, s katero ga je udaril po glavi. Toda v hipu je Vojko sprožil rafal iz brzostrelke, čeprav se mu je vrtelo od udarca. Tovornjak je zapeljal s ceste in se zaril v jarek. Šele zdaj se je povsem ovedel, vzel pot pod noge in prišel v Brkine, kjer se je lahko ogledal pri Vidku Hlajžu-Ziču.

V začetku leta 1944 sta v vodstvu tržaških sabotažnih skupin Dušan Munih-Darko in Slobodan Šumenjak-Feks, pozneje oba proglašena za narodna heroja, razglabljala o načrtih za napade na nemško živo oboroženo silo, predvsem na pripadnike SS in Gestapa, fašiste in domobranci. Na podlagi zbranih podatkov so se odločili za pravo akcijo, ki jo je spodbudilo tudi okrožno vodstvo OF za Trst na predvečer obletnice Rdeče armade (23. februar). Napad je bil namenjen pripadnikom SS in Kokljevega domobranstva v gostilni pri Subanu v Sv. Ivanu. Tukaj so namreč popivali ob večerih. V skupini, ki sta jo vodila Darko in Feks, so sodelovali Olga Pirjevec-Albina, Oskar Petelin, Pavle Petvar in Albert Dougan-Vinko. Vsi so se oborožili z angleškimi brzostrelkami s skrajšanimi kopiti, z ročnimi bombami in pištolami. Razdelili so se v dve skupini, od katerih je prva pričakala Nemce čelno v ozki ulici od gostilne navzdol, druga pa je udarila s hrbtne strani. Pred začetkom policijske ure so se podoficirji in oficirji SS skupaj z domobranci odpravili iz gostilne in med glasnimi pogovori napolnili ulico. Sabotažniki so udarili z vsemi brezostrelkami. V hipu je obležalo 17 sovražnikov na tleh, večinoma mrtvih in ranjenih. Preostali so planili v beg, kar je sabotažnikom omogočilo, da so se brez nezgode umaknili na varno. Nemci so nenaden partizanski napad v mestu opravičevali s poskusom vdora večje partizanske enote v Trst, ki pa so jo po »junaških bojih odbili«.

Nagrada Vilenica Handkeju

Avstrijski pisatelj in pesnik Peter Handke sodi med najbolj pomembne osebnosti sodobnega literarnega ustvarjanja v nemškem jeziku. Rodil se je 1942. leta v Grebinju na dvojezičnem območju Koroške, kar se je predvsem v njegovem poznejšem ustvarjanju izkazalo kot pomembno biografsko dejstvo.

Ceprav Handkejev literarni opus že zdavnaj sodi v literarni kanon nemške, pa tudi evropske literature, ga slej ko prej odlikujeta inovativnost in močna odmevnost pri literarnem občinstvu.

V svojih prvih dramskih delih (Zmerjanje občinstva, 1966; Kaspar, 1968) je odprl in do skrajne obremenljivosti izkoristil možnosti gledališča in jezika.

To razbijanje jezikovnih kalupov je bilo potrebno, da bi jezik v prečiščeni obliki lahko znova vključil v ustvarjalni proces. Podobne intencije – razbijanje klišejev in nereflektirano prevzetih miselnih in jezikovnih vzorcev – so botrovale tudi njegovim proznim prvencem (Sršeni, 1966; Vrtarjev strah pred enajstmetrovko, 1969).

Osredotočanje na prozo, ki je sledilo v sedemdesetih letih, je v Handkejevem ustvarjanju sporočilo tudi vsebinski in formalni obrat. Medtem ko mu je bila resničnost dotlej ujeta v jezik, mu sedaj postaja jezik spet sredstvo, s katerim posreduje svojo (subjektivno) resnico. Tako začenjati združevati jezikovno-kritični pristop z vse večjo osamosvojitvijo fabulativnega elementa (Žalost onkrat sanj, 1972; Kratko pi-

sma – dolgo slovo 1971; Levičnica, 1976). Stremljenje po inovaciji se umika pomiritvi, iskanju klasične komponente pripovedovanja, do rečenosti, ponovnemu uveljavljanju zgodbe in samo-umevnosti pripovedovanja (Počasno vračanje, 1976; Zgodba o otroku, 1981).

Pripoved kot predmet pripovedovanja, soočanje z lastno fiktivno in dejansko preteklostjo, iskanje svoje globje, človeške in jezikovne identitete ter ne nazadnje jezik kot vir umetniške inspiracije so formalna in vsebinska izhodišča, iz katerih estetsko dovršeno plete zgodbo »Ponavljjanja« (1986) in jih na poetski ravni reflektira in transcendirira v »Pesmi trajanju« (1986).

S podelitvijo Mednarodne nagrade Društva slovenskih pisateljev VILENICA želi žirija poudariti Handkejev izjemni pomen za razvoj sodobnega evropskega literarnega izraza in literarne komunikacije v evropskem prostoru, ki v svoji odprtosti in toleranci v svojih inovativnih impulzih in svojem vztrajanju kot zgled prerašča neposredni srednjeevropski okvir.

Mladinski festival '87 v Celju

Letošnji mladinski festival bo potekal od 25. do 27. septembra v Celju. Kaj vse se bo zvrstilo v teh dneh? V petek popoldne bo plenarno zasedanje in s tem otvoritev festivala v veliki dvorani kina Union, kjer bo uvodnemu predavanju sledil pogovor z gostom. Za večerne ure je v domu JLA predvideno sekcijsko delo, ki bo razpletalo (ali pa zapletalo) prihodnost štafete mladosti. Postavili in uredili bodo tudi stojnice.

V soboto se bodo mladi že dopoldne pogovarjali na okroglih mizah: o neposrednih volitvah, delnicah, kmetijstvu, popoldne pa bo tekla beseda o

svobodi tiska, ekologiji, kadrovski in organizacijski problematiki Zveze socialistične mladine.

V nedeljo dopoldne se bo mladinski festival končal s plenarnim zasedanjem, ki bo namenjeno predavanju in pogovoru o ustavnih spremembah ter vsem aktualnem v Zvezi socialistične mladine Slovenije.

Morda še to, da bo mladinski festival ves čas spremljal bogat kulturni program z nastopi kulturnih skupin, video programi, rock spektakli in pravo mladinsko veselico.

Živa Drole

Kaj je videl črnogledi onstran rešetk

V Založbi Mladinske knjige v Naborjevi ulici v Ljubljani je bila v četrtek, 10. septembra, predstavitev tretje knjige Črnogledi humorist za rešetkami avtorja Olega Križanovskega. Knjigo v pettisočih izvodih je založila in izdala Založba Borec. Na sliki: Predstavitev, ki so se je udeležili tudi naključni obiskovalci Mladinske knjige.

Foto: Jože Čurin

Preberite odlomek za pokušino!

... V sobah Paviljona nas je bilo po šestdeset. Mir, ki je brezsrčno vladal v Beli hiši, je bil porušen, življenje je bilo sproščeno in manj urejeno. Dva, trije Slovenci smo bili pomešani med Albance, Srbe, Makedonce, Vlahe in Cigane. Pogovor je tekla kot v Babilonu. Po mizah so ležale šahovnice in domine, ob katerih so nekateri zapravljali čas, jetniki, ki jim ni bilo do take zabave, pa so polegali po posteljah in se pomenkovali. Ponoči se je hrup polegel, le nekateri so se oglašali s smrčanjem, ki je lahko prebudilo tudi polsobe, ali pa so mir motili posamezniki, ki so zahajali na stranišče in tam vodili brezskrajne debate in kadili

kot Turki. Nekaterim spalnec zlepa ni legel na oči.

V Paviljonu sem spoznal nekaj zapornikov, ki sem dosti slišal o njih, a prej nisem imel priložnosti, da bi jih srečal. Zdaj sem se precej pogovarjal z njimi in uporabil njihove izkušnje in spoznanja za radijske ve-sele večere, ki smo jih poslušali kar v posteljah.

Dan republike je minil, z njim pa tudi čas velikih upov. Pričakovane amnestije ni bilo. Jetniki so se oklenili misli na novo leto, a je tudi to prišlo in minilo in nikomur ni približalo svobode.

Zapor je bil poln. Koli-kor kaznjencev je odslužilo in odšlo, toliko so privredili novih. Sedaj je prevladoval

gospodarski kriminal, političnih skoraj ni bilo.

Zato me je toliko bolj presenetil eden od njih. Ko me je na dvorišču stisnil za rame, mežikal vame in se mi režal, ga nisem spoznal.

»Iz tovarne cementa...« je rekel.

Niti s tem si nisem znal pomagati.

»Se še spominjaš sekretarja partije?« je vprašal.

»Spominjam.«

»To sem jaz.«

»Ti?« sem se začudil.

»Kaj pa počneš tu?«

»Odkrili so me, da delam za priključitev Kosova k Albaniji.«

Človek, ki je tako samozvestno nastopal na sestankih, ki je toliko govoril o samoupravljanju in našem socializmu, ki je napadel starega delavca, ki je priznal, da praznuje ramazan, ki je nastopil proti meni in nosil dobršen del krivde, da sem se znašel v zaporu, ta človek je bil dvo-ličen in je skrivaj delal za drugo stran...

Svet, ki mi ga je odkril pisatelj Ivan Cankar

Postava in pravica

»To je postava in pravica!«
Kratek stavek – besede in misel dolgonosega starega hlapca Jerneja z Betajnovce. Misel o pravici, v katero je veroval, da jo je naredil bog.

Besede moža, hlapca, ki je štirideset let delal na Betajnovci. Dobro se je razumel s starim Sitarjem, med katerima ni bilo razlike, kdo je hlapec in kdo gospodar. Besede in misli o pravici Jerneja, pravici, ki jo je iskal, a je ni našel, saj je takratna družba poznala le dva pojma: ali gospodar ali hlapec.

Ivan Cankar v svojem delu prikaže hlapca Jerneja, ki ni le sam, temveč je simbol vseh ljudskih množic in njegovih težkih poti do socialne pravice.

Ogenj, ki ga je gnil veter kakor gorec oblak preko dolin, ga nosil po brezvezdnem nebu kakor velikansko ptico z ognjenimi peruti... Ogenj – simbol revolucije. Ogenj, katerega iskro so se vžgale med drugo svetovno vojno.

Črn sovražnikov škorenj je stopal po slovenskem in jugoslovanskem ozemlju in njegova ogabna roka je trgala kose našega ozemlja. Toda, kakor je Jernej prižgal svojo strašno baklo, tako so jo prižgali tudi partizani. Ljudje so spoznali, da pravice ne

naredi bog. Pravico si moraš vzeti sam. Tudi pot borcev do pravice – svobode ni bila lahka, bila je trnova pot. Mraz, boleznijo so jih pestile. Toda vse to so premagali in po štirih letih vojne je zaplapolala naša zastava. Z njo sta zasijali zvezda in enakopravnost. Zmagala je pravica.

Jernej skozi stoletja...
Jernej – simbol vseh hlapcev pred sto leti, simboli vseh partizanov med drugo svetovno vojno.

Mi vsi smo Jernej. Borimo se proti onesnaževanju okolja, saj vidimo, da zaradi odpadkov, jedrskih elektrarn izumira gozd, narava, zaradi strupenih snovi, ki jih spuščajo tovarne v reke, usiha življenje v njih.

Ljudje smo proti onesnaževanju okolja in številni so proti taki industriji, ki prispeva velik delež k uničevanju narave in tudi nas. Toda, mi živimo v novem svetu, zremo v novo obdobje in naša pot ni trnova, saj v naši družbi vladajo pravica, svoboda, enakopravnost in druge socialistične vrednote, ki jih je iskal hlapec Jernej, za katere so se bojevali partizani med drugo svetovno vojno in za katerih ohranitev se bomo tudi mi danes.

RODANA ROŽANC,
OŠ dr. Bogomira Magajne
Divača

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Čutila sem, da to moram storiti

Hm. Ali sem kdaj začutila, da moram nekaj narediti? Vprašanje, ki si ga je postavila učenka Marija Tancek iz osnovne šole Karel Destovnik-Kajuh v Ljubljani, mi je dalo kar malo misliti in vem, da bo dalo tudi vam, dragi mladi prijatelji. Zato sem sklenila, da o njem danes malo pokramljamo. Pa preberimo najprej, kako premišlja Marija:

»Nekega popoldneva sem nameravala v šolo na kosilo. Pa sem srečala starko, ki me je prosila, naj ji pomagam odnesti zaboje v stanovanje. Kljub temu, da me je čakalo kosilo, sem čutila, da starki moram pomagati. Po opravljenem delu me je povabila v stanovanje in mi ponudila vrečko bonbonov. Pa še zahvalila se mi je. Nato sem odhitela v šolo na kosilo.«

Ja, kar malo nerodno, kajne, da se ti zahvaljujejo za nekaj, kar čutiš, da moraš storiti, da je tvoja dolžnost. Pa koliko takih dolžnosti imamo vsak dan – velikih in majhnih, v šoli in doma, v službi, na cesti... Včasih kar malo preslišimo ta klic vesti in gremo mimo mirnih korakov. Posledice so pa potem lahko tudi zelo velike: cvek v šoli in zato veliko razočaranje doma, slaba vest, ker nisi pomagal sošolcu, žalostna mama, ker je nisi ubogal, obupana starka na robu ceste, ker ji nisi ponudil roke, da bi varno prišla čez, v službi pa – ja, v službi se pa dogaja vse mogoče – lenaril si in zato nisi opravil tistega, kar od tebe zahteva delo. Izgovarjaš se, da tudi tvoj sodelavec ni nič boljši, sploh pa tisti na vrhu, ki bi morali vso stvar peljati. Potem pa – podjetje v krizi, prazni žepi, gospodarska kriza. Išče mo izhod. Čutimo, da nekaj moramo storiti. Toda – kaj?

Vi v šoli, dragi mladi prijatelji, veste, da se morate učiti, da morate napisati domačo nalogo, da si morate med seboj pomagati. Le tako bo vaš razred na koncu uspešen. Tudi v kroških morate delati z roko v

roki, če hočete požeti uspehe. In tako je povsod. Pa pustimo za hip vaše ozke šolske dolžnosti. Poznam vaše obiske ostarelim mamam ob dnevu žena, skrb za invalide, pomoč kmetom pri pospravljanju poljskih pridelkov in včasih že ena sama lepa beseda, ki jo ponudiš komu, ko se mu zruši ves svet, izvira iz občutka, da to moraš storiti.

Ne nazadnje pomislite na naš narodnoosvobodilni boj. Kaj menite, kdo bi se bojeval, če ne bi čutil, da to mora storiti – za svoj dom, za domovino, za materin jezik in za svoj svoboden košček zemlje? Bi mar zmagali, če ne bi čutili, da morajo eden drugega opogumljati in vztrajati do konca, pa čeprav za ceno žrtve?

Premišljajte še malo v tej smeri, naši mladi bralci in dopisniki, pa napišite, zalepite svoje misli v kuverto in nam pošljite na uredništvo.
Lep pozdrav!

Živa

Tudi to je treba narediti – ze lepše šolsko okolje!

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Vračam se v svet, katerega bi rada živela

Življenje – je to črta na dlanju. Podobno je ognju. Najprej majhen plamen, ki ne mirno tli. Ta plamenček raste in raste. Iz njega se vije črn gost dim. To so naša dejanja. In ko je ta plamen že velik, morda prevelik, začne počasi ugašati. Tako ugasne tudi naše življenje.

Nepremično sem strmela v tih večer. Zrla sem v svetlikajoče zvezde neskončnega vsemirja, ki se mu pravi svet. Velikokrat sem tako brez misli stala. Sama. Z menoj je bila le tišina. Tista pomirujoča tišina. Pa vendar... Rada bi se vrnila tja... tja... v tisti čisti, nepokvarjeni svet brez nasilja. Kako priti tja?

Listam po albumu fotografij vojne in uničenja. Po albumu fotografij požganih palm in hiš. Fotografij sovraštva. Naletim na sliko majhnega črnega dečka. Zraven je slika njegovih staršev. Čisto na robu je zapisano: Odpeljana v taborišče. Otrokom venomer sprašuje: Kje sta moja mama in oče? Odgovor ni, pa vendar je vsem znan. Skrit je v srcih vojakov: Tvoja dežela ni svobodna in staršev ne boš nikoli več videl. Kako to povedati petletnemu dečku, katerega črne in solzne oči prosijo in zapovedujejo. Naj gre z menoj v moj boljši svet. Z menoj naj gredo vsi otroci. Stojim na obali. Veliki va-

lovi se peneče zaletavajo v mogočno sivo skalo. Sonce se odbija od vodne gladine. Listi šumijo, drevesa pa mečejo dolge mračne sence. Ozrem se skozi krošnje dreves in zagledam košček rumenega sonca. Iz razpok v globinah morja priplavajo ribe. Odpravljajo se na lov. Boj za obstanek. Neštete alge na drugem koncu zaliva so vztrepetale v lahni sapici, in se željno obrnile proti soncu. Kako lepo je tukaj! Obdajajo me gore. Kdo ve, kaj skrivajo ti mogočni velikani v svojih globinah. Pa vendar vem. To je svoboda. Svoboda še nedotaknjene narave, ki živi svoje skrivnostno življenje. Samota je grenkoba, a

je tudi tišina in svoboda.

Zaslišim nežen tanek glasek. Iz sekunde v sekundo postaja močnejši. Nazadnje mi bobni v ušesih: »Pridi! Vrn se k nam! Ne ustavljaj se! Stopi v morje! Saj ga vendar ljubiš!«

Misli pa mi pravijo: »Nikamor! Ostani vendar tu! To je tvoj svet, stvarnost. Ne zaletavaj se v nesrečo!«

Kaj pa mi je? Kaj je z moji mislimi? Saj sem vendar hotela tja. Saj sem hotela v svoj svet.

Vračam se.

DAŠA BALDERMAN,
OŠ France Prešeren
Kranj

Na obisku pri tovarišici Vidi Luskovič

Pionirji krožka za ohranjanje in negovanje revolucionarnih tradicij v osnovni šoli Ormož-Hardek so sklenili, da bodo na Kogu obiskali nekdanjo mladinko in sodelavko narodnoosvobodilnega gibanja tovarišico Vido Zadravčev – poročeno Luskovič. Kar pogumno je začela svojo pripoved o otrocih med vojno. Za to temo se je odločila zato, ker je hotela povedati, da so tudi otroci v najnežnejših letih kazali odpor proti okupatorju, pa čeprav na najbolj preprost način.

Moja mala sestra je med vojno morala hoditi v vrtec. Tam je vzgojiteljica govorila nemško in sestra, ki je bila stara pet let, ni ničesar razumela. Ko jo je mama peljala v vrtec, je šla, ko pa je že sama poznala pot in je mama ni več spremljala, ni hotela več tja. Vsak dan je lepo odšla do doma toda ne v vrtec, pač pa se je po drugi poti vrnila in se skrila v drvarnico. Tam je ostala tako dolgo, da je slišala sosedove otroke, ki so se vrnili iz vrtca. Takrat je prišla tudi ona iz skrivališča in se vrnila domov. Mama je dobila opomin od nemške vzgojiteljice, sestra pa vseeno ni hotela hoditi v

nemški vrtec. Vidite, med vojno so tudi mali otroci kazali svoje veliko sovraštvo do Nemcev na svoj pošten otroški način.

Med vojno so partizani radi prihajali v našo hišo. Nekega večera, ki so bili partizani pri nas v sobi ravno pri večerji, so na kuhinjska vrata potrkali Nemci. Prišli so po vino. Me ženske samo vse trde odšle v sobo in mislile, da je sedaj vsega konec. Moja sestra se je vsedla na kuhinjski prag in začela igrati na orglice. Igrala je tako lepo kot še nikoli do tedaj. Pa tudi pozneje je nismo slišali, da bi igrala tako glasno in zavzeto. Nemci so bili navdušeni nad njenim igranjem in niso slišali, ko so se partizani skozi zadnji vhod izmuznili iz hiše. Vsi smo bili srečni, da se je to naključje tako končalo.

Tovarišica Vida je pripovedovala še o delu mladine med vojno, o kurirski poti in o grozotah v dneh, ko je na Kogu divjala fronta, v dneh tik pred osvoboditvijo.

Čas obiska je prehitro minil. Posloviti so se morali. Rdeči nageljni in knjiga bosta Vido še večkrat spomnili na srečanje z ormoškimi pionirji.

Njeno ilegalno ime je bilo Dora

Zanima me, kako živijo borci in kako so preživeli takratne čase, ko je vojna divjala po našem ozemlju. Sklenila sem, da bi začela intervju kar z vami, tovarišica Dora.

Imenujem se Terezija, ilegalno sem bila Dora, stara sem že šestdeset let in doma sem iz Topolovca, na številki 3.

Kdaj ste rojeni in kje?

– Rojena sem v majhni vasi Žrnjovec na podeželju.

Povejte mi nekaj besed o vašem otroštvu, prosim!

– Draga deklica, moje otroštvo ni bilo tako rožnato, kot je današnje. Bila sem bosa, slabo oblečena, živela sem v revni, osemčlanski družini, trpela sem lakoto, nisem imela svoje sobe, postelje, kot jo imate vi mladi. Pasla sem živino, delala na njivah. Hodila sem v italijansko šolo. Bilo je slabo, a še slabše, ko se je začela vojna. Nemci so mi ubili očeta in ostala je mama sama s šestimi otroki.

Koliko ste bili stari takrat?

Takrat mi je bilo sedemnajst let.

– Kakšno pa je bilo življenje po osvoboditvi?

– No, po osvoboditvi je bila še večja revščina, kajti sovražnik nam je vse pobral in veliko domov tudi požgal. A vseeno je bilo lepše in srečnejše, kajti živeli smo v miru in svobodi.

Kako pa sedaj živite?

– Moja družina šteje sedaj samo dva člana – to sva mož in jaz. Pokojnino imami in zaenkrat se dobro preživljava.

Tovarišica Terezija, najlepša hvala za vašo prisrčno pripoved. Vse najboljše in srečo vam želim, pa nasvidenje!

KSENJA BUZEČAN, 6. a
COŠ Škofije

Na fotografiji vidite borce iz Stranice, ki so se 4. julija zbrali pod Maličevim kozolcem. Bili so pogumni borci v boju. Žene so zbirale hrano, zdravila in obveze. Največ med njimi je bilo kurirjev TV-33. Ta kurirska postaja je bila v jami med drevjem prav nad kozolcem, ki je viden na fotografiji. Zato so se borci odločili za srečanje na tem kraju. Domačini so pomagali kurirski postaji in njenim kurirjem, zato ni bila nikoli izdana.

SONJA ADAMIČ,
dop. krožek Stranice

Le v miru lahko živimo in ustvarjamo

»Učenje, učenje in zopet učenje! Le zakaj se moramo venomer učiti? Oh ta šola!« tako je bilo tisto sredo, v mesecu juniju, ko smo imeli vsi učenja že čez glavo. Potem pa še ta ropot in kričanje mojega brata Petra – sploh je bilo nemogoče kaj narediti. Ko se je ta direndaj nekoliko podel – tresk; pa je kot velikan vdrl v mojo sobo Peter. Začel je sitnari in drezati vame, pa sem ga malo pobojal po licu, seveda s silo, in že je odfrčal k mami vse povedat. Vedel sem, da mi bo tudi mama povedala svoje, zato sem pričakoval naval besed. Res se je zgodilo! Ko je bil »volk sit in koza cela«, sem se zbral. »Oh ljudje, kako je zopet vse dneve poslušati kričanje. Kaj lahko v tem hrupu narediš? NIC.« To so bila moja premišljanja,

in po pravici rečeno, skoraj sem se sam sebi smilil. Hmm! Glavo sem položil na mizo in se potopil v sanje. Daleč, daleč, nekje v daljnih krajih pa morajo ta hrup, pa tudi streljanje, poslušati dan za dnem, mesec za mesecem in tudi leto za letom. Orožje je nausmiljeno. Sproži ga človek, brez pomisleka, da bo ubil drugega, ki si želi živeti, ki si želi miru.

Ja, takšen je danes svet do nas! Vsako leto nas je manj, vsako leto nas nekaj umre. Pri nas, ki živimo v miru, je to seveda naravna smrt, pri drugih, ki pa nimajo možnosti živeti, je to lahko zelo hitra smrt, neusmiljena in kruta.

ANDREJ HOFER,
OŠ bratov Letonje
Šmartno ob Paki

V zahvalo partizanski saniteti

S pohodniki od grobišča do spomenika

V Loški dolini se je v nedeljo srečno in nadvse pristrčno končal tridnevni spominski Pohod po poteh ranjencev, ki so ga tudi tokrat organizirale skupnost borcev 31. divizije, družbenopolitične organizacije občin Idrija, Ajdovščina, Postojna, Cerknica, pokrovitelj Republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo SR Slovenije ter soprokrovitelji zdravstvene skupnosti Slovenije, delovne organizacije Lek in Krka. Starešine in vojak JLA iz Pivke in Ajdovščine so se posebej potrudili, da je spominski pohod, tokrat že četrti po vrsti, potekal tako, kot so si ga organizatorji in udeleženci želeli.

Avgust, leta 1944. Takrat so enote IX. korpusa NOVJ uspešno izvedle prenos ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko, iz Cerknice do Nadleska v Loški dolini varno evakuirali 95 ranjencev in od tam z letali v Bari – južno Italijo. Ta akcija ni potekala brez nevarnosti, saj je bil prenos ranjencev ves čas pod budnim očesom sovražnih enot, tudi belogardističnih. Zdravniki in zdravniško osebje partizanske sanitete so tudi tokrat opravili pomembno nalogo, zato so tudi ti spominski pohodi zahvala vsem, ki so sodelovali pri tako pomembni akciji.

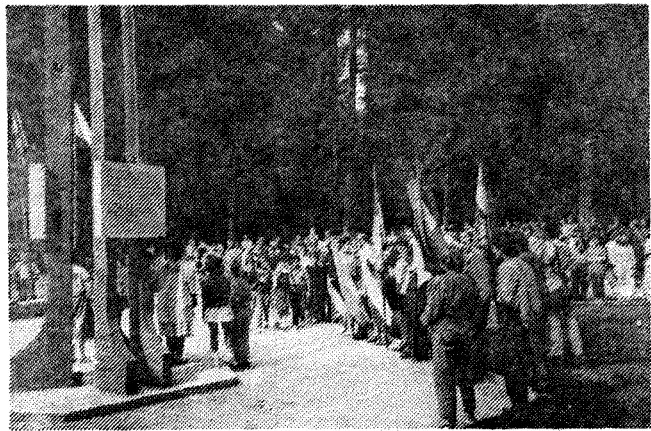
Pohoda, ki se je začel v petek, 11. septem-

bra, v partizanskem Cerknem, nadaljeval pa čez Vojsko, Predmejo, Otlico nad Ajdovščino, Kovk, Strmice do Mačkovca, kjer je bila sklepna slovesnost letošnjega IV. Pohoda po poteh prenosa ranjencev, se je udeležilo okoli 140 udeležencev iz vrst nekdanjih borcev, pripadnikov JLA in mladinske pohodne enote in nekaj udeležencev – ljubiteljev spominskih pohodov. Celotno pot je prehodilo 32 udeležencev, ostali pa so se priključevali etapam. Tridnevni pohod je bil sklenjen v Kovinoplastiki v Ložu, kjer so pohodnike pristrčno sprejeli predstavniki družbenopolitičnega življenja cerkniške občine, Loške doline in vodstve-

ne strukture 1350 članskega kolektiva Kovinoplastike. Treba je poudariti, da so bili pohodniki deležni pristrčnosti, ki so jim jo pripravili osnovnošolci in krajani. Med potjo, kjer je pokopanih okoli 2000 ranjencev in žrtev narodnoosvobodilnega boja, so številna spominska obeležja in spomeniki, ob katerih so pohodniki postali, položili vence in z minuto molka ter častno salvo pripadnikov JLA počastili spomin na preminule.

V Mačkovcu, kjer je bila sklepna slovesnost, so pohodnike pričakali številni gostje, mladina in osnovnošolci, ki so skupaj z moškim pevskim zborom pripravili pester kulturni program, zbranim pa je govoril Dinko Leskovšek, predsednik Republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varstvo SR Slovenije.

S pohoda v besedi in sliki poročal Jože Čurin

Ob zaključku IV. spominskega pohoda so svoje misli strnili takole:

Razvojna pot našega zdravstva

Iz govora Dinka Leskovška

... Dovolite mi, da ob tej priložnosti namenim nekaj besed tudi razvoju današnjega zdravstva, ki se je v povojnem obdobju razvilo v celovito, kakovostno in v mnogih pogledih v mednarodnem merilu v vrhunsko zdravstveno varstvo.

V težkih razmerah obnove smo začeli graditi naše zdravstveno varstvo na šibki materialni osnovi in v težkih pogojih dela. Zdravnikov in drugih zdravstvenih delavcev je bilo malo, zdravstvene ustanove pa maloštevilne in slabo opremljene. S pospešenim razvojem naše družbe je naraščala tudi materialna osnova za razvoj vseh področij družbenih dejavnosti. Hiter napredek medicinskih znanosti v svetu je močno vplival tudi na razvoj zdravstvenega varstva pri nas. Že sredi drugega desetletja po vojni smo končali z intenzivno izgradnjo bolnišničnih zmogljivosti in s tem ustvarili pogoje za nadaljnji razvoj zdravstvene dejavnosti. S

splošnim razvojem in dvigom življenjskega standarda se je močno spreminjala tudi bolezenska slika prebivalstva. Prišlo je do velikih sprememb v strukturi obolenosti; zaradi povečanja zdravstvene prosvetljenosti pa ne narašča le obseg zdravstvenega dela, ampak je med prebivalstvom tudi čedalje večje povpraševanje po kakovostnejši zdravstveni oskrbi. Z izgradnjo mreže zdravstvenih domov in bolnišničnih zmogljivosti je področje zdravstvenega varstva lahko sledilo tem zahtevam, saj smo po številu postelj že prehiteli nekatere gospodarsko in zdravstveno razvitejše države. Z izgradnjo Univerzitetnega kliničnega centra in vzporednim intenzivnim izobraževanjem kadrov so bili ustvarjeni pogoji za opravljanje najzahtevnejših zdravstvenih storitev, saj na nekaterih področjih medicinskih znanosti sodimo v svetovni vrh.

V SR Sloveniji opravlja

zdravstveno dejavnost okrog 24.000 zdravstvenih delavcev, od tega je 3.800 zdravnikov in skoraj 1.100 zobozdravnikov. Na enega zdravnika pride povprečno 520 prebivalcev. Zdravstveni delavci opravljajo zdravstveno varstvo prebivalstva v enajstih splošnih bolnišnicah, osmih specialnih bolnišnicah, Univerzitetnem kliničnem centru ter drugih specialnih inštitutih in zavodih in v 66 zdravstvenih domovih, osmih zavodih za socialno medicino in higieno, desetih naravnih zdraviliščih in 21 lekarnah.

Vsi ti vzpodbudni dosežki so v veliki meri rezultat izvajanja dogovorjene politike zdravstvenega varstva in doslednejšega spoštovanja planskih usmeritev. V skladu s temi usmeritvami se počasi zmanjšuje obseg bolnišničnega zdravljenja in delo prenaša na specialistično in ambulantno dejavnost ter postopno krepi vlogo osnovne zdravstvene dejavnosti. Pozitivne smernice se odražajo zlasti v skrajševanju povprečne ležalne dobe, postopnem zmanjševanju bolniških po-

stelj ter povečanju dela v specialistični dejavnosti, kar vse predstavlja uresničevanje začrtanih ciljev v naši zdravstveni politiki. Z razvojem mreže najsodobnejših transportnih sredstev je našim prebivalcem omogočena hitra in učinkovita medicinska pomoč.

V prihodnje bomo morali razvoj naše zdravstvene dejavnosti še bolj usmeriti v izboljšanje kakovosti zdravstvenih storitev, v načrtovano in stalo usposabljanje kadrov, v modernizacijo opreme in postopkov zdravljenja; večji pudarek moramo dati raziskovalnemu delu na področju zdravstva in vzpostaviti sodoben računalniško podprt zdravstveno-informacijski sistem.

Morali se bomo odločneje spopasti z boleznimi odvisnosti, kot so alkoholizem, narkomanija in tabletomanija ter organizirati učinkovitejše programe rehabilitacije na tem področju. Odločnejše bomo morali izvajati zdravstveno vzgojne programe za prebivalstvo in pri ljudeh krepiati odgovornost za lastno zdravje...

Emil Nosan je iz Ribnice, vojaški rok pa služi v Ajdovščini: »Doživljal sem isto, česar nisem vajen. Biti med pohodniki je enkratno doživetje.«

Zofija Bogataj iz Idrije: »S pohodom sem zelo zadovoljna in če bo zdravje dopuščalo, se prihodnje leto spet srečamo!«

Božidar First iz Zagreba: Stol – zlata plaketa, Porezen – zlata plaketa in partizanska Jelovica – zlata plaketa... Sem torej stari znanec pohodov. S tem sem posebej zadovoljen – prihodnjič bom gotovo prišel!

Franc Zvanut iz Pod Drage pod Nanosom: »Najbolj sem presenečen nad prijaznostjo ljudi, ki smo jih srečevali med pohodom. Želel pa bi, če bi na prihodnjih pohodih bilo več mladih.«

Slovesno tudi na Mokrcu

Borci Šerčerjevega bataljona, Krimskega odreda, 2. SNOUB Ljube Šerčerja, 12. SNOUB Ljubljanske, medvojni aktivisti OF Ljubljana Vič-Rudnik, krajani in mladina podmokrških in podkrmskih vasi, so se v soboto, 12. septembra, spomnili 45. obletnice ustanovitve Šerčerjevega bataljona, Krimskega odreda, 2. SNOUB Ljube Šerčerja in 44. letnice ustanovitve 10. SNOUB – Ljubljanske.

Slovesnosti, ki je bila v

nekdanjem brigadnem taborišču na Mokrcu, so se udeležili številni ugledni družbenopolitični delavci, borci, nosilci partizanskih spomenic in narodni heroji, mladina, učenci osnovnih šol, mladinske pohodne enote in pripadniki JLA iz Pivke. Zbranim udeležencem srečanja na Mokrcu je govorila Nuša Kerševan, predsednica Skupščine mesta Ljubljane, ki je v svojem izčrpnem govoru poudarila pomen slav-

nih brigad in odreda med NOV, spregovorila pa je tudi o sedanjem trenutku doma in v svetu. Opozorila je na številne napake, ki ogrožajo gospodarstvo ter samoupravni in družbenopolitični sistem in pridobitve narodnoosvobodilnega boja.

Po podelitvi plaket je sledil kulturni program, ki so ga izvedli: učenci OŠ Ig, Moški pevski zbor Iška vas in vojak iz vojašnice v Pivki, slovesnost na Mokrcu pa se je nadaljevala s tovariškim srečanjem nekdanjih borcev z mladino, pripadniki TO in JLA in krajani viške in sosednjih občin.

Jože Čurin

Spominska slovesnost ob plošči vezistov Jeseniško-bohinjskega odreda na Vogarju

V soboto, 12. septembra so uredili srečanje in slovesnost pri spominskem obeležju na VOGARJU, kjer je bil 1944 leta sedež zveze Jeseniško-bohinjskega odreda. Ta je vzdrževal s partizanskimi enotami Gorenjske in Primorske ter Glavnim štabom NOV in POS. Slovesnost je z govorom začel France Gracar, predsednik Aktiva vezistov NOV Jeseniške občine. Dejal je, da so bile zveze glas in uho vodstev partizanskih enot. Takrat tu vzpostavljena radiozveza ni od začetka njenega delovanja do konca vojne nikoli odpovedala, čeprav je bilo treba iz Stare Fužine kjer so jih polnili, nositi do 60 kg težke akumulatorje pa strmih in skalnatih poteh ter stezah. »Za opravljeno delo in žrtve nočemo pohval,« je poudaril, »nočemo pa tudi omalovaževanja, ki ga zadnji čas nekateri sprožajo po našem tisku.« Udeležence sta pozdravila v imenu JLA kapetan Milan Korbar odgovorni za zvezo pri vojni pošti Kranj. Lojze Bavdek kot predsednik pokrovitelja delovne organizacije PTT za Gorenjsko ter Stane Križnar, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Jesenice. Poleg aktivnih vezistov in njihovih sorcev sta se slovesnosti udeležila tudi Jakob Medja, predsednik skupščine občine Jesenice ter Ivan Leban, komandant Jeseniško-bohinjskega odreda. Lepo sončno vreme je pripomoglo, da je bilo srečanje še posebej prijetno, saj so se udeleženci zadrževali v naravi. Zahvalili so se Vojni pošti Kranj in DO PTT Gorenjske, ki sta priskrčili na pomoč in z džipom ter kombijem vozili iz Bohinjske Bistrice na Vogar, blizu prireditvenega prostora. Mnogi pa so se zaradi čudovitega pogleda na Bohinjsko jezero vračali v dolino kar peš.

Branko Blenkuš

Popravek

V 33. številki TV-15 je na 4. strani (v podpisu k fotografiji ob članku »V Zgornji savinjski dolini«) napačno zapisano ime enega od fotografirancev. Prvi z leve je namreč dr. Luka Novak in ne Vladimir Trop.

Doprnski kip Radu Simonitiju

V Novi Gorici so v nedeljo ob Kidričevi cesti odkrili doprnski kip slovenskemu skladatelju in dirigentu, ustanovitelju in zborovodji pevskega zbora NOV Jugoslavije »Srečko Kosovel« Radu Simonitiju. Ob tej priložnosti je bilo tudi partizansko zborovanje, ki so se ga udeležili številni borci prekomorskih brigad, 1. odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu, pevskega zbora NOVJ »Srečko Kosovel« in drugih enot, njihovi

svojci in prebivalci z obeh strani jugoslovansko-italijanske meje.

Zbranim sta spregovorila predsednik skupščine občine Nova Gorica Danilo Bašin in medvojni organizator kulturno-prosvetnega dela v bazi NOVJ v južni Italiji Ivan Silič.

»Današnje vaše srečanje pomeni pravzaprav zbor Prve in Druge prekomorske brigade, katere borci ste začeli svojo vojno pot iz Carbo-

nare in Gravine v Italiji. Vaša bojna pot je iz Italije vodila preko Viša, Hvara, Korčule, Brača, Šolte in Drvarja, od koder se je vaš boj nadaljeval v sestavi 1. proletarskega korpusa in drugih enot NOVJ. Ta boj proti naci-fašističnemu zavojevalcu in njegovim pomagačem je do končne osvoboditve prešel velik del Jugoslavije, za osvoboditev Beograda, od Sremske fronte do končnih bojov za osvoboditev Trsta.

Velike so bile žrtve in trpljenje na tej poti do svobode. Toda eno najpomembnejših dejstev naše NOB je bila pravzaprav odločitev, ki je še danes dragocena: da ste se NOB priključili. Ta korak ste storili daleč od domovine, daleč od rodnega kraja, ko so vas skušali s četniško propagando odvrti od vaših zgodovinskih odločitev,« je med drugim dejal Danilo Bašin. Besede Ivana Siliča pa so bile »Rado Simoniti je s zborom »Srečko Kosovel« dosegel najvišjo umetniško raven in s tem k tedanji kulturni in umetniški prizadevnosti, ki je bila sicer sestavni del aktivnosti v narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov, pristavil zelo pomemben umetniški delež. Zaslužen so zbor imenovali »zbor jugoslovanske armade«. Partizanska pesem je v tem zboru odmevala najbolj pristno in prepričljivo. Pod Simonitijevim vodstvom je brez dvoma dosegel v tistem času vrhunec zborovske ustvarjalnosti in največjo odmevnost pri naših borcih in tudi pri zavezniških vojaki; spoznala ga je tudi vsa glasbena Evropa na številnih koncertih, s pomočjo gramofonskih plošč in radija.«

Ob odkritju doprnskega kipa, ki je delo pred kratkim umrlega akademskega kiparja Negovana Nemca, so pripravili bogat kulturni program.

Janez Alič

Ščitili so štab IX. korpusa

V soboto, 29. julija 1987 so se borci Zaščitnega bataljona štaba IX. Korpusa (ZB-DK) že tretjič organizirano zbrali na srečanju. Vsa ta povojna srečanja je pripravil prizadevni odbor te skupnosti in na vsakem srečanju je bil izpolnjen del delovnega programa.

Ob 30-letnici ustanovitve bataljona je bila organizirana domicilna enota. Njen odbor je najprej zbral potreben denar za primerno bataljonsko zastavo. Potem so pri Soškem gozdnem gospodarstvu Tolmin zaprosili za pokroviteljstvo; in tu so jih z vsem razumevanjem sprejeli. Delavski svet SGG Tolmin je na seji 22. junija 1974 sprejel pokroviteljstvo nad ZB-DK. Odbor skupnosti bataljona je v sodelovanju s SGG Tolmin pripravil prvo povojno srečanje svojih borcev. To je bilo 21. julija 1974 v Čepovanu. Tu je bilo javno objavljeno pokroviteljstvo in SGG Tolmin je prevzelo v varstvo bataljonsko zastavo. Borci so dobili spominsko značko.

12. julija 1978 je skupščina občine Idrija sprejela domicil tudi za ZB-DK. V zvezi s tem je odbor te skupnosti borcev priredil 30. 9. 1978 slovesnost v Zakrižu pri Cerknem. Tam so na Gasilskem domu vzdali spominsko

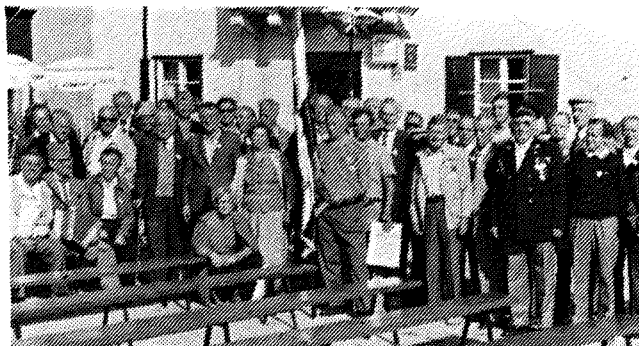
ploščo, saj je bil tam 15. jan. 1944 ustanovljen ta bataljon. Štab IX. korpusa je bil sicer ustanovljen decembra 1943, hkrati z njim pa tudi njegova zaščitna četa, ki je v mesecu prerasla v bataljon. Ustanovitev tega bataljona je torej v decembru 1943, formalna potrditev, ko je nastal bataljon, pa je 15. januar 1944. Odbor skupnosti borcev te enote torej neposredno sodeluje in uresničuje svoj program v sodelovanju s SGG Tolmin in Občinskim odborom ZZB NOV Idrija.

Po drugem srečanju, ki je bilo v Zakrižu, se je odbor te skupnosti lotil pisanja monografije bataljona. Zbrano gradivo so uredili in ga izdali v posebni brošuri, ki je izšla decembra 1983, t. j. ob 40-letnici ustanovitve bataljona. SGG Tolmin ima svoje glasilo Soški gozdar. Posebna številka tega Soškega gozdarja, ki je izšla decembra 1983, je monografija ZB-DK. Tako je spet SGG Tolmin omogočilo tiskanje monografije, ki borcem te enote veliko pomeni.

15. septembra 1947 je po Pariški mirovni pogodbi Slovensko Primorje slednjič le priključeno k Jugoslaviji. Nastala je vrsta delovnih organizacij in ustanov, ki v zvezi s tem prav letos praznujejo 40-letnico obstoja.

Med temi je ena prvih tudi SGG Tolmin. To 40-letnico je ta delovna organizacija slovesno praznovala 29. avgusta 1987 na Lokvah. V okviru tega praznovanja je bilo tudi 3. srečanje borcev ZB-DK, ki se ga je udeležilo kakih 80 borcev bataljona.

Ob tej priložnosti je odbor te skupnosti podelil svojim borcem spomenico kot dokument pripadnosti bataljonu med vojno. Poleg te spomenice pa je podelil tudi zahvalo tistim ustanovam in

Skupina bivših borcev Zaščitnega bataljona štaba 9. korpusa, pred hotelom Poldanovec na Lokvah

posameznikom, ki so doslej sodelovali in pomagali pri izpolnjevanju programa ZB-DK na ohranjanju in razvijanju revolucionarnih izročil in pri oživljanju spominov na slavne dogodke iz NOB.

Soško gozdno gospodarstvo Tolmin gospodari z goz-

dovi, v katerih se je med vojno zadrževal štab IX. Korpusa s svojim Zaščitnim bataljonom. Osrednji del tega ozemlja pa je vsekakor Trnovski gozd. Precej borcev ZB-DK pa se je po vojni tudi zaposlilo v delovnih enotah SGG Tolmin in so tam bili tudi upokojeni. Ob praznovanju 40-letnice te delovne organizacije so mnogi njeni nekdanji delavci dobili vabilo kot delavci SGG Tolmin in kot borci ZB-DK.

Odbor skupnosti borcev tega bataljona pa že razmišlja, kako bo v bližnji prihodnosti spet izšla posebna šte-

vilka Soškega gozdarja, ki bi objavila spomine borcev tega bataljona na dogodke v vojnem in povojnem obdobju. Hvaležni so svojemu pokrovitelju, ki jim je doslej vsestransko pomagal.

Ciril Zupanc

Srečanje Dalmatinske brigade

Kljub slabemu vremenu se je na slovesnosti v Pivki zbralo več kot tisoč nekdanjih borcev, svojcev in ostalih krajanov iz tega in ostalih krajev.

Slovesnost je bila namenjena proslavi 45. obletnice ustanovitve prve Dalmatinske proletarske brigade in 40. obletnici priključitve Primorske in Istre k Jugoslaviji. Borci prve Dalmatinske proletarske brigade so 9. maja 1945, po več kot tisočih dneh bojev, na dolgi poti iz vasi Dobro pri Livnem, kjer je bila ustanovljena, končali svojo pot na Pivškem. Temu v spomin je posvečeno tudi besedilo, vklesano v ploščo, ki so jo odkrili na pročelju stavbe Doma JLA v Pivki (na sliki).

Na slovesnosti je govoril tudi član predsedstva SRS Andrej Marinc, ki je spregovoril tudi o aktualnih družbenopolitičnih in gospodarskih dogodkih pri nas, ki terjajo trezno in samostojno reševanje problemov. V kulturnem delu programa so poleg godbe na pihala iz Postojne sodelovali tudi moški zbor iz Postojne in mladinski pevski zbor »57 dečkov in deklic« iz Bugojne. Na predvečer so na slavnostni akademiji podelili borcem Prve dalmatinske proletarske brigade spominsko plaketo občine Postojna.

(Foto in besedilo: Štefan Bratina)

Spominska plošča 1. dalmatinski proletarski brigadi

Srečanje osebja in ranjencev pri Pavli

Tako, kot že nekaj let zaporedoma, so se tudi 12. septembra letos ob 43. obletnici spominskega pohoda po poti prenosa partizanskih ranjencev na Notranjsko sestali borci, osebje in ranjenci partizanske bolnišnice Pavla. Ob spomeniku – bolnišnici na Hudem Polju nad Mrzlo Rupo, so s svojci in domačini sprejeli pohodne enote.

Pohodnike je v imenu skupnosti borcev bolnišnice Pavla pozdravila dr. Pavla Jerina Lah. V kratkem nagovoru je opisala potek te humane akcije, ki jo je pred 43. leti organiziralo vodstvo partizanskega IX. korpusa. Med drugim je povedala tudi, da so tedaj borci operativnih enot partizanskih divizij prevzeli tudi 50 težje ranjenih borcev, ki so se zdravili v bolnišnici Pavla v osrčju Trnovskega gozda. S pomočjo te humane akcije so srečno prispeli v južno Italijo in se dalje zdravili v tedanjih tamkajšnjih zavezniških vojaških bolnišnicah.

Kulturni program z recitalom so uprizorile mladinke goriške Manufakture. Po enominutnem molkom v počastitev spomina na umrle ranjence je desetina pripadnikov JNA izstrelila častne salve.

Po končani slovesnosti je dr. Pavla izročila pohodnikom spominske značke in vizitke z risbo, ki ponazarja pohod skupine partizanov s prenosom ranjenega tovariša v snežnem metežu.

Po odhodu enote po svoji načrtani poti so se ostali udeleženci slavnosti na Hudem Polju odpravili v Mrzlo Rupo in nadaljevali praznovanje ob nekdanji gozdarski zgradbi, kjer je v času vojne vihre deloval sanitetni ekonomat bolnišnice Pavla. Tu so mladinke goriške Manufakture, oblečene v partizanske in nemške uniforme, uprizorile lepo veselo enodejansko-partizansko igro, ki je navzoče spominjala na prave partizanske nastope partizanskih igralskih skupin.

Letos se je srečanja udeležil tudi najmlajši ranjenec Lucijan Skok, ki se je v bolnišnici Pavla zdravil kot šestletni otrok. Lucijana in njegovo leto mlajšo sestro

Vido so borci osebja prinesli v bolnišnico 11. septembra 1944. Ta dan sta bila ranjena, ko sta se igrala na domačem travniku na Lokvah. V grmu sta našla neeksplozivno ročno bombo italijanskega izvora in ker je bila tako lepe rdeče barve, sta jo zamenjala za igračko. Bomba je bila brez varovalnega jezika in ko sta jo izmenoma nosila proti domu, je nenadoma Vidi v rokah eksplodirala ter oba ranila. Domačini so ju našli na tleh v nezavesti. V

Lucijan Skok kot otrok – pred usodno nesrečo

bolnišnici so ju po takojšnjem kirurškem posegu dali v skupno ležišče in nekega jutra, ko se je Lucijan zbudil, njegove sestrice Vide ni bilo več. Umrli je, ko je bila stara komaj pet let.

Cep rav je Lucijan pripadnik mlajše generacije, je nosilec spominskega znaka ranjenca bolnišnice Pavla in se s ponosom vključuje v to partizansko skupnost. Letos, ko poteka 40. obletnica priključitve Primorske k Jugoslaviji, so ranjenci in osebje bolnišnice Pavla prejeli na srečanju spominsko steklenico žlahtne briške kapljice s posebno nalepko. Vino jim je opremila in podarila Zadruga klet »Briška Brda« Dobrovo.

Prijetno vzdušje ob zvokih harmonike, petju in obujanju spominov na težke, toda slavne partizanske čase, je v Mrzli Rupi trajalo vse do poznega popoldneva.

Ivo Gabrijelčič

Društvo upokojencev Savsko naselje med najboljšimi

Občinska zveza DUM Ljubljana Bežigrad zajema osem društev upokojencev. Eno izmed najbolj delovnih društev v tej občini je vsekakor DU Savsko naselje. To društvo ima 1200 upokojencev, organiziranih v DU pa jih je le nekaj nad 530. Društvo vodi predsednik Janez Pirnat, tajniške posle pa opravlja marljiva Majda Grefeld.

Tov. Pirnat je v kratkem in jednatem pogovoru opisal delovanje društva, ki s svojimi dejavnostmi kar privlači upokojence. Naj navedemo samo nekatere. Po programu organizirajo že vrsto let pet izletov v razne konce Slove-

nije. Ti izleti so zelo dobro obiskani. Upokojenci pa z zadovoljstvom napeljujejo vezi s svojimi kolegi. Razen tega organizira društvo tudi manjše izlete, ki jim pravijo trim izleti. Ti pa so v bližnje turistične točke, kot npr., na Rašico, Katarino, Smlednik in drugam. Povprečno se udeležuje teh izletov 25 do 30 članov DU. Društvo organizira tudi stalen obisk svojih bolnih članov. Upokojenci si lahko enkrat mesečno merijo pritisk v Zdravstvenem domu. Tako je za njih preskrbljeno tudi za preventivo. Vodnica te akcije je socialna delavka Ivica Zontar, ki upokojencem pomaga ob njih-

vih težavah. Podmladek RK Osnovne šole Boris Kidrič pa prinaša bolnim starejšim občanom hrano in življenjske potrebščine iz trgovine. Lepo bi bilo, da bi tudi drugod posnemali takšno dejavnost. Upokojenke DU Savsko naselje se organizirano ukvarjajo z ročnimi deli. Vodi jih Anica Kavčič. Okoli dvajset upokojenec pridno sodeluje pri teh delih.

Tudi športno življenje je živahno (streljanje, kegljanje, balinanje in plavanje).

Strelsko panogo vodi dolgoletni strelec Ludvik Šneider, ki je pripravil v kleti »Družbenega doma« strelišče. Razen upokojencev obi-

skujejo to strelišče tudi pionirji iz osnovne šole Boris Kidrič.

Kegljače vodi Ivan Zaletel. Svoje prostore imajo v Družbenem domu Stadion.

Izredno pa je med upokojenci priljubljeno balinanje. Balinarski klub Zarja, kjer vadijo tedensko, je zelo obiskana. Njihov voditelj je tov. Ivan Mrak.

Kar čedno število upokojencev se udeležuje tedenskega plavanja v Zavodu za rehabilitacijo invalidov.

Na koncu je treba povedati, da vsa dejavnost DU Savsko naselje poteka v prostori družbenega doma v Belokranjski ulici. Vinko Bovcon

Spominska celica v muzeju Ravensbrück

Odbor za ureditev celice v muzeju Ravensbrück bo kmalu končal svoje delo.

Inž. arh. Majda Lajovic je izdelala načrt, s katerim so zadovoljne bivše interniranke, posebno pa uprava muzeja. Uprava se je zelo pohvalno izrazila o bogastvu idej, ki bodo omogočile take rešitve, da bo jugoslovanska celica dobila posebno noto. Akademsko kiparka Vida Josić iz Beograda je podarila svoje delo – skulpturo »Apel«, ki je bila nagrajena na mednarodni razstavi v Parizu. Pod njenim nadzorom je izlito 15 figur za apel, ki simbolizirajo trpeče, ponosne in dostojanstvene interniranke.

Finančna sredstva za ureditev celice sta prispevala Komite za borce in vojaške invalide ter proračun SRS, največ pa so jih zbrale požrtvovalne interniranke same. Seznam darovalcev je bil že delno objavljen v TV-15. Po zaključku vseh del bo podano podrobno poročilo.

Ker je večje število bivših internirank izrazilo željo, da bi

se udeležilo svečanosti ob odpiranju muzeja, odbor obvešča, da je v dogovorih z različnimi potovalnimi agencijami in da išče najugodnejšo ponudbo.

Muzej naj bi odprl do polovice oktobra. Za organizacijo potovanja je torej zelo malo časa.

Za sedaj obstaja najugodnejša Kompasova varianta štiridnevnega potovanja za ceno 200.000 din, plačljivo v dveh obrokih.

Kdor se želi udeležiti potovanja, naj se takoj prijavi naši komisiji. Prijave se bodo sprejemale najdlje do 24. septembra 1987. Za vrstni red se bo upošteval datum prijave.

Prijave pošljite na naslov: RO ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11.

O vseh podrobnostih bodo udeleženci potovanja obveščeni pravočasno.

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance

Kozjanci niso pozabili padlih krajanov

Združenje borcev NOV oziroma Krajevna organizacija Senovo je 11. septembra letos priredila zdaj že tradicionalni »borčevski izlet.« Z dvema avtobusoma se je podalo na omenjeni izlet 106 članov in svojcev naše borčevske organizacije. Cilj izleta je bila občina Zelina, oziroma Krajevna skupnost Bedenica, na katerem pokopališču počiva osem borcev Kozjanskega odreda, ki so padli 12. aprila 1945. leta.

V občinskem središču Zelina so nas slavno sprejeli: Tomo Balaško, predsednik SUBNOR Zelina s člani predsedstva in Ivica Zerec, dipl. inž. in generalni direktor »Iskre« tovarne kemičnih izdelkov Zelina, ki obenem opravlja funkcijo predsednika občine Zelina ter predstavnik SZDL te občine. Po bratskem sprejemu so našim izletnikom razkazali znamenitosti Zeline in »zavi-

čajni muzej«. Nato so 106-člansko skupino pogostili in podali informacije o tukajšnjih dogodkih med vojno in po njej.

Naša karavana bratstva in enotnosti je z gostitelji krenila v Bedenico. Tu nas je pričakal prijazen predsednik krajevne organizacije ZB NOV Bedenica tovariš Nikola, ki nam je na pokopališču, kjer počiva osem »Kozjancev«, katerim so občine Brežice, Krško, Sevnica, Laško, Šentjur in Smarje pri Jelšah psotavile 8. oktobra 1977. leta zelo lep spomenik, v kratkih obrisih povedal naslednje: »Pohod Kozjanskega odreda preko dela severne Hrvaške v Prekmurju v začetku aprila 1945. leta je potekal tudi po našem terenu. V Doljem Skrniku se je s poveljstvom odreda povezal politkomisar Vinko Briek z nalogo, da spremlja odred po operativnem ozemlju Zagor-

skega partizanskega odreda. Borci – Kozjanci – so še posebej presenetile zagorske žene, ki so prinesle hrano na bojne položaje. Tega »kozjanci« niso bili vajeni, saj so na Kozjanskem kuhali samo v kotlih. Ves čas pohoda po severni Hrvaški so prebivalci odred hranili na tak način. Od omenjenega kraja je odred krenil v smeri Velikega Trgovišča po severnih obronkih Medvednice (Zagrebačke gore) do Žitomira. Vso pot so se sovražne enote (ustaši in Cerkezi) zaganjale v predhodnico in zaščitnico Kozjanskega odreda. Tako je neka ustaška enota, po izdajstvu 12. aprila 1945. leta v Prepolnem nad Žitomirom, nedaleč od Bedenice, napadla odredovo zasedo. Ustašem se je uspelo neopazno priplaziti iz gozda za hrbet kozjanske zasede, ki je počivala. Večino borcev te zasede so pobili z noži, nekaj pa s strel-

nim orožjem. Tu je istočasno izgubilo življenje osem borcev, trije pa so bili ranjeni. Padle borce je ponoči pripeljal z volovsko vprego tovariš Nikola na pokopališče v Bedenico. S konspiracijsko slovesnostjo jih je pokopal slovenski župnik, izganec, ki je v času NOB župnikoval v Bedenci in je bil iskren simpatizer partizanov.«

Po teh pojasnilih je nekdanji pohodnik KO Ivan Šoln v spremstvu odbornika naše organizacije Antona Tržana in praporščaka rezervnega kapetana Dušana Brinovarja, položil lovorov venec občinske ZZB NOV Krško na spomenik osmim padlim borcem tega odreda.

Udeleženci izleta KO ZB NOV Senovo so se s številno udeležbo in ganljivim enominutnim molkom dostojno oddolžili kozjanskim žrtvam.

Stojan Šibila

Vabila

Krajevna skupnost Zlato polje, Občinski odbor ZZB NOV Domžale in Skupščina občine Domžale vabijo borce in aktiviste NOB na spominsko srečanje, ob 45-letnici požiga zlatopoljskih vasi, združeno z odprtjem asfaltirane ceste Čeplje–Zlato polje, ki bo v soboto, **19. septembra 1987, ob 11. uri** pri osnovni šoli v Zlatem polju.

★ ★ ★

Predsedstvo odbora Skupnosti borcev 19. SNOUB »Srečko Kosovel« je sklenilo sklicati sejo celotnega odbora za **23. 9. 1987**, ko je tudi obletnica ustanovitve te brigade pred 44. leti v Gabrovici na Krasu.

Vsa zadnja leta smo ta dan proslavljali skupno z enoto JLA na Pivki, ki je nosila ime naše brigade. Sedaj pa so nastale nerazumljive težave zaradi reorganizacije JLA tako, da trenutno naša brigada nima nobene enote, ki bi nadaljevala njene tradicije. Glede na to bo odbor temeljito razpravljati tudi o tem, kaj ukreniti, pa tudi o izvajanju programa dela. Tako bo seja zelo delovna, obenem pa se bomo dogovorili tudi o prihodnjem delu.

Predsedstvo odbora

★ ★ ★

Odbor skupnosti borcev Gorjanskega bataljona sklicuje ob 45-letnici ustanovitve te enote zbor borcev Gorjanskega bataljona, ki bo v Šentjernej, v osnovni šoli narodnega heroja Martina Kotarja, v nedeljo, **30. septembra 1987** ob 10. uri. Najprej bodo podelili spominske znake, nato bo kulturni program. Vabimo ve borce in borke, da se zbora udeležijo. Posebnih vabil ne bo. Obveščajte se med seboj!

Pripravljalni odbor

5. planinski maraton Pavla

IDRIJA 27. 9. 1987

Planinsko društvo Idrija organizira v okviru občinskega praznika v nedeljo, 27. septembra 1987 s startom ob 8.30 izpred športnega centra v Idriji (pred bifejem Gabron), 5. planinski maraton »Pavla«. Planinski maraton bo potekal po dveh progah, in sicer:

Veliki maraton Pavla – 33 km s skupno višinsko razliko 1250 m, ter mali maraton na 16 km dolgi poti s skupno višinsko razliko 550 m. Udeleženci maratona bodo razdeljeni na tekače tekmovalce in pohodnike. Start bo za obe progi hkrati in bo letos pot prvič prvih 9 km skupna.

Prijave na dan prireditve 27. septembra 1987 med 7. in 8. uro na startu pred ŠC v Idriji.

Pripombe k enemu izmed sestavkov v knjigi Boj pod Olimpom

Z zanimanjem sem vzel v roke knjigo »Boj pod Olimpom – Slovenci v NOB Makedonije, Grčije in Albanije 1941–1945« (založbi Borec Ljubljana in Lipa, Koper, 1984), ker je mogoče že iz naslova razbrati, da gre za boj Slovencev, ki so se vključevali v narodnoosvobodilni boj zoper fašistične zavojevalce in njihove pomagače, kjerkoli so se v teh težkih časih nahajali.

Ustavil sem se na 213. str., pri nekaterih navedbah v sestavku avtorja Bronislava Vrhunca: »Samostojni slovenski bataljon v Makedoniji«. Tako je med drugim zapisal: »da je v Prvi krajiški proletarski brigadi deloval tudi Slovenski bataljon, sestavljen v okviru Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Srbijo iz vrst prostovoljcev, leta 1941 v Srbijo izgnanih Slovencev iz Štajerske. Ta bataljon pa je v dneh od 25. do 27. decembra 1944 doživel na sremski fronti vojaški zlom. To se je zgodilo predvsem zaradi nepazljivosti njegovih sosednjih bataljonov na črti Opatovac–Lavas–Tovarnik–Dželetovci–Komletinci. Bataljon je pri tem utrpel hude izgube, saj je imel 98 mrtvih, 292 ranjenih, 84 ozebljih in 10 pogrešanih. Za bojevanje še sposobne borce so nato priključili predvsem 1. jugoslovanski brigadi oblikovani v ZSSR.«

Bataljon je bil sestavljen iz prostovoljcev

V navedenem odstavku je zapisanih več netočnosti, čeprav se avtor sklicuje na knjigo »Slovenski bataljon Prve krajiške proletarske udarne brigade – oris bojne poti in spomini« (v nadaljnjem besedilu: oris bojne poti bataljona), ki jo je založil v samozaložbi odbor Slovenskega bataljona 1. krajiške brigade, zanj predsednik Milan Peroci, Ljubljana, de-

cembra 1980. Če bi avtor svoje navedbe povzel po knjigi, bi do teh nepravilnih podatkov ne moglo priti.

Prva netočnost je v trditvi, da je bil bataljon sestavljen samo iz izgnancev iz Štajerske. Dejstvo je namreč, da so 5. bataljon 1. krajiške brigade, za katerega se je uveljavil naziv Slovenski bataljon (v nadaljnjem besedilu: Slovenski bataljon), sestavljali prostovoljci iz vrst izgnancev, vendar ne samo tistih, ki so bili izgnani iz slovenske Štajerske, pač pa tudi tistih iz Gorenjske, Zasavja in slovenske Koroške. Poleg tega pa so se nahajali v bataljonu številni primorski Slovenci in istrski Hrvatje, ki so emigrirali v Srbijo po prvi svetovni vojni, ko so njihove kraje zasedli Italijani, ali pozneje zaradi fašističnega preganjanja, pa tudi tisti Slovencev in Hrvatje iz Slovenskega primorja, Trsta in Istre, ki so po kapitulaciji Italije prišli kot italijanski vojaki – ujetniki v nemška ujetniška taborišča na območju Srbije, zlasti v Beogradu, med obema vojnama in nekaj Slovencev, ki so bili v okupirani Sloveniji prisilno mobilizirani v nemško vojsko, pa so na območju Srbije iz nje dezertirali in se skrivali pri slovenskih izgancih. Takšen bi bil popoln pregled Slovencev in prostovoljcev Slovenskega bataljona (Oris bojne poti bataljona str. 13, 14, 15).

Pojasnila o slovenskem bataljonu

Druga netočnost je zapis, da je Slovenski bataljon v dneh od 25. do 27. decembra 1944 doživel na sremski fronti vojaški zlom (str. 213) in da je zaradi vojaškega zloma tega bataljona vodstvo Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Srbijo začelo oblikovati novo slovensko vojaško enoto v Srbiji (str. 415). Slovenski bataljon, ki je bil oblikovan v Beogradu 26.

novembra 1944, je doživel svoj ognjeni krst 12. decembra 1944 na položajih v gozdu Almaš, blizu vasi Dželetovci. Bataljon je zavrnil sovražnikov napad. Trije borci so bili ranjeni. Prve večje žrtve je imel bataljon 28. decembra 1944 v jurišu proti sovražnikovim položajem v gozdu pri vasi Otok. Padlo je prvih 11 borcev, najmanj 27 pa jih je bilo ranjenih. Največje izgube je imel bataljon 17. januarja 1945 med vase-mo Opatovac in Lovas, kjer so ga, po večernem boju, številčno močnejši in bolje oboroženi Nemci, ki so napadali celo s tanki, obkolili in se je moral prebijati iz obroča. Padlo je 73 njegovih bork in borcev, najmanj 44 pa jih je bilo lažje ali težje ranjenih, od katerih so pozneje 4 umrli v bolnicah, 15 borcev pa je bilo zajetih (Oris bojne poti bataljona str. 29, 36 in 37, 43 do 47). V zapisu navedeni datum, s katerimi je boje bataljona skrčil na vsega dva dni, so torej netočni. Povsem neutemeljena pa je tudi trditev, da je Slovenski bataljon doživel na sremski fronti vojaški zlom. Zlom pomeni po Slovenskem pravopisu (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1962) zlomiti komu pogum, trmo, živce, moralo. Po Srbohrvatsko-slovenskem slovarju Janka Jurančiča (Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1972) pomeni zlom med drugim tudi zlom nemške vojske v drugi svetovni vojni. Vojaški zlom pomeni torej popolni moralni zlom, opustitev nadaljnega bojevanja, položitev orožja, popolno kapitulacijo vojaške enote. To se seveda s Slovenskim bataljonom ni zgodilo. Že naslednje jutro po bitki pri Opatovcu, 18. januarja 1945, so 1., 2. in 5. (Slovenski) bataljon zasedli položaje na poti, ki vodi iz Bapske proti Lovasu in Sidu (ris bojne poti bataljona str. 47). Slovenski bataljon je torej še vedno obstajal in bil v

bojni pripravljenosti, čeprav je dan pred tem imel hude izgube. Dne 5. februarja 1945 je štab 5. udarne divizije izdal odredbo št. 110, s katero je bilo določeno, da se Slovenski bataljon izloči iz sestave 1. krajiške brigade in vključi 6. februarja v sestavo 1. jugoslovanske brigade, formirane v ZSSR. Le nekaj borcev je ostalo v 1. krajiški brigadi. Tudi ta podatek pove, da je bataljon še vedno obstajal. Premestitev je bila utemeljena s potrebo, da se približno izenači udarna moč te divizije. 1. jugoslovanska brigada je namreč bila v dotakratnih bojih močno zdesetkana (Oris bojne poti bataljona str. 52). Z odredbo štaba 1. jugoslovanske brigade št. 7 z dne 7. februarja 1945 je bil Slovenski bataljon priključen trem pehotnim bataljonom te brigade kot njen 4. (Slovenski) bataljon (Oris bojne poti bataljona str. 54). Iz spiska z dne 1. marca 1945 je razvidno, da je ta dan bilo v Slovenskem bataljonu 143 bork in borcev. Vsekakor premalo za bataljon. Zato je štab 1. jugoslovanske brigade z odredbo št. 21, z dne 6. marca 1945 odredil, da bataljon preneha obstajati, njegovo moštvo pa je bilo porazdeljeno v druge tri bataljone te brigade. Bataljon je torej prenehal obstajati zaradi organizacijskih razlogov.

Milan Peroci
(nadaljevanje prihodnjic)

tv-15 naš TOVARIŠ

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Casopisni svet TV-15 naš tovariš**: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKJA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELI, MARJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPING, JOŠT ROLC, VANDA SKODNIK in delegati: BLAŽ LAVRIČ, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS
Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

»Po poteh 30. divizije«

S krajšo svečanostjo na pokopališču na Colu v repentaborski občini, nato pa s slovesnostjo pred spomenikom padlim na Narodni ulici na Opčinah so se iztekle prireditve in slovesnosti, povezane s kolesarsko vožnjo »Po poteh 30. divizije«, ki se je začela v sredo v Kobaridu, potekala po raznih krajih Primorske na obeh straneh meje, končala pa s pozdravom predstavnikov borčevskih organizacij v Sežani.

Okrog 16. ure so prispeli kolesarji na Col, kjer je pokopan eden izmed komandantov enot, ki so sestavljale 30. divizijo. S Cola so se kolesarji popeljali do Opčin, kjer je pred spomenikom padlim za svobodo spregovoril udeležencem kolesarske vožnje in domačinom v imenu krajevne sekcije VZPI-ANPI Drago Gorup, ki se je spomnil bojev partizanskih enot za osvoboditev Opčin in Trsta.

Polaganju venca in enominutnemu molku v počastitev padlih je nato sledila še vožnja do Sežane, kjer se je manifestacija v počastitev obletnice priključitve Primorske Sloveniji in obletnici ustanovitve 30. divizije tudi končala.

Duško Radović

Dobro jutro, Beograd

O lenobi

Ni večjih asketov od lenih ljudi. Česa vsega so se odrekli! Kje vse niso sodelovali, kakšne radosti so si prikrajšali – samo zato, ker se jim ni ljubilo!

O odgovornosti

Nekateri odgovorni tovariši so nezamenljivi. Nihče drug ne bi mogel delati, bi pa morda lahko delali drugi, mlajši in boljši...

O izbiri

Izbirajmo najpametnejše in najspodobnejše! Poskušali smo že z najboljšimi – pa to ni dalo nikakršnih rezultatov.

O neoporečnosti

Neoporečni so le tisti, ki pristajajo na vse. Oparečni pa so vsi tisti, ki jih je še vedno strah posledic... (prev. B. Ž.).